ADITVS AD LOGICAM.

IN VSVM EORVM qui primò ACADEMIAM Salutant.

Autore SAMUELE SMITH, *Artium Magistro.*

Editio Septima.

OXONIÆ,
Excudebat HEN. HALL, Impensis
RICH. DAVIS. 1656.

BODLEIAN
10 MAY 1939
LIBRARY

DE NVPERA LONDINENSI Editione, ad Lectorem Προτρεπτικός.

FAcilè deperdit injuriæ nomen quæ silenti sæpiùs infertur; conclamatum improbitatis ingenium inter licita reponit quicquid impunè deliquit: facessit [a] Tiberiani *seculi infelicitas, cùm in filiorum funere & ipsæ parentis lachymæ capitales: infra ultionem sævit, qui facto lacessitus non nisi querelas regerit: revivisceret modò primæva Comicorum libertas, apertiùs vapularet* Civium *licentia, quam & olim infestam sensit villana infirmitas; nec contarer, vel citato nomine,*

a Tacit. Annal. l. 6.

veteri formâ, dicam impingere, Ἐστι ἡ ἐνταῦθα παιῶν εἰς τοὺ γεωργοὺς τάδε. *Obstetricante quondam* Phœbo *hunc cerebri fœtum, forsan intempestivum, edidit hic noster* Faber, *nec ad incudem redigere permisit malè feriata quorundam avaritia; quin nymphæ* vix *dum adultæ, quam nec exposuit parens, nec abdicavit, violentiam intulit raptor Typographus; &, indignum, reclamantem frustrà compressit; vitiatámque virginem patri remisit non sine pudore suo agnoscendam:* Hinc illæ lachrymæ. *Quod si fœlicitatis pars sit sociata miseria, eadem nobiscum si non & graviora passi olim conquestiq;* [c] Schottus, [d] Grotius, & [e] *Qui è tota Typographorum gente* τὴν στέφανον ἀνείλετο: *hoc tantum ultra cæteros hic noster ingemit, quòd sordidior pecuniarum*

b Antiquus Author. περὶ κωμῳδίας.

c Andr: Schott. de editione Parisiensi Photii. In Ep. ad Proverbia Græca à se edita.

d De editione Jansoniana, lib. de Jure Belli. Amstelod.

e Epitome sui thesauri Græci.

rum hirudo exemplar secutus non ita emaculatum, libellum rescudit solo mendarum numero auctiorem, hinc est quòd veniam petere dedignatur author, non uno malè mulctatus dispendio; qui & lucri simul fecit & de famæ naufragio periclitatus est; qui tanto justius in ultionem excanduit, quanto hujus quã illius gravior jactura. Imò suffragante Themide quod sui primitùs peculii fuerat postliminio jure reposcit, f δραπετίδας ἐμὸς ἐστὶν: & g quod nostrũ est sine facto nostro ad aliũ transferri nõpotest. *Nec enim consulta moror, siqua forsan* Ambubaiarum collegia *clanculum sanxerunt; cum nec* privatorum conventio juri publico quicquam deroget, *& quantum ab æquitate etiam antehac forsan experti Quirites nisi* Romano *tuti privilegio* h non

f Moscus. εἰδ' α.

g Digest. de reg. juris, l. 11. & l. 43.

h Avitus apud Tacitum Annal. l. 16.

alios Judices quàm seipsos paterentur. *Utcunque discat audacula ignorantia, non idem semper honestum quod licitum, & immunitas plurima immane quantum ab innocentia distat.*

ADITUS

ADITVS AD LOGICAM.

LIB. I.

CAP. I.

De Definitione & Divisione LOGICÆ.

Logica est Scientia de quovis themate probabiliter, & angustè disserendi, *vel ut planiùs dicam*; Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehensio, quâ cognoscimus succinctè ratione uti, ad fidem faciendam in qualibet re probabili. *Logicæ definitio.*

Differt à *Grammaticâ*, quia hæc congruè dicere, illa secundum veritatem disserere; à *Rhetoricâ*, quia hæc palmâ expansâ, i.e. fusè & ornatè, illa pugno contracto, *Quomodo differt à Grammaticâ & Rhetoricâ.*

contracto, i.e. strictè & angustè argumentatio docet.

Argumentari verò dicitur, nõ quòd tota Logicæ vis in argumẽtatione est sita

Tria enim sunt Logicæ munera { Definire obscura, Dividere universa, Ratiocinari de verisimilibus.

Sed cùm inter ista & plura alia Logicæ munera, quæ istis superaddat bujus artis studiosus, primas semper obtinuit Argumentatio, ejus solùm in definitione mentionem fecimus, reliqua minoris precii officia reticentes magis quam rejicientes.

Quare Logica de probabilibus dicitur argumentari.

Atque ut quælibet Logicæ pars non docet argumentatri, sed sola ultima, ita ultima non docet de qualibet re argumentari, sed solùm de probabili; vel quòd probabilium argumentorum major est copia, quàm necessariorum, & proinde a parte ubertiori sumitur definitio, vel quia necessaria non sunt omninò Logicæ considerationis. Quatuor enim sunt, teste Aristotele, de quibus non est disserendum. 1 Ea quæ pœnam merentur, ut, an Deus sit colendus. 2 Quæ sensui sunt obvia, ut, An nix sit alba. 3 Quæ à nobis longè sunt amota, ut, An sit aliquid supra cœlum

cœlum ultimum. 4 Quæ possunt demonstrari, ut, An homo sit risibilis: quum igitur manifestè vera & manifestè falsa aut demonstratione probari, aut sensu percipi possunt; restat, ut res solæ probabiles sint Logicæ considerationis, aut necessariæ, quatenus speciem præ se ferunt probabilitatis, & pro nostri conceptûs imbecilitate nobis videntur probabiles.

Generalis divisio Logica.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus simplicibus; secunda de complexis; tertia de discursu: ut enim pueruli ABC darii primò litteras & syllabas noscere, inde notas conjungere, ultimò conjunctas legere sunt erudiendi; ita tyrones Logici primò edocendi sunt, quid est vox, quomodo formetur, & quos usus in Logica habet; secundò quomodò ex vocibus simplicibus fiat propositio, & quæ sunt ejus affectiones; ultimo ex quibus propositionibus extruendus est syllogismus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris ostendere auspicamur, constructionis ordinem sequemur, & à voce simplici exorsi, indéque ad propositionem progressi, in discursu demùm consistemus.

CAP. 2.

De Definitione & divisione vocis.

UT vocis natura, quæ primi & secundi Libri subjectum est, meliùs dignoscatur, ab ejus definitione & divisione exordium sumemus, ut quid sit, de quo agitur, omnibus innotescat.

Vocis definitio. Vox est signum rei & conceptuum ex instituto divino aut humano, certa literarum aut syllabarum conformatione scriptum, aut pronunciatum.

Tria ad vocem requisita. Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, ut sit significans, unde infantium voces propriè non sunt voces, quia non sunt signa rerum. Secũdò, ut non significet naturaliter, *sicut risus apud omnes lætitiam, fletus mœstitiam designat*, sed ex instituto vel divino, *ut lingua Hebræa*; vel humano, *ut reliquæ ões à Babelis eversione exortæ.* Tertiò, ut conformetur literis & syllabis, sive scribatur, sive pronuntietur. Unde differt à sono, quod sonus est collisio duorum corporum solidorum, sed vox non nisi naturalibus instrumentis formetur, his versibus comprehensis.

Quomodo vox differt à sono.

Instrumenta novem sunt guttur, lingua, palatum.
Quatuor & dentes, ac duo labra simul.

Multifariam.

Multifariam dividitur vox; primò in simplicem & complexam. *Prima vocà divisio. pag. 20.*

Vox simplex est, cujus nulla pars quicquam separatim significat, ut *veritas, domus*; licet enim *do* & *mus* separatim sumpta, ut sunt per se vocabula, aliquid significant, prout tamen sunt partes illius vocabuli *domus* nihil separatim designant.

Vox complexa est, quæ ex duabus sive pluribus simplicibus conflatur, ut *armata veritas*: de hac voce fusiùs in sequentibus agemus. *Lib. 2.*

Vox simplex rursus subdividitur in Concretam & Abstractam.

Vox Concreta est, quæ res conjunctim significat, ut *album, parietem, hominem, aut tale aliquod subjectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est, quæ rem separatim significat, ut *Albedo qualitatem notat nulli subjecto inhærentem.*

Secundò dividitur in vocem { primæ secundæ } { notionis, seu impositionis. } *Divisio secunda.*

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita, ut *Aurum, virtus.*

Vox secundæ notionis est, quæ non immediatè rem sed modum aliquem

seu

seu instrumentum, quo mediante res intelligitur, denotat: ut *Genus, species, omnésque voces artis.* Sic in Grammatica *lapis* est vox primæ notionis: sed quando dicimus lapis est nomen, [*nomen*] erit vox secundæ notionis; sic in Logica *Animal* est vox primæ noticnis naturam realem animalis significans, sed ut est Genus est vox secundæ intentionis.

Divisio tertia.

Ultimò, vox dividitur in Communem & Singularem.

Vox singularis est quæ uni tantùm rei attribuitur, ut *Oxonium unius Academiæ, Socrates unius hominis nomen est*, Hæc vox apud Logicos vulgò appellatur Individuum: & quadrifariam:

Individuum Quadruplex.

dividitur in { 1 Vagum, 2 Signatum, 3 Demonstrativum, 4 Ex hypothesi.

1 Individuum vagum est vox communis, quæ aliquo quidem modo sed imperfectè ad rem singularem restringitur: sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen ut quis intelligatur nobis sit incognitum.

2 Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularem significandam ex arbitrio imponentium

tium est institutum; sunique propria rerum nomina, ut *Gabriel*, *Alexander*, *Bucephalus*.

3 Individuum demonstrativum est quando terminum communem cùm pronomine demonstrativo sumimus, ad unum aliquod particulare designandum, ut *hic homo*.

4 Individuum ex hypothesi, seu suppositione est, quando universale & commune nomen facta suppositione aliquâ, non nisi de uno prædicatur, ut *Sophroniſci filius*. Qui ex se quidem est terminus communis, sed quia juxta veritatem uni solum nimirum *Socrati* competit, secundùm hanc suppositionem, quòd Sophroniscus Socratem solum genuerit, Individuum dicitur, & rem singularem designat.

Alia apud alios Authores recensentur Individua, ut *Individua κατ' ἐξοχὴν*, ut Poëta pro Virgilio, *aut σεμφραστικῶς*, ut fluvius seu septemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum individuorum nullo cum negotio reduci possunt.

Vox communis est quæ multis communicatur, *sic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur*.

De

De voce ſingulari nulla tractat diſciplina, & proinde Plato nos acquieſcere jubet, cum ſemel ad ipſam deventũ ſit? Commune verò eſt hujus primi libri ſubjectum, quem obinde in duos tractatus partiri ſumus, quorum primus agit de Prædicabilibus, poſterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primò, quia Prædicabilia ſunt recepta, & res contentæ: at Prædicamentorum gradus ſunt receptacula, & res continentes; ſecundò, prædicamenta ſunt primæ notiones, & Prædicabilia ſecundæ: ultimò, quoniam Prædicamenta ſunt res quæ prædicantur, Prædicabilia oſtendunt quomodo prædicantur: de utriſque ſuo loco agemus, & primò de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à Prædicamento differt.

CAP. III.

De Prædicabilibus.

Prædicabile quid.

PRædicabile eſt vox communis, quæ de pluribus aptè nata eſt dici, ut *Animal de Homine & Bruto.* Dicimus quod hæc vox *aptè nata eſt dici*, ſeu quòd idem ſonat, *habet potentiam prædicandi de pluribus*, quia licèt actu quandoque de uno tantùm prædicatur,

tur, ut *Animal de Socrate in hac propositione, Socrates est animal*; potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone* scilicet, *Aristotele, aut quovislibet alio animali.*

Prædicabile verò differt ab Universali quod prædicabile dicitur de multis, & universale est in multis, sic *natura humana dicitur universalis*, quia est in quolibet particulari homine, sed, *homo dicitur species*, quia de singulis hominibus prædicatur; imò ob eam causam prædicabile dicitur de multis quoniam universale est in multis; ut *homo de Socrate & Platone ideò prædicatur, quia humana natura utrísque inest.* *Quomodo differt ab universali.*

Quinque enumerantur prædicabilia: 1 Genus. 2 Species. 3 Differentia. 4 Proprium. 5 Accidens. *Quinarius prædicabilium numerus.*

Genus est prædicabile, quod prædicatur de pluribus specie differentibus in Quid. *Species verò ea dicuntur differre*, quæ sunt diversæ species ejusdem generis. *Sic homo & brutum specie differunt*, & de iis animal ut Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid*, est respondere ad quæstionem factam per quid; interroganti enim *quid est homo?* ritè respondetur, *Animal.* Ge- *Quid genus* *Cap. 2. c. 2*

Prima divisio generis. Genus bifariam dividitur, primò in { Summum. / Subalternum.

Genus summum est quòd nunquam potest esse species, seu quo nullum datur aliud superius genus, ut *Substantia, quantitas, &c.* totidem enim sunt summa genera quot sunt prædicamenta.

l. 1. c. 6 p. 24 Subalternum est quod aliquando est genus, aliquando species, & ideò dicitur subalternum quod alternis vicibus Genus est & species, Genus respectu inferiorum, & species respectu superiorum: *sic substantia est Genus summum, Corpus subalternum*; genus enim est respectu corporis simplicis & compositi, & species respectu Substantiæ.

Divisio secunda. Secundò dividitur genus in { Proximum. / Remotum.

Proximum est quod proximè speciei adjacet.

Remotum longiùs à specie distat, sic *corpus est remotum*, *animal est proximum hominis genus.*

Divisio tertia. Tertiò Genus est vel { Perfectum, / Imperfectum } sive { Univocum. / Analogum.

Genus perfectum est quod æqualiter

ter communicat naturam suis inferioribus, sic, *animal dicitur genus perfectum*, quia æquè primò homini convenit, & bruto. brutum enim est æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus est quod utrisque speciebus communicatur, sed alteri magis, alteri minus: ita, *substantia de natura entis magis participat, quàm accidens*: accidens enim omnino non esset, nisi substantiæ inesset.

Species est prædicabile, quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid: ut, *homo, fortitudo.* Numero verò dicuntur differre, quæ sunt individua & numerando solum sunt diversa, ut, *Plato & Socrates*, qui in humana natura simul conveniunt, sed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diversum esse dicimus. *Quid species.*

Bifariam dividitur Species, primò in { Perfectam. Imperfectam.

Perfectæ dicuntur species, quæ sub perfecto genere continentur: ut, *homo & brutum sub animali.* *Prima ejus divisio.*

Imperfectæ sunt, quarum una perfectam, altera imperfectam generis participationem habet, *sic substantia plus habet de natura entis quàm accidens.* *Divisio secunda.*

Secundò,

Secundò Species partitur in { Subalternam. Imam.

Species subalterna cum genere subalterno in omnibus consentit.

Ima species semper est species & nunquam genus, ut *homo*, & hæc sola in præsentiarum consideratur.

Quid differentia. Differentia est prædicabile quod prædicatur de pluribus specie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *de pluribus specie differentibus*, propter differentiam generi-cam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam specificam: *Et in Quale Quid*, quia essentialem qualitatem notat, ut *rationale*.

Prima ejus divisio. Tribus modis dividitur; primò in { Communem, Propriam, Maximè propriam.

Communem voco quæ sumitur ab accidente communi, *sic idem à seipso potest differre.* Socrates enim puer, seipso jam grandævo differt. Propriam quæ sumitur ab accidente proprio; *sic oculatus Oedipus à seipso oculis capto distinguitur.* Maximè propriam (quæ maximè ad propositum nostrum spectat) eam voco quam jamjam definimus; duæ enim priores differentiæ solummodò ἀ'ποιον qualitate diversum

aliud

aliud ab alio facit, hæc ἀ'λλο, seu essentialem quandam discrepantiam constituit, ut *rationale inter hominem & brutum.*

Secundò differentia, illa scilicet quam nos maximè propriam vocamus, in { Genericam. / Specificam. } dividitur — *Divisio secundo.*

Generica est, quæ de pluribus specie differentibus dicitur, ut *sensibile de homine & bruto.*

Specifica est; quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, ut *rationale de Socrate & Platone.*

Tertiò dividitur in differentiam { Divisivam, quæ dividit genus. Constitutivam, quæ speciem constituit. — *Divisio tertia.*

Notandum verò est quod eadem differentia differenti ratione, & divisiva esse potest & constitutiva: Divisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed Constitutiva respectu speciei; ut *rationale dividit animal & constituit hominem.*

Tria hæc prædicabilia clariùs elucescent, si arborem illam, quam vocant Porphyrianam, istis subjunxero,

Substan-

Arbor Porphyriana.

Substantia.

Incorporea	Corporea
Spiritus	*Corpus*

Corpus

Compositum	Simplex
Compositum	*Elementum.*

Compositum

Animatum	Inanimatum
Animatum	*Lapis*

Animatum

Sensile	Insensile
Animal	*Planta*

Animal

Rationale	Irrationale
Homo	*Brutum*

Homo

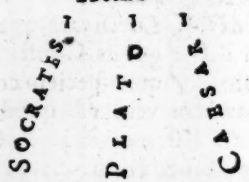

In hac serie *Substantia* est summum genus, *Homo* est species infima, *Corpus Compositum*, *Animatum*, *Animal*, sunt genera subalterna. *Incorporea*, *Corporea*, *Compositum*, *Simplex*, *Animatum*, *Inanimatum*, *Sensile*, *Insensile*, sunt omnes differentiæ genericæ. *Rationale* & *Irrationale* specificæ, utræque vero pro diversa ratione & divisivæ esse pos-

sunt & constitutivæ. *Socrates, Plato, Cæsar,* sunt Individua, sic dicta quòd ulterius dividi nequeant.

Proprium est quod omni, soli, semper, & convertibiliter accidit subjecto ut *risibile homini* Accidit omni, id est, omni individuo, & soli, hoc est, soli speciei, & semper, scilicet, quoad potentiam: licèt enim homo semper actu non ridet, potest tamen ridere, si aliquod lepidum objiciatur: denique necessariò & convertibiliter accidit, quia fluit à principiis essentialibus speciei materiâ scilicet & formâ totius compositi, ut *risibilitas ab anima rationali cum corpore humano unitâ.* *Quid proprium.*

Accidens est quod potest adesse & abesse sine subjecti interitu, ut *albor à pariete.* *Quid accidens.*

Duplex est
- Separabile, quod actu potest separari, ut *calor ab aqua.* *Divisione ejus.*
- Inseparabile, quod non reipsâ sed intellectu solùm separatur, ut *candor à cigno.*

Aliàs etiam dividitur Accidens in Prædcabiile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod contradistinguitur Proprio: sic, *risibile est proprium, sed non accidens.* Prædicamentale est quod opponitur Substantiæ,

tiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solùm acceptâ, sunt accidentia; & in hoc sensu proprium dicatur Accidens, id est, non substantia.

Finita jam de Prædicabilibus tractatione, ipsa prædicamenta sequuntur enucleanda, prælibatis solùm quibusdam ad cognitionem prædicamentorum necessariis, quæ obinde ab Aristotele vocantur Anteprædicamenta, & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IV.

De tribus Definitionibus.

TRactatus de Prædicamentis in tres partes dividitur, quarum prima agit de Anteprædicamentis; secunda de Prædicamentis ipsis; ultima de Postprædicamentis, de singulis suo ordine.

Anteprædicamentum quid.

Anteprædicamentum est procœmiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori.

Quot sunt anteprædicamenta.

Tria in genere, septem in specie sunt anteprædicamenta { Definitiones tres / Divisiones duæ / Regulæ duæ.

Æquivocorum definitio.

Prima definitio est Æquivocorum, quæ hunc in modum ab Aristotele definiuntur. Æquivoca seu Homonyma sunt,

sunt, quorum nomen solùm est commune, sed ad illud nomen accommodata definitio alia est atque alia, quemadmodùm *Canis*.

Æquivoca sunt duplicia.
- Æquivocantia, nomina scil. communia, ut *Canis*.
- Æquivocata, quæ sunt res per illa nomina significatæ, ut *Canis marinus, cœlestis, domesticus*.

Æquivoce duplicia.

Æquivoca verò hoc in loco definita sunt æquivocata, quæ ab uno æquivoco æquivocante, ut à nomine communi dependent.

Ad Æquivoca, sicut ex definitione colligitur, tres requiruntur conditiones. Prima est. ut unum habeant nomen commune, id est, ut æquivoca in uno æquivoco æquivocante conveniant; Secunda, ut diversa fit æquivocatorum definitio & diversus conceptus; Tertia, ut illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur; & illius ratione dicatur diversa, v.g. *Canis marinus & domesticus*, in uno communi nomine conveniunt, quòd ambo vocantur *Canes*: sed diversas sortiuntur definitiones & conceptus; ille enim est *Canis qui extra aquas*, hic *qui intra aquas degere non potest*; & licet ambo

Tria ad æquivoca requiruntur.

bo ratione alicujus tertii dicantur univoca & eandem sortiantur definitionem, ut *ratione animalis utérque dicatur corpus animatum sensile*, hæc tamen definitio non est ad idem nomen accommodata, scilicet ad æquivocum æquivocans, *Canem*.

Nota. Notandum autem est quod æquivocatio semper sumenda est respectu rerum verè existentium, nam si latius extendatur ad res apparentes, fictas aut pictas, quodlibet vocabulum erit ambiguum: nihil enim est quod non fingi potest aut pingi:

Definitio Univocorum. Secunda definitio est Univocorum, Univoca autem sunt quorum & nomen commune est, & adillud nomen accommodata definitio est eadem: sic *homo & bos* in uno communi nomine conveniunt, quod ambo appellantur *animalia*, eamdémque definitionem habent ad univocum univocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter, quàm homo.*

Univoca duplicia. Univoca sunt duplicia. { Univocantia, nomina scilicet communia, ut *Animal.* / Univocata, quæ sunt res significatæ, ut *homo, brutum.*

Æquivoca

Æquivoca & univoca in eo conveniunt, quòd ambo habent unum nomen commune: sed differunt quod æquivocorum solum nomen commune est; univocorum verò tum nomen tum definitio.

Analogæ.

Inter æquivoca & univoca media sunt Analoga, quippe quæ nec planè eandem, ut univoca, nec prorsus diversam, ut æquivoca, definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundùm prius & posterius analogatis communicant: sic, *Ens de substantia dicitur, & ratione Substantiæ de Accidente*; sic, *sanitas medicinæ, urinæ, & animali attribuitur*, cujus illa quidem causa, ista signum, hoc verò subjectum dicitur.

Definitio denominativorum.

Tertia definitio est Denominativorum. Denominativa verò dicuntur quæcunque ab aliquo ita ut casu differant, nominis appellationem habent, ut *à fortitudine fortis*.

Duo ad denominativa requiruntur.

Ad Denominativa duo requiruntur, primò, ut ab aliquo nomine appellationem habeant, id est, ut ab aliquo vocabulo deriventur: secundò, ut ab eodem nomine, casu, hoc est, ultimâ seu finali syllabâ differant: *unde Grammatica ars, & Grammatica mulier non*

habentur denominativa, quia casu non differunt: & proinde inter æquivoca non sunt enumeranda.

denominativa triplicia. Denominativa sunt triplicia.
1 Re tantùm, ut *virtus & studiosus.*
2 Voce tantùm, *ut vinum & vinolentus.*
3 Re & voce simul, *ut vinum & vinosus*: quæ sola in præsentiarum definiuntur.

Tria ad denominationem requisita. Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Substantivum, quod vocant Denominans: Nomen Adjectivum, quod est Denominativum. Subjectum, quod vocatur Denominatum: ut quando dicimus, *Cæsar est Justus*, *Cæsar* est Denominatum, *Justus* Denominativum, *Justitia* Denominans, quæ Cæsari inhærens facit ut ipse justus denominaretur.

CAP. V.

De Duabus Divisionibus.

Duæ sunt divisiones, una vocum, altera rerum.

Prima divisio vocum Vox dividitur in
Incomplexam, quæ sine conjunctione effertur, ut *homo, vincat.*
Complexam, quæ ex simplicibus conflatur; ut *homo vincit.* Tri-

Tribus modis vox complexa & incomplexa dicitur, vel { Re tantùm. / Voce tantùm. / Re & voce simul.

Tribus modis vox complexa & Incomplexa dicitur.

Vox illa quæ sub uno nomine plures significationes complectitur, est voce tantùm simplex, re tantùm complexa, ut *Canis* licèt sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cum plures voces in unam rem simplicem exprimendam conjuguntur ob defectum proprii nominis, vox est re simplex & voce tantùm complexa, ut, *corpus animatum*.

Quando simplex dictio rem simplicem significat vocatur vox re & voce simplex, ut *homo*. Re & voce complexa est, cum plures voces ad multas res significandas destinantur, ut, *Labor omnia vincit: Index animi sermo*.

Estque vel { Distans / Indistians.

Distans est cujus extrema copulâ verbali vel conjunctionali uniuntur: ut, *Homo est animal*.

Indistans cujus extrema componuntur, ut determinatum, & determinabile; ut, *Homo justus*.

Ex omnibus complexis, complexum voce tantùm in prædicamentis reponi-

Nota.

tur: ex omnibus incomplexis, incomplexum voce tantùm excluditur.

Quadruplex divisio rerum.

Res omnes sunt vel
- Substantiæ, — utraq; vel — Universalia.
- Substantiæ, — utraq; vel — Particularia.
- Accidentia. — utraq; vel — Universalia.
- Accidentia. — utraq; vel — Particularia.

1. Universales substantiæ dicuntur de subjecto, sed non sunt in subiecto, ut *homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subjecto inhæret.*

2. Particularis substantia, nec dicitur de subiecto, nec est in subiecto, quia est individualis substantia, ut *Socrates.*

3. Universalia accidentia dicuntur, de, & sunt in subiecto, ut *albedo de hac & illa albedine dicitur, & homini, panneti, aut navi inest.*

4 Particulare accidens, de subiecto nullo dicitur, sed in aliquo est, ut *hæc albedo in Socrate.*

Inesse in subjecto.

Illud verò in subiecto esse dicitur, quod cum in aliquo non quasi pars sit, non tamen potest esse sine eo, cui inest.

Tres inessendi conditiones.

In qua definitione tres ordine continentur inessendi conditiones. Prima est, ut in aliquo insit, id est, ut inhæsivè sit in subiecto, & non ratione intentionis, ut *res est in fine*, qui intenditur; nec ratione gubernationis, ut

rex

rex in regno; nec ratione locationis, ut *locatum in loco*. Secunda, ut non sit ejus pars, unde *nec genus in specie, nec species in genere propriè ineſſe dicatur*, quia illud est speciei pars materialis vicem materiæ supplens, hæc generis pars subiectiva & ipsi subordinatur. Tertia, ut non possit esse sine eo cui ineſt; *unde veſtes & arma propriè corpori non insunt*, quia esse possunt corpore sublato.

Octo sunt ineſſendi modi his versiculis comprehensi.

Insunt 1 *Pars*, 2 *Totum*, 3 *Genus*, *& 4 Species*; 5 *Calor igni*, 6 *Rex in regno*, 7 *Res in sive*, 8 *Locóque locatum.* *Modi ineſſendi* 8.

Ex his omnibus modis ille solùm est intelligendus, qui est, ut *calor in igne*, id est, inhæsivè, ut accidens in subjecto, reliqui omnes contra unam aut alteram ex dictis ineſſendi conditionibus offendunt.

Prætereà opere pretium est notare quòd duplex est subjectum, unum Prædicationis, alterum Inhæsionis, Subjectum prædicationis est quod alicui universali subjicitur: sic *homo animali, animal corpori, corpus substantiæ subordinatur*. Subjectum inhæsionis *Subjectum duplex.*

est, quod accidenti alicui subjicitur, ut sustantaculum, quo suffulcitur; sic, *albedo est in pariete*, à pariete enim sustentatur, ipsoque absumpto, consumitur eodem albedo.

Nota. Ubicunque verò in dicta rerum divisione inveniuntur hæc verba [*dicuntur de Subjecto*] intelligendum est subjectum prædicationis: ubi autem illa verba [*Sunt in Subjecto*] subaudire debemus subjectum inhæsionis.

CAP. VI.

De duabus Regulis.

Reg. 1. Duæ sunt Regulæ, quarum prima est, Quodcunque dicitur de prædicato, idem dicatur de subiecto, ut, *si Socrates sit homo, & animal de homine dicatur, ut etiam de Socrate prædicatur, necessum est*.

Exceptiones. Multæ sunt huius Regulæ limitationes, inter quas istæ notatu dignissimæ.

Primò, ut non sit progressus à vocibus ad res, id est, à vocibus primæ ad voces secundæ intentionis, unde non sequitur, *Animal est genus, Homo est animal, ergo, Homo est genus.* Secundò, ut non sit transitus ab uno latere seriei prædicamentalis ad aliud lateus, unde

unde non sequitur; *Homo est animal, Animal est vel rationale, vel irrationale*, ergo *Homo est vel rationalis, vel irrationalis.*

Tertiò; ut non procedatur à concreto ad abstractum, unde non sequitur, *Homo est justus, justitia est qualitas*, ergo, *Homo est qualitas*.

Secunda Regula Antepræd icamentalis in duas partes distrahitur. Prima est, diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ: sic, *species & differentiæ Qualitatis diversæ, sunt à speciebus, & differentiis Substantiæ aut Quantitatis*: Secunda est, Generum subalternatim positorum nihil prohibet, easdem esse species & differentias; sic; *corporea est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.* Reg. 2.

CAP. VII.

De Prædicamentis in genere.

ABsolutis Antepræd icamentis ad ipsorum prædicamentorum tractationem perveniendum est; perspectâ primò generali eorum naturâ, ut quid *Prædicamentum quid.*

posteà de singulis sit dicendum cognitum habeamus.

Prædicamentum est vocum res simplices exprimentium ordinata quædam series.

Quomodo res, & quomodo voces in serie prædicamentali reponuntur.

Ex hac definitione constat, quòd res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conveniunt. Res enim ut sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamenta, sicut corpus naturale in substantia ponitur, & in illius serie consideratur, sed non ut ex principiis, materia scilicet aut forma constat, nec ut affectiones habet, in motu nimirùm, in loco, in tempore esse, sed ut est fundamentum secundæ intentionis, seu, ut est Genus quod per differentias diversas potest dividi. Ut enim medico oculum curaturo necessarium est aliquam, licèt non exquisitam oculi cognitionem habere: ita in Logico requiritur, ut tantam rerum cognitionem haberet, quanta sufficeret ad notiones secundas super easdem fundandas & stabiliendas.

Quæ collocandæ sunt in serie prædicamentali.

Quodcunque verò in serie prædicamentali reponitur, est ens reale & positivum, simplex & per se unum, universale, completum, finitum, voce

distinctà

distinctâ ac certâ significatum.

Hinc excluduntur.

Vox artis consignificans, privatio, fictum,
Pars, Deus, excedens, complexum, seu polysemon. — Quæ excludenda.

Ista Categoriis non possunt verba locari.

Excluditur vox Artis, quia est notio secunda seu ens rationis, quòd nobis non cogitantibus non existit, ut *Zodiacus, Genus, Prædicamentum.*

Deus, quia propter suam eminentiam sub genere non est, & differentiâ constituente caret, ita ut magis sit supra seriem, quàm in serie.

Consignificans, quòd nihil certi significat, ut sunt adverbia, nomina partitiva, interrogativa, universalia, & particularia signa: ut, *omnis, aliquis, quidam, nullus.*

Privatio, quia non denotat ens positivum, sed rei absentiam, ut, *tenebræ.*

Fictum, præcipuè impossibile, quod nihil in rerum natura ponit.

Pars, præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia Prædicamenta pervagatur: ut, *Ens, aliquid, unum, bonum, verum.*

Complexum re & voce si
unam rem simplicem non sig
homo albus.

Polysemon seu æquivocu
dam distinctionem: ut, *Can*

Rerum collocatio in Prædicamentis.

Observandum est denique
iis quæ in serie prædicament
nuntur, quædam sunt κατ' εὐθ
dam κατὰ πλάγιον, id est,
in serie directa, ut, *Genera*
quædam collateraliter, ut, *D*
collocantur: quædam etian
indivisibilitatem naturæ in
priè non sunt, sed veluti gra
ses & statumina substernunt
dividua omnia quæ perfectè
vidi possunt, nec definiri.

Prædicamentorum numerus.

Decem ab Aristotele enu
Prædicamenta, seu rerum c
datur ens aliquod finitum &
tum, quod sub uno horum
prehenditur.

Horum unum est Substan
stantia vulgò dictum, noven
cidentis, 1 Quantitas. 2
3 Actio. 4 Passio. 5 Relatio
7 Quando. 8 Situs. 9 Habitus

Singulorum exempla sunt ho
inclusa; 1 Arbor. 2 Sex. 6 Ser
vore. 4 Refrigerat. 5 Vstos.

7 *Ruri*, 8 *Cras*, 9 *Stabo*, *nec* 10 *Tunicatus ero.*

Divisio. Ex his quædam sunt absoluta prædicamenta, quæ obinde vocantur Principalia, & sunt tria, Substantia, Quantitas, Qualitas; cætera semper sunt minus Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, ut Relatio, quæ connotat respectum inter relatum & correlatum; Actio & Passio, quæ resultant ex unione alicujus qualitatis cum Substantia; Ubi & Quando, quæ oriuntur ex substantia considerata cũ circumstantiis Loci & Temporis; Situs qui fit ex respectu partium ad totum; Habitus, qui procedit ex applicatione integumenti ad corpus.

Cap. VIII.

De Substantia.

Substantiæ definitio. INter Prædicamenta primas semper obtinuit Substantia, quod omnium accidentium est fundamentum.

Substantia verò definitur ens per se subsistens accidentibus subjectum: ut *homo*, quia nullâ re nisus, albedinis, virtutis, & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Ejus divisio. Substantia est duplex: Prima, vel Secunda. Sub-

Substantia prima. Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur, est quæ nec est in subjecto, nec dicitur de subjecto: non est in subjecto, quia est substantia, nec dicitur de subjecto, quia est individuum, ut, *Socrates, hæc arbor.*

Cur ita dicta. Individua enim primæ substantiæ dicuntur duplici de causa, primò, quia substant reliquis omnibus rebus, sive sint accidentia quæ eis inhærent, sive secundæ substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt: secundò, quia singularia primò feriunt sensus, priùs enim *Socratem* vidimus quam *hominem*, primariò enim & per se Individua agunt & sentiuntur.

Substantia secunda. Secundæ Substantiæ sunt primarum genera & species: ut, *homo*, *corpus*, *animal*: & ideò vocantur Secundæ,

Quare sic appellata. quia secundo loco vi intelligentiæ nostræ ex primis colliguntur: videndo enim *Socratem*, *Platonem*, & alios particulares homines, quid homo illorum species sit, statim colligimus.

Nota. Inter secundæ verò eæ magis substantiæ dicuntur, quæ primis sunt viciniores, ut Species suis Generibus.

Proprietates sex sunt.

Substantia non est in subjecto, nimirùm inhæsionis, sic enim duo corpora

pora essent in eodem loco. Meliùs nullo modo hæc proprietas exprimi potest, quàm supponendo hominem per fores clausas & non cedentes penetrare potuisse, quod si fieret, duo corpora in ipso tranlitu eodem loco comprehenderentur. 1. *Proprietas.*

Secundæ Substantiæ, & earum differentiæ univocè de primis prædicantur [*Univocè verò prædicari*] est attribui primis, & secundùm nomen, & nominis rationem; sic *Animal, & quod animal constituit sensile, de Socrate prædicatur, & secundùm nomen, quia Socrates est animal, & nominis rationem, quia Socrates est corpus animatum sensibile, quæ est animalis definitio.* 2. *Proprietas.*

Omnis Substantia videtur significare hoc aliquid. Hoc singularitatem, aliquid substantiam significat, ita ut sensus sit, Omnis substantia singularem & substantialem essentiam designare videtur; quod quidem reverà cernitur in primis substantiis. Nam *Socrates singularem Substantiam denotat*, & solùm videtur esse in secundis, quatenus nimirùm de primis prædicantur: ut, *quando dico Socrates est homo: Homo quodammodo Socratem, &* 3. *Proprietas.*

ita

ita singularem substantiam significare videtur.

Substantiæ nihil est contrarium.

4. c. *Proprietates.* Non recipit magis aut minus. Utræq; hæ proprietates sunt intelligendæ de substantia quoad eius essentiam, & non secundum qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aquæ contrariatur: & hæc aqua illâ magis minusve calida dicatur: sed hoc accidit propter calorem & frigus in subiectis, & non ratione ipsorum subiectorum, quæ nunquam sibi invicem contrariantur.*

6. *Proprietas.* Substantia una & eadem numero permanens est contrariorum susceptibilis, id est, Quamvis Substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen successivè, in gradibus intensis, aut simul in remissis, eadem recipere potest, quatenus est eorum fundamentum, sic *eadem aqua quæ nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò sunt illæ substantiæ, quæ unam qualitatem naturaliter impressam habent, ut *ignis cùm naturaliter sit calidus, nunquam frigidus esse potest.* *Exceptio.*

Sequitur eius Series.

* Sub-

ita singularem substantiam significare videtur.

Substantiæ nihil est contrarium.

4. c. *Proprietates.* Non recipit magis aut minus. Utræq; hæ proprietates sunt intelligendæ de substantia quoad eius essentiam, & non secundum qualitates ipsi inhærentes. *Ignis enim aquæ contrariatur: & hæc aqua illâ magis minusve calida dicatur: sed hoc accidit propter calorem & frigus in subiectis, & non ratione ipsorum subiectorum, quæ nunquam sibi invicem contrariantur.*

6. *Proprietas.* Substantia una & eadem numero permanens est contrariorum susceptibilis, id est, Quamvis Substantia nihil habet sibi contrarium, in se tamen successivè, in gradibus intensis, aut simul in remissis, eadem recipere potest, quatenus est eorum fundamentum, sic *eadem aqua quæ nunc valdè calida est, statim erit frigida.* Excipiendæ verò *Exceptio.* sunt illæ substantiæ, quæ unam qualitatem naturaliter impressam habent, ut *ignis cùm naturaliter sit calidus, nunquam frigidus esse potest.*

Sequitur eius Series.

* Sub-

* Subſtantiæ ſeries prædicamentalis.

Nulla datur ſubſtantia completa, quæ non in hac ſerie continetur: Incompletæ verò ſubſtantiæ cuiuſmodi ſunt partes omnes, ut, *Manus*, *Pes*, *Caput*, *Ramus*, non directè ſed reductivè hìc collocantur, quatenus ſcilicet ad ſuum totum reduci poſſunt: ut *Pes ad animal gradivum*, & *Ramus ad arborem vegetantem.*

Cap. IX.

De Quantitate.

Quantitatis definitio.

Quantitas eſt ſecundùm quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ ob multitudinem quotæ dicuntur: Sic, *ob ſuperficiem campus ampliſſimus, ob numerum ingentem exercitus copioſus appellatur.*

Prima Diviſio.

Aliàs etiam definitur Quantitas, Accidens quod ſubſtantiæ communicat, ut in partes dividi poſſit. Quum verò partes ſunt duplices, diſcretæ, vel continuæ, hinc naſcitur primæ quantitatis diviſio in Continuam & Diſcretam.

Quantitas continua eſt cuius partes communi termino copulantur. Terminus verò communis eſt, qui duo con-

connectit, quorum unius extremum est initiúmque alterius.

Quantitatis continuæ quinq; species.

Quinque sunt species quantitatis continuæ
1 Linea.
2 Superficies.
3 Corpus.
4 Tempus.
5 Locus.

Cujus partes.
Puncto, Linea, Superficie, Nunc — Tanquam termino communi copulantur.

Linea. Linea est Longitudo, latitudinis expers, cuius extrema sunt duo puncta.

Superficies Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantùm habet, cujus extrema sunt lineæ. Utræque hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, seu verè existentibus, animi tantùm non corporis oculis conspicuis.

Corpus. Corpus longitudinem, latitudinem & profunditatem habet, ejúsque extrema sunt superficies.

Locus. Locus est superficies concava corporis ambientis: sic, *turris est locus aër, piscis locus est aqua.*

Tempus. Tempus est spacium ex solis cœlíque, hoc est, astrorum vertigine collectum: sic, *dies est spacium illud in quo Sol ab Oriente in occidentem rapitur.*

Discreta

Discreta quantitas, cujus partes separatæ sunt & disjunctæ, nullóque communi termino copulantur. Ejus duæ sunt species, Numerus, Oratio. *Discretæ quantitatis species.*

Numerus est unitatum multitudo; sic, *quatuor est multitudo quatuor unitatum*, quæ nulla connexione uniuntur. *Numerus.*

Oratio est mensura literarum & syllabarum, secundum longitudinem, & brevitatem; est quantitas, quia mensurat; & discreta, quia literæ & syllabæ distinctæ pronunciantur, ut ho-mo, A-ni-mal. *Oratio.*

Hæ duæ quantitatis species rursus subdividuntur in Quantitatem { Habentem, Non habentem } { Partium positionem. } *Secunda divisio Quantitatis.*

Tria verò requiruntur ut quantitas habeat partium positionem; primò ut partes termino communi copulentur, unde *Numerus & Oratio excluduntur, quia sunt discretæ quantitates*, secundò ut sint alicubi sitæ, ita ut digito demonstrari possunt; tertiò ut simul sint ac permaneant: *Per utráque conditiones* oratio & tempus *amandantur, quod propter perpetuum suum fluxum, nec situm habeant, nec permanentiam.* *Quæ requiruntur ad partium positionem.*

Restat

Restat igitur quòd quatuor sunt species quantitatis partium positionem habentis; 1 Linea. 2 Superficies. 3 Corpus. 4 Locus: tres non habentes. 1 Numerus. 2 Oratio. 3 Tempus.

Nota. Qualitates aliquando quantitatis nomen sortiuntur; ut, *Platonem magnum Philosophum, Archimedem magnum Mathematicum vocamus*, sed quantitates quas priùs nominavimus sunt per se, hæ solùm ex accidenti.

Tres sunt proprietates quantitatis.

1 Nihil est quantitati contrarium. Contrarietas enim est solarum qualitatum pugna.

2 Non recipit magis & minus; ita *Gygas licèt sit Pygmæo maior ratione corporis, non tamen est magis Quantitas quàm Pygmæus; æquè enim extenduntur, licèt æqualem extensionem non habent.*

3 Istæ duæ proprietates Substantiæ cum Qualitate sunt communes: Maximè verò Quantitati proprium est, ut exinde res dicantur, æquales aut inæquales; sic, *corpus bicubitum est tricubito inæquale, alteri verò bicubito æquale.*

Leries

Series Quantitatis.

- Quantitas est vel
  - vel estq; Continua
    - Perfecta; ut, *corpus quod trinas dimensiones habet.*
    - Imperfecta, quæ est vel
      - Longitudo, tantùm: ut, *linia.*
      - Latitudo tantùm: ut, *superficies.*
  - Discreta, cuius duæ sũt species
    - Numerus.
    - Oratio.

Ad hanc seriem Analogicè reduci possunt extensiones graduales; ut, *calor calore maior vel minor dicitur*, & extensiones gravitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intentiones, quàm extensiones reverà dici debent.

Cap. X.

De Qualitate.

Qualitas est forma accidentalis, à qua subjectum denominatur Quale: sic *à gravitate lapis gravis, à velocitate equus velox appellatur.* *Qualitatis definitio.*

Qualitatis quatuor sunt species: Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet *Eius divisio.*

ista-

istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui, Dispositio, Potentiæ, Impotentia, Qualitati patibili, Passio, Formæ, Figura.

Habitus. Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, vel divinitùs infusa, quæ ita inhæret subjecto, ut propter firmitatem, & constantiam, non facilè permutetur contrario; ut, *vera & acquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.*

Prima habitûs divisio. Habitus primò dividitur ratione subjecti in Habitum corporis, *cujusmodi est sanitas firma in corpore absolutè salubri, saltandi etiam & natandi experientia,* & in habitum animi, *cujus generis sunt virtutes & disciplinæ omnes.*

Divisio secunda. Secundò ratione adeptionis, habitus & præsertim animi dividitur in { Infusum. / Acquisitum.

Infusus est, qui singulari spiritûs Sancti gratiâ infunditur in hominum mentes, vel extraordinariè: ut, *doctrina in Apostolis,* vel ordinariè: ut, *fides in electis.*

Acquisitus est qui crebris actionibus

bus acquiritur; ut, *dicendi & disserendi potentia*; & licet Spiritûs sancti gratia ad istum etiam requiritur, non tamen eo peculiari modo quo ad infusum.

Dispositio.

Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitùs fidelitérque est infixa, excuti non ægrè potest; sic, *cùm quispiam rudi Minerva literas aut syllabas depingere potest, est in inclinatione ad scribendum, quum vero artificiosè eosdem queat exarare, habitum acquisivit*; unde habitus ætati virili, dispositio juvenili comparatur, quod ille est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu.

Potentia naturalis.

Potentia naturalis est qualitas naturaliter subjectis insita, quæ habilitatem conciliat, ut ad præstandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur; ut, *bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licèt hæc potentia ad habitum requiritur tanquam prævia quædam dispositio & naturalis inclinatio; à dispositione tamen differt, quòd potentia est quid insitum, & vi naturæ generatur; Dispositio est quid adventitium & per aliquos actus acquiritur.

Quomodo differt à dispositione.

Potentia

Divisio potentiæ. Potentia duobus modis dividitur. Primò in { Activam. Passivam.

Activa. Activa est, quâ sumus ad agendum potentes: sic, *ignis potentiam activam habet ad urendum, cultrum ad secandum.*

Passiva. Passiva est, quâ res aptæ sunt ad aliquid patiendum; sic, *molle potentiam habet, ut secetur.* Utræque hæ potentiæ actu perficiuntur bifariàm, vel scilicet cum in opus exeunt, ut, *quando ignis urit*; vel cum in habitum vertuntur; ut, *quando puer discit literas.*

Secunda divisio. Secundò potentia dividitur in { Primam. Secundam.

Prima. Prima est, quæ proximè emanat è forma subiecti ut, *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis, illa ab anima rationali, hæc à sensitiva fluit.*

Secunda. Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima: *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clarè videt, quam qui magnâ acie est præditus, licèt utercq; primam potentiam æqualiter fortitur.*

Impotentia Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantiis, sive animata

animatæ sunt, sive inanimatæ: ut, *Sterilitas in agro, stupiditas in homine.*

Qualitas patibilis est quæ infert passionem sensui; ita, *tactus frigore, calore, molli & duro afficitur: visus coloribus, auditus sonis, sapore gustus, odore olfactus.* *Qualitas patibilis.*

Passio est subita animi commotio, ex quâ oritur color sensum afficiens: ut *rubor quo vultus ex verecundia suffunditur:* Differt à patibili qualitate, quia non est stabilis & permanens; ut, *candor in pariete:* sed qualitas citò amota: ut, *pavor ex metu.*

Figura est terminatio quantitatis, quæ termino aut terminis clauditur: ut, *Circulus, Triangulus, Quadratum.* *Figura.*

Forma est constitutio membrorum, & partium in ipsa figura, sub sensum videndi cadens: membrorum quidem in animalibus: ut, *in homine, aut leone;* partium in reliquis corporibus: ut, *forma Pyramidis, aut Amphitheatri.* *Forma.*

Vel, ut alii planiùs definiunt. Forma est coloris totius corporis in primis verò faciei suavitas. Figura est lineamentorum, seu partium corporis optimus situs: sic, *Æthiops benè figuratus esse potest, sed non valdè formosus, Anglus etiam formosus satis, sed malè figuratus.*

Pro-

Proprietates ejus sunt tres.

1 Sola qualitas propriè & per se contrarietatem recipit; sic *calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2 Qualia magis & minùs recipiunt, id est, Qualitates in subjectum suum, non in instanti, sed paulatim & per gradus ingrediuntur; ut, *aqua primò teporem, inde calorem, ultimò fervorem recipit*; unde non ipsa qualitas, sed potiùs qualitatis receptio dicitur esse secundùm magis & minùs.

Utræque hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conveniunt, Potentiæ enim naturales, & Figura, nec contrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiã contrariantur, sed non omnes: mediis enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3 A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles, sicut à quantitate æquales aut inæquales: sic, *qui eodem colore imbuti sunt, similes; qui diverso, dissimiles appellantur.*

¶ Series

Qualitas vel
Sub sensum non cadit, ut
Habitus, qui est vel
Animi, éstque vel
Infusus, Ordinariè, ut, Extraordinariè, ut donum
Fides, Spes, Charitas,
In omni fideli.
Miraculorum, Linguarũ,
In Apostolis.
Acquisitus, qui Appetitum, ut Ethica, Intellectum, ut Physica,
dirigit.
Corporis, éstque vel Infusus, ut, Sanitas ex miraculo. Acquisitus, ut, Sanitas ex medicina.
Potentia, quæ est vel
Manifesta, in Inanimatis. Animatis.
Occulta, quæ fit, vel per Αντιπαθειαν. Συμπαθειαν.
Sub sensum cadit, ut
Patibilis qualitas, quæ facit pati, vel
Auditum, ut, Sonus.
Visum, ut, Color.
Gustum, ut, Sapor.
Tactum, ut, Qualitates tactiles.
Olfactum, ut, Odor.
Figura, quæ est vel
Naturalis à natura data.
Artificialis ab artifice introducta, éstque vel
Plana, ut, Curvilinea. Rectilinea.
Solida ut, Spheræ. Pyramis. Cubus.

CAP. XI.
De Relatione.

RElata sunt duplicia, { Propria, seu secundùm Esse. / Impropria, seu secundùm Dici. } *Relatorum divisio.*

Relata secundùm dici sunt, quæ ad se invicem modo quopiam sunt affecta, quorum uno existente, non necesse est alterum sequi: sic, *scientia ad scibile refertur; scibilia enim multa in primordio mundi extiterunt priusquam crearetur homo qui ipsa sciret.* *Relata secundùm Dici.*

Relata secundùm esse sunt, quorum totum esse in respectu consistit, & quorum uno existente & cognito, alterum necessariò existit, & cognoscitur: sic, *pater sine filio, ut pater, nec existit, nec cognoscitur.* *Relata secundùm Esse.*

Duobus modis relata secundùm Dici differunt à Relatis secundùm Esse, primò quòd illa habent essentiam aliquam absolutam in alio prædicamento; sic, *scientia est in qualitate sectio in Actione, licèt illa ad scibile referatur*; hæc verò totum suum esse in relatione habent; *Pater enim nihil est, nisi ad filium referatur:* *Quomodo inter se differunt.*

tur: secundò relato secundùm Dici cognito, non necessariò cognoscitur ejus correlatum: *Sensibilia enim multa sunt in terræ visceribus, quæ sensum ad quem referuntur non feriunt*; existente verò & cognito uno relato secundùm Esse, necessariò cognoscitur ejus correlatum: *Neminem enim patrem, neminem Dominum vocamus, nisi quem servos, aut filios habere certò sciamus.*

Quæ requiruntur ad relationem.

Ad relationem tria præcipuè requiruntur. 1. Fundamentum, cui relatio innititur. 2. Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3. Relatio seu respectus quidam inter illos terminos. Sic. *homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relativi; paternitas & filiatio sunt relationes inter eos terminos.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1 Relata dicuntur ad convertentiam, id est, Cuilibet relato suum correlatum ita respondet, ut unum possit dici alterius: ut, *Scientia est scibilis scientia, & scibile est scientia scibile*: pater est filii pater, & filius est patris filius.

2 Relata recipiunt magis & minus.

3 Relata recipiunt contraria. Sic *virtus quæ ad studiosum refertur,*

tio contrariatur, & amicitia Pyladis & Oresti minor fuit, quàm Johannis & Petri Apostolorum. Sed istæ duæ proprietates novissimè nominatæ, neque omnibus relatis competunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio*: nec solis, quia conveniunt etiam Qualitati; nec relatis ut sunt relata, sed ut qualitate fundantur. *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur, ut est habitus, sed non ut ad scibile refertur.*

4 Relata simul sunt naturâ. *Simul verò naturâ dicuntur*, quæ posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non est alterius causa; sic *posito patre ponitur filius, nec pater ut pater est filii causa, sed ut homo.*

Prima proprietas utrísque relatis convenit, secunda, & tertia solùm relatis secundùm dici: quarta solùm relatis secundùm esse.

Series Relationis.

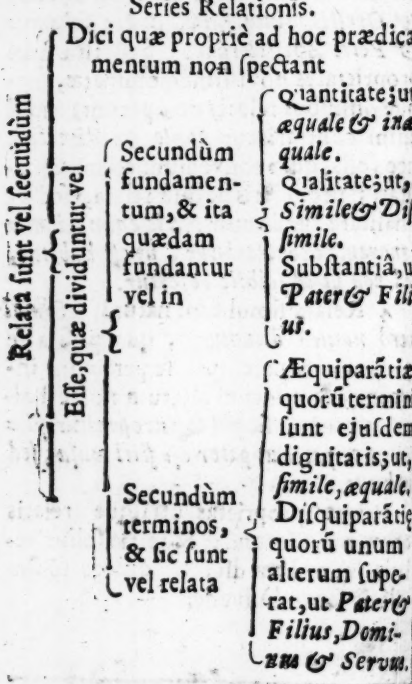

CAP. XII.

De Actione & Passione.

ACtio est vis agentis in passum, secundùm quam in id, quod subjicitur

citur agere dicatur, ut *calefactio, frigefactio.*

Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primò agens, ut *ignis:* secundò qualitas, secundùm quam agit, ut *calor:* tertiò patiens, ut *aqua:* quartò actionis receptio, ut *ingressus caloris in aquam.* *Quæ ad actionem requiruntur.*

Actio est duplex, vel
- Transiens, quæ immutationem extrinsecùs adfert, & est propriè hujus considerationis, ut *cùm ignis aquam calefacit.*
- Imminens, quæ in eodē subjecto, quo excitata est, terminatur; ut, *volitio intellectio, sensatio.*

Actio duplex.

Proprietates ejus sunt tres.
1. Actio omnis passionem infert.
2. Actio recipit magis & minus.
3. Actio recipit contraria.

Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter Qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur, quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates & aliud alio magis minúsque calefacit, prout magis minúsve calet.*

Series Actionis.

Actio dividitur vel ratione

- Modi secundùm quem agit, & ita est vel
  - Imminens.
  - Transiens.
- Causæ est vel
  - Naturalis, & hujus tot sunt species, quot sunt potentiarium naturalium.
  - Voluntaria:
    - Corporis, ut *saltatio, natatio &c.*
    - Animi, quæ est vel
      - Intellectûs.
      - Voluntatis.

Series Actionis.

Passio. Passio est actionis receptio, ut *calefieri, frigefieri*.

Passionis divisio. Est duplex, vel

- Transmutativa, cum realis aliqua mutatio fit in patiente; ut *cùm aqua calefit*; hæc *transeunti* actioni respondet.
- Intentionalis, cùm nulla fiat evidens mutatio; ut *visio*, hæc *imminenti*.

Quomodo à passione in Qualitate differt. Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa est qualitas recepta & introducta, licèt non permanens.

In utroq; prædicamento notandum, quòd quędã vocabula, & figurâ vocis & terminatione, vim habent actionem aut

aut passionem significandi, ut *docere & doceri, scribere & scribi*; quædam terminatione sunt activa, & significatione passiva, ut *timere, intelligere, videre, & omnia verba sensûs*; quædam denique sunt terminatione passiva, & significatione activa, ut *insidiari, proficisci*. *Nota.*

Proprietates ejus tres sunt. 1.2.3.

Passio præsupponit actionem, Recipit cõtraria; Intenditur & remittitur.

Series Passionis.

Passio est { Naturalis, { Animi, { Intellectûs / Voluntatis; Voluntaria, { Corporis. *Series passionis.*

CAP. XIII.

De quatuor ultimis Prædicamentis.

UBi est loci notatio, rei, personæ, aut facto accommodata; ut, *in foro esse.* *Ubi.*

Quando est temporis notatio, rei, personæ, aut facta accommodata, ut *nudiustertius.* *Quando*

Ubi & quando nec interrogativè hìc sumuntur, ut *quando rediit herus? ubi illic scelus qui me perdidit?* nec indefinitè, ut, *quando venit plenitudo temporis Deus misit filium suum*; sed relativè: Quando enim idem significat quod Aliquando, vel esse in tempore, & indi- *Quomodo hic sumuntur.*

cat affectionem rei, quæ est, fuit, vel erit in tempore: & Ubi ponitur pro Alicubi esse, seu esse in loco, habitudinem notans rei locatæ ad locum, quo circumscribitur, & quo continetur.

Situs. Situs est rei ejúsque partium positio; ut, *Sessio, Statio.*

Habitus. Habitus est integumenti ad corpus applicatio; ut, *togatum esse, ocreatum esse.*

Proprietates singulorum tres sunt,

1 Non intenduntur & remittuntur,

2 Non habent contraria.

3 Rebus competunt, præsertim corporeis.

Series quatuor prædicamentorum minùs principalium.

Series Ubi.

Ubi est vel
- Naturale, Utrumq; vel
  - Commune, ut *in foro esse.*
  - Propriũ, *quando aliquid in proprio loco continetur.*
- Fortuitũ

Series Quando.

Quando est vel.
- Præteritum, ut *in præterito.* *Seculo, Mense, vel Anno esse.*
- Futurum, ut *in futuro.*
- Præsens, ut *in præsenti.*

Situs

Situs est vel
- Naturalis
  - Animatorum, ut, *capitis vel pedis sursum & deorsum.*
  - Inanimatorum, ut *hoc vel illo modo situm suum habeant.*
- Voluntarius vel fortuitus, ut *pro libito sedeamus, stemus, accumbamus.*

Series Situûs.

Habitus est vel
- Naturalis in bruto, ut *calcar in gallo, promuscis in Elephante.*
- Voluntarius in homine, estque rursus vel
  - Indumẽti.
  - Ornamẽti.
  - Pœnæ.

Series habituûs.

CAP. XIV.

De Oppositione, & ante oppositionem primò de Identitate & Diversitate.

TErtia pars tractationis de Categoriis sequitur, quæ agit de distinctione quorundam vocabulorum, quæ ad pleniorem prædicamentorum cognitionem conducunt à Posteriori, & obinde appellantur Postprædicamenta.

Postprædicamentum verò definitur supplementũ quoddam traditum immediatè post prædicamenta, valens ad eorum cognitionem à posteriori.

Postprædicamentum quid.

Quot sunt, Quinque sunt Postprædicamenta.
1 Oppositio,
2 Modi priorum,
3 Modi simul,
4 Motus,
5 Modi habendi.

Quæ omnia his versiculis comprehenduntur.

1 Op. 2 pri. 3 mo. 4 simul. 5 ha. tot sunt Postprædicamenta.

Primum igitur Postprædicamentum est Oppositio, sed quia ex rerum convenientia meliùs cognoscetur earum oppositio, pauca præmittemus de rerú identitate & diversitate, posteà ad oppositionem descendemus.

Quæcunq; sunt in prædicamentis vel
Conveniunt, & sunt idem, Genere, Specie, Numero
aut
Differunt, & sunt res, vel Diversæ, oppositæ

Conveniunt quibus aliquid est commune.

Quæ conveniunt genere. Ea genere conveniunt quæ eidem generi, vel proximo vel remoto subjiciuntur: sic, *homo & brutum in animali ut in proximo, in substantia ut in remoto genere conveniunt.*

Species. Conveniunt specie quæ sunt ejusdem speciei individuæ; ut *Socrates & Plato.*

Numero

Numero seu individuo conveniunt, quæ eandem rem singularem designant, sive sint.

1 Plura nomina ejusdem rei: ut, *gladius & Ensis.*
2 Definitum & definitio, ut, *hic homo, hoc animal rationale.*
3 Proprium & ejus subjectum, ut, *Socrates; & hoc risibile.*
4 Accidens & subjectum: ut, *Rex & hic purpuratus.*

Regula. Quæcunque individuo conveniunt, etiam specie, & quæ specie genere conveniunt, non contrà, *Sic Socrates & Sophronisci filius in individuo conveniunt, scilicet in uno particulari homine & proinde in homine, proinde in animali conveniunt; (homo autem & brutum in genere conveniunt) sed nec in unâ specie, nec in uno individuo.*

Res quot modis dicantur diversæ. Diversæ res dicuntur quæ inter se differunt, sine omni pugna, ut *aurum & lapis.*

Tripliciter verò res dicuntur diversæ { Realiter, Formaliter, Modaliter.

Realis distinctio quotuplex. Realiter dicuntur differre, quæ se habent ut res separatæ, & à se invicem sejunctæ, ut *homo & arbor.*

Hæc

Hæc autem realis distinctio est { Interna, per internos terminos. / Externa, per externos.

Interna. Interna distinctio rursus est { Subordinata quæ fit per terminos subordinatos éstque vel { Generica, / Specifica, / Numerica. / vel Coordinata quæ fit per terminos coordinatos.

Generica. Generica distinctio est eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto, ut *homo, & virtus.*

Specifica. Specifica est eorum quæ ex uno genere orta per essentiales differentias separantur: vel quæ sub speciebus disparatis ponuntur, ut Individua diversa, sic, *homo à bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur.*

Numerica. Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium individuorum sub una specie positorum, quæ numero differre dicuntur, ut *Petrus & Paulus, hæc & illa arbor.*

Coordinata. Coordinata distinctio est quando res per suas causas, sive proximas, sive remotas, vel subjectum per sua accidentia, vel accidentia per subjecta distinguntur, ut *loqui & balare subjecto, risus et flatus causa efficiente differunt.*

Externa

Externa differentia sit, quando res per objecta, adjuncta, circumstantias loci aut temporis áistinguuntur, ut *si unus ab altero per vestes, arma, aut loci distantam separetur.* *Externa.*

Modalis distinctio est, cum duo entium modi ita distinguantur, ut Essentia, & Existentia: quarum hæc singularium est, illa universalium: sic etiam qualitatum gradus distinguntur, ut, *color in primo gradu à calore in secundo modaliter differt.* *Modalis distinctio.*

Formaliter dicuntur differre, quorum unum sub alterius definitione sumitur; sic omnia quæ sibi invicem subordinantur inter se differunt, ut *homo et animal, animal et animatum,* His præliba tis ad oppositionem redeo. *Formalis distinctio*

Oppositio est duorum simplicium terminorum repugnantia, ita ut nec unus alteri, nec uterque tertio possit secundum idem, eodémq; modo & tempore convenire: *idem enim, eodémque respectu, simul pa er non est et filius.* *Oppositio*

Dicuntur autem opposita quadrifariàm { Relativè, Privativè, Contrariè, Contradictoriè. } *Oppositæ quadruplicia.*

Relativè opposita sunt quorum unum consistit ratione alterius, ut *Pater et Filius.* Hæc ex jis quæ superiùs in Relatione

latione dicta sunt planiùs eluceſcunt.

Contraria. Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maximè à se invicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuò expellunt, nisi alterum eorum insit à naturâ.

Quæ requiruntur ad contraria. Ad contraria igitur tria requiruntur, primò ut sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis: nam solarum qualitatum est contrarietas; secundò ut maximè à se invicem distent in natura positiva, id est, ut ambo extrema sint positiva; tertiò ut se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura: sic *calor & frigus in aquâ, in pariete albedo & nigredo contrariantur.*

Contraria duplicia. Contraria sunt duplicia, Mediata, vel Immediata.

Mediata. Mediata sunt quæ medium aliquod habent: sic, *inter calidum & frigidum admittitur tepidum, inter album & nigrum intervenit flavum.*

Immediata sunt quæ nullum admittunt *medium*, ut *par & impar*, *sanum & agrum.*

Triplex medium. Notandum verò quòd triplex est medium Subjecti, vel abnegationis, cui nullum oppositorum convenit; sic *lapis nec pater est*, *nec filius*, *nec cæcus*, *nec videns*; hujusmodi medium habent re-

lata,

lata, & privantia; vel medium proportionis inter excessum & defectum: sic, *virtus moralis dicitur in medio consistere*; vel participationis: sic, *color viridis est medium*: cujusmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Privativa oppositа sunt privatio, & habitus; quorum hic præsentiam, illa rei absentiam denotat in subjecto capaci: sic, *cæcitas est privatio visus*. *Privativa.*

Ad privationem igitur tria requiruntur: primò, ut ambo oppositа habeant fieri circa idem subjectum, unde, *cæcitas non est auditûs, sed visûs privatio*, quia ambo habent fieri circa oculum: secundò ut fient circa idem subjectum ordine ingressibili: sic, *à privatione ad habitum non datur regressus, si modo privatio i la sit totalis*; tertiò, ut tempus sit à natura determinatum: unde, *catulus ante diem decimum non dicatur cæcus*. *Ad privationem tria requiruntur.*

Privatio verò duplex est: Totalis, vel Partialis. *Privatio.*

Privatio totalis est privatio & actûs & potentiæ, *ut si homo nascatur cæcus*. Hic vero primam potentiam non intelligo, quæ ab anima sentiente fluit, & omnibus æqualiter inest, sed secundam, *Totalis.*

dam, quæ à recta organi dispositione emanat, & potest demi.

Partialis. Privatio partialis seu actualis est quæ actum tolli, sed non potentiam: ut, *in connivente aut dormiente est privatio visûs, sed non totalis* Atque hæ duæ species per regressum distinguuntur: à partiali enim, sed non à totali privatione cõcedendus est regressus, ut *à somno ad vigiliam, non à morte ad vitam.*

Quomodo distinguuntur.

Contradictioria oppositio est affirmatio & negatio ejusdem vocis simplicis, ut *homo, non homo.*

Contradictoria. Hæc omnium est fortissima, quia caret cùm participationis, tum abnegationis medio, *nihil enim datur quod partim est homo, partim non homo, aut quod neque homo est, neque non homo.*

CAP. XV.

De modis Priorum et Simul.

Quinque modi priorum. QUinque modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his versiculis comprehenduntur.

1 *Tempore*, 2 *Natura*, 3 *Prius ordine, dic et* 4 *Honore.*

5 *Causam causato dicimus esse prius.*

Tempore. Tempore priùs dicitur, quod est altero antiquius, ut *senex puero.*

Naturâ

Naturâ prius, à quo non retrò commeat consecutio, ut si unum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & species individuis, ut *animal homine, homo Socrate.* *Naturâ.*

Dignitate prius, quod altero excellentius dicitur, ut *miles armigero.* *Dignitate.*

Ordine prius dicitur, quod prius disponitur, ut *Exordium Narratione.* *Ordine.*

Causâ prius est, cùm consequentia valet ab uno ad alterum, & unum est alterius causa, sic *hominem esse*, convertitur cum hac propositione *homo est*: quia enim homo reverâ est in rerum naturâ, ideò hæc propositio verificetur, *homo est.* *Causâ.*

Tres sunt modi simul.

1 Tempore quorum generatio est in eodem tempore, ut *Hippocratis gemellorum.*

2 Naturâ, quæcunque convertuntur secundùm essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius, ut *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

3 Divisione, cujusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes, ut *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP.

CAP. XVI.

De Motu & modis habendi.

Motus quid.

MOtus est successiva vel instantanea mutatio substantiæ aut accidentis, in potentia ad aliam formam, sive internam, sive externam suscipiendam; *cùm homo generetur mutatur substantia ad animam rationalem acquirendam, cùm paries dealbetur externa forma inducitur.*

Sex species motûs.

Ejus sex sunt species, 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4 Diminutio, 5 Alteratio, 6 Lario, quæ, per terminos *à quibus*, & *ad quos* moventur, definiuntur.

1. *Generatio.*

Generatio est motus à Non esse, ad Esse, ut *quando ex semine patris, quod est non ens, homo generatur.*

2. *Corruptio.*

Corruptio est motus ab Esse ad Non esse, ut *quando ex homine vivente fit cadaver.*

3. *Augmentatio.*

Augmentatio est motus à Minore ad Majorem quantitatem: ut, *cùm ex parvo surculo crescit arbor.*

4. *Diminutio.*

Diminutio est motus ex Majore ad Minorem quantitatem: ut, *quando homo pinguis fit macilentus.*

5. *Alteratio.*

Alteratio est motus ab Una qualitate ad Aliam, ut, *si aqua frigida fit calida.*

Latio

Latio est motus ab uno loco ad alium, ut, *si quis iter faciat ab Oxonio, alióve ad Londinum.* 6. Latio.

Generatio & Corruptio versantur circa substantiam, & fiunt in momento, Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem. Alteratio circa qualitatem, Latio circa Ubi, & in tempore successivo perficiuntur. *Nota.*

Octo sunt habendi modi; vel scilicet 1 Qualitatem, ut *Virtutem*: vel 2 Quantitatem, ut *Bicubitum*: vel 3 Vestimentum, ut *Tunicam*: vel 4 Aliquid in parte, ut *Annulum supra pollicem*: vel 5 Partem, ut *Oculum*: vel 6 Aliquid in vase, ut *Vinum in amphora*: vel 7 Possessionem, ut *Domum*: vel 8 Mulierem, ut *Vxorem*: sed iste habendi modus postremus ab Aristotele habetur pessimus. Hi octo modi his versiculis comprehenduntur. *Octo habendi modi.*

1 *Affectum*, 2 *Quantum*, 3 *Vestitum*
dic velut, 4 *Aurum*,
5 *Membrum*, 6 *Contentum*, 7 *Possessio*, 8 *Vir Mulierem*.

Plures forsan Modi istis possunt addi, sed hi quos recensuimus sunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox simplex nos protraxit; restat complexa proximo libro enucleanda.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De divisione hujus Libri secundùm partitionem vocis complexæ.

VOx complexa, quæ est hujus secundi Libri Subjectum, in tres partes (ut superiùs ostensum est) dividitur, in complexam { Voce tantum. / Re tantum. / Re & Voce simul.

De complexa voce tantum agemus in tractatu de Definitione & Divisione. Definitio enim ut, *Animal rationale*, & Divisio, ut, *rationale* & *irrationale*, licèt plures sunt voces, unam tamen rem designant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa Re tantùm in tractatione de Distinctione, & Limitatione loquemur; ubi docebimus quomodo Ambigua sunt distinguenda, aut Obscura limitanda & explicanda.

De

De voce complexâ re & voce simul ultimo tractabimus in propositione, ubi primò ejus partes, deinde essentiam, tertiò divisiones multiplices, ultimò affectiones fusiùs declarabimus.

Cap. II.

De Definitione et Divisione.

Definitio Definitionis.

Definitio est definiti explicatio, seu evolutio; sic nomen unum per aliud explicatur; ut, *Solstitium est Solis statio*; item res una per aliam priorem evolvitur, ut *Homo est animal rationale.*

Definitio duplex.

Hinc elicitur duplex definitio, *Nominalis* aut *Realis.*

Nominalis.

Nominalis est quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis; vel cùm ignotius vocabulum notiori explicatur, ut si dicâ *Honestum est* quod *decet*, vel cùm Etymologia, seu origo nominis ostenditur, ut, *Si homo definiatur, quia ex humo factus est.*

Realis.

Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimùm agitur.

Realis

Realis duplex.

Realis hæc definitio est duplex, vel
- Germana & essentialis quæ propriè dicitur Definitio.
- Accidentalis, quæ vulgò Descriptio appellatur.

Essentialis. Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentiâ constitutivâ conflatur, ut *Homo est animal rationale*, *Animal est corpus animatum sensibile.*

Et quia ex genere constat, necesse est ut quicquid rectè definiatur sit species; quoniam vero differentiam constitutivam habet adjunctam, non potest non esse convertibilis cum Definito.

Accidentalis. Definitio accidentalis, seu descriptio est, quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere unitis conflatur: ut, *Homo est animal bipes, loquendi potentiâ imbutum.*

Regula. In omni definitione observandum ut sit brevis, perspicua, & cum definito convertibilis.

Ut per Definitionem *quid sit*, ita per Divisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Divisio quid. Est autem Divisio, totius in partes resolutio, vel (ut alii definiunt) est latiùs patentis in membra angustiora deductio;

ductio, ut *si animal dividatur in rationale & irrationale.*

Divisio alia est. { Perfecta seu substantialis. / Imperfecta, seu accidentalis. } *Duplex est*

Divisio perfecta, seu substantialis est totius propriè dicti, & perfecti in partes propriè dictas resolutio. *Substantialis.*

Divisio substantialis tribus modis fiat. Primò, quando totum universale dividitur in partes subjectivas, id est, cùm genus in species, aut species in Individua distribuitur, ut *si animal dividatur in hominem, aut brutum: aut homo in Socratem, & Platonem, Aristotelem, & reliqua individua.* *Tribus modis fit divisio substantialis.*

Secundò, quum totum essentiale in partes essentiales discinditur, ut, *homo in corpus & animam rationalem.*

Tertiò, quando totum integrale in partes integrantes secatur, ut *si equus dissecaretur in truncum, & artus: aut urbs in domos, templa & plateas*

Ex dictis divisionibus prima maximè omnium meretur Divisionis nomen: reliquæ magis Partitiones, quàm Divisiones sunt appellandæ.

Imperfecta Divisio est, cùm totum per accidens in partes resolvitur.

Acciden-

Accidentalis quot modis fit.

Accidentalis divisio trifariam fiat, vel enim.

- Subjectum per accidentia dividitur; ut, *homines aut liberi sunt, aut servi.*
- Accidens per subjecta; ut, *bonorum aliud est animi, aliud corporis.*
- Accidens per accidentia, ut, *bonorum aliud honestum est, aliud utile.*

CAP. III.

De Distinctione et Limitatione.

VOx complexa re tantùm est, vel Ambiguum, quod distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio. Distinctio est declaratio, seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata; ut, *Si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, et piscem: aut taurum, in montem, animal, et sydus.*

Regula. Distinctio in omni rerum consideratione primùm est adhibenda.

Limitatio. Distinctioni affinis est Limitatio, quæ est determinatio alicujus vocabuli, cùm multa possunt simul ipsi attribui, sic, *homini vita sensus, et intellectus attribuuntur:* sed limitandum quomodo hæc accidentia huic subjecto conveniunt,

niunt, *non enim homo quâ homo vivit, sed quâ corpus animatum, sentit quâ animal, & quâ homo intelligit.*

CAP. IV.

De partibus Propositionis.

VOx complexa re & voce, quæ ex pluribus vocis conflatur, vocatur Oratio.

Oratio est vox significans ex instituto, cujus partes aliquid separatim significant, ut, *quæ te dementia cepit?* *Oratio.*

Estque vel { 1 Perfecta, quæ perfectum sensum in animo audientis gignit. 2 Imperfecta, quæ sensum imperfectum parit, ut *homo bonus.* } *Duplex est*

Perfecta rursus duplex est, vel non Enuntiativa, quæ licèt perfectum sensum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falsum significat. *cujusmodi sunt omnes orationes deprecatoriæ, optativæ, admirativæ & imperativæ*, ut, *Vive memor quàm sis ævi brevis. Quid faciam Romæ?* vel enuntiativa quæ à Logicis enuntiatio, seu Propositio dicitur. *Perfecta oratio duplex.*

Enuntiatio autè est oratio indicativa, verú aut falsum significans, ut *homo est animal.* *Enuntiatio.*

Ejus partes Signatæ. Ejus partes sunt vel { Signantes. Signatæ

Partes signatæ sunt Prædicatum, Subjectum, utrumque conjungens copula.

Prædicatum. Prædicatum est totum illud quod sequitur Copulam.

Subjectum Subjectum est illud quod præcedit.

Copula. Copula est verba utráque partes connectens, ut in hac propositione, *homo est animal*: Homo *est subjectum*, Est *copula*, Animal *prædicatum*.

Observatio. In hac summoperè observandum, quòd non semper unum vocabulum, sed aliquando Oratio, nec quòd scriptione seu loquutione, sed quod ordine syntaxeos verbum præcedit pro subjecto, & quod ipsum sequitur pro prædicato est habendum, sic in hac propositione, *Ardua ad virtutem via est*, vi ad virtutem *est subjectum*, Est *copula* Ardua *prædicamentum*.

Signantes. Partes signantes sunt vel { Categorematicæ. Syncategorematicæ.

Partes Categorematicæ seu per se aliquid significantes sunt nomen, & verbum.

Nomen est vox simplex ex institut significans, cum nullo temporis discrimine, finita, recta, cujus nulla pars quae

quam

quam separatim significat, ut, *homo.*

Verbum est, vox simplex, finita, recta, tempus adsignificans, cujus partes nihil sejunctim designant, ut, *curro, non solùm cursum significat, sed tempus præsens quo quis currit.* *Verbum.*

Nomen à verbo differt, quòd illud sine tempore hoc tempus adsignificat; ambo verò ab Oratione, quòd Oratio est vox complexa, istæ verò voces simplices; Orationis partes aliquid separatim significant, non autem Nominis, aut Verbi.

Casus nominis & verbi, id est, omnes præter casum rectum, & modum indicativum, sicut etiam nomina & verba finita, enuntiationem imperfectam faciunt; ut, Socratis est, *imperfectè aliquid enunciat, nisi addatur Domus, liber, aut aliquid tale, sic etiam non animal currit, nihil indicat, nisi explicamus, quid sit illud non animal.*

Partes Syncategorematicæ quæ nihil nisi aliis adjunctæ significant, sunt signa quæ non rem aliquam, sed rei modum ostendunt, ut *Omnis, nullus.* *Syncategorematica.*

Signa verò sunt duplicia, vel
- Universalia, ut *Omnis, quilibet, unusquisque.*
- Particularia, ut *Aliquis quidam, non omnis.*

Notandum verò, quòd Adverbia quandoque horum Adjectivorum, & pronominum vocem supplent; *sic nunquam idem sonat, quod Nullus: Semper idem quod omnis: Aliquando quod aliquis.*

Observatio. Ultimò observandum, quòd partes propositionis non semper expressæ reperiuntur, sed aliquando implicitè includuntur; unde duplex oritur propositio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, ut *homo est animal*, aut Implicita, ubi una aut plures partes reticentur, ut *ningit, Cæsar venit*, quam resolvimus addendo copulam & transmutando verbum in participium; ut, *Cœlum est ningens, Cæsar est veniens.*

CAP. V.
De Prædicatione.

FUerunt propositionis partes, sequitur earum partium dispositio, quæ vulgò Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio quid. Prædicatio est vera prædicati de subjecto affirmatio, aut negatio,

Quotuplex. Estque duplex { Ordinata. vel { Inordinata.

Ordinata. Ordinata prædicatio propriè dicitur, quando illud prædicatur, aut subjicitur, quod reverâ prædicari aut subjici deben

deber; ut, in hac propositione, *homo est animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eum ponitur in serie prædicamentali substantiæ.

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis. / Accidentalis.

Essentialis.

Essentialis prædicatio est quando prædicatum esse de essentia subjecti, & quinque modis accidit. Vel cùm genus remotum de specie prædicatur, ut *homo est corpus*: 1. vel genus proximum de sua specie, ut *homo est animal*: 2. vel differentia remota de specie, ut *homo est sensilis*: 3. vel differentia proxima de specie immediatè sibi subjectâ, ut *homo est rationalis*: 4. vel denique species de suis individuis, ut *Plato est homo*: 5. atque omnes hæ prædicationes dicuntur Univocæ: quia prædicatum dicitur de subjecto, & secundùm nomen, & nominis rationem.

Accidentalis.

Accidentalis prædicatio est, quando prædicatum ad essentiam subjecti non spectat, ut *Cæsar est fortis*.

Triplicitèr hæc prædicatio fit, vel cùm {
- Proprium dicatur de suo subjecto, ut *homo est risibilis*.
- Accidens de substantia cui inest prædicetur, ut *homo est albus*.
- Accidens accidenti attribuatur, ut *hoc album est dulce*.

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ, seu Denominativæ, quia prædicatum de subjecto dicitur secundùm nomen tantùm, & non secundùm nominis definitionem.

Inordinata prædicatio quid.

Inordinata prædicatio est ubi nullus servatur ordo naturalis in prædicando, ut *Animal est homo*; ubi *homo* qui est inferius *de animali* prædicatur quod est ipso superius.

Quotuplex

Inordinata prædicatio est duplex. { Præter ordinem, Contra

Prædicatio contra ordinem est quando inferius de superiore prædicatur, ut *animal est homo.*

Prædicatio præter ordinem est quando idem prædicatur de seipso, ut *Hic homo est Petrus.*

His inordinatis prædicationibus possumus addere fallas & figuratas, sed illæ ab omni arte, hæ à Logica sunt longissimè amovendæ.

CAP. VI.

De Divisione propositionis secundùm Substantiam.

HActenus de Præpositionis partibus, & partium dispositione: sequuntur ejus divisiones tribus modis sumendæ.

vel

Divisio propositionis.

vel secundum
- 1 Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam.
- 2 Quantitatem in
  - Universalem.
  - Particularem.
  - Singularem.
  - Indefinitam
- 3 Qualitatem, in affirmantem & negantem.

Juxta communem versiculum. *Quæ? ca. vel hyp. qualis? ne. vel aff. un. quanta? par. in. fin.*

Divisio propositionis secundùm substantiam.

Primò autem de divisione secundùm Substantiam, *Quæ? ca. vel hyp.* id est, si quæratur quænam sit hæc vel illa propositio, respondere debemus, *Categorica vel hypothetica*; ut quærenti quænam sit hæc propositio, *Homo est animal*, respondendum est, *Categorica.*

Categorica.

Categorica seu simplex propositio est, quâ unum prædicatum uni subjecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, ut *homo est animal, homo non est lapis.*

Est duplex, Pura, vel moralis.

Duplex.

Pura propositio est, in qua prædicatum cum subjecto disponitur sine expresso dispositionis modo, ut *homo est animal.* Hæc etiam rursus subdividitur in propositionem *secundi adjecti*, in qua solùm verbum substantivum [*est*] subjecto additur, ut *Socrates est, Plato*

est; quæ si resolvantur idem sonant, quod *Socrates est existens*, *Plato est existens*; & propositionem *tertii adjecti*, ubi tres enuntiationis partes simul explicantur, ut *Socrates est animal, Plato est animal.*

Modalis. Modalis est quæ aliquo dispositionis modo efficitur.

Modi quatuor. Modi verò sunt quatuor. { Necesse, Possibile, Contingens, Impossibile.

Necesse. Modus *Necesse* significat ejusmodi dispositionem quæ aliter se habere non potest, sive ea necessitas sit simplex & absoluta, ut *Necesse est hominem esse rationalem*: sive ex suppositione, ut *Necesse fuit Messiam venire, scilicet ex suppositione promissionis divinæ.*

Impossibile *Impossibile* notat repugnantiam inter prædicatum, & subjectum, sive ea sit absoluta; ut, *Impossibile est Deum esse finitum*, sive ex suppositione, ut *impossibile est nos Deum videre*: hoc supposito quod in carne *remanemus.*

Possibile. *Possibile* significat rem, quæ nondum est, esse posse: ut *possibile est ludentem vincere.*

Contingens *Contingens* notat rem quæ est, posse non esse, ut *Contingens est hominem stantem sedere.*

In

In his verò propositionibus de *Possibili* & *Contingente* duplex sensus est observandus, { Compositus. / Divisus.

Compositum sensum voco ejusmodi sententiam, quâ res manens talis possit uno eodémque tempore contraria suscipere; ut *possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*; & ita sensus compositus est falsus. *Sensus Compositus.*

Divisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem; & *ita Possibile est calidum esse frigidum*, id est, *aquam quæ nunc est calida alio tempore frigidam fieri.* *Divisus.*

In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quòd ex duabus partibus constant, Dicto & Modo: Modus præcedit; Dictum sequitur copulam; ut, *Necesse est hominem mori*, Necesse est modus, *hominem mori* est dictum. *Nota.*

Hypothetica seu composita propositio est, quæ constat ex pluribus propositionibus aliqua conjunctione unitis; ut, *si equus volet habet pennas.* *Hypothetica.*

Quinque species.

Hypotheticæ propositionis quinque sunt species,	Conditionalis, quæ	unitur notâ	Conditionali, ut, *si ãbulet, pedes habet.*
	Copulativa, quæ		Copulativâ, ut, *homo est animal & est rationalis.*
	Disjunctiva, quæ		Disjunctivâ, ut, *vel nox est vel dies.*
	Causalis, quæ		Causali, ut, *dies est, quia Sol lucet.*
	Temporalis; quæ		Tẽporali, ut *dũ quis currit movetur.*

Nota. Omittitur nonnunquam modus venustatis gratiâ, ut *Obsequium amicos: veritas odium parit.*

CAP. VII.

De divisione propositionis secundùm qualitatem.

Secunda propositionis divisio. SEcunda divisio propositionis est secundùm Qualitatem. *Qualis? ne. vel aff.* id est, si interrogetur, qualis est aliqua propositio, respondere debemus, Est *affirmativa* aut *Negativa.*

Affirmativa. Affirmativa propositio est, in qua prædi-

prædicatum cum subjecto conjungitur, ut, *homo est animal.*

Negativa est, quæ prædicatum à subjecto disjungit, ut *homo non est lapis.* *Negativa.*

Utráque rursus est vel { Vera. / Falsa.

Vera id quod res est enunciat, ut, *Socrates est homo.* *Vera.*

Falsa aliter rem indicat, quam revera est, ut *Socrates est Leo.* *Falsa.*

Et quia res in propositione aliquando necessariò veræ sunt, aliquando manifestè falsæ, nonnunquam verò nec planè veræ, nec omninò falsæ, hinc triplex oritur propositio, *Necessaria, Impossibilis, Contingens.*

Necessaria propositio est, in qua attributum necessariò subjecto coniungitur, ut *Fortitudo est virtus.* *Necessaria.*

Impossibilis est, cum fieri non possit, ut ita se res habeat, ac ipsa oratio declarat, ut *lapis sentit.* *Impossibilis.*

Contingens est cujus extrema nullà necessitate cohærent, ut *Socrates est doctus.* *Contingens.*

Obiter verò hìc notandũ discrimen inter propositionem Finitam & Infinitam; atq; Affirmantem & Negantem.

Negans enim semper habet vel signum aliquod negativum, ut *Nullus, Neuter* *Nemo.*

neuter, toti propositionis præfixum, ut *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additam, ut *homo non est lapis.*

Ad propositionem verò infinitam constituendam sufficit si [*Non*] subjecto, vel prædicato aut utrisque addatur, non autem copulæ: sic, *Non homo est animal*, est propositio Infinita, sed Affirmans, at *homo non est animal*, est propositio Finita, sed Negans.

CAP. VIII.

De Divisione Propositionis juxta Quantitatem.

Tertia divisio Propositionis.

ULtima Propositionis divisio est secundùm Quantitatem, *Un. Quanta? par. ind. sing.* Quærenti enim Quanta est propositio assignata, respondemus, est *Universalis, Particularis, Singularis & Indefinita.*

Universalis.

Universalis propositio est, quæ habet universale signum subjecto expressè additum, ut, *Nullus homo est lapis, Omnis homo est animal.*

Omnis dubus modis sumitur

Notandum verò, quòd hoc signum [*Omnis*] aliquando distributivè, aliquando collectivè sumatur.

Distributivè.

Distributive sumitur, quando significat

ficat prædicatum posse distribui in ea quæ subjecto continentur; sic hæc propositio, *Omnis homo est animal*, notat animalis naturã Socrati, Platoni, & cuilibet particulari homini attribui posse,

Estque iterùm Distributivum, vel in { Genera singulorum. / Singula generum.

Prædicatum in singula generum distribuitur, quando singulis individuis subjecto contentis potest communicari, *Omnis arbor est corpus animatum.*

Prædicatum in genera singulorum discinditur, quando non in singula individua sed individuorum certos ordines & classes distribuitur, ut, *omnes homines salvabuntur*, est ac si diceres, *Homines ex omni ordine ac genere erunt servati.*

Collectivè sumitur [*Omnis*] quando subjectũ sub collectione numericâ, ita distribuitur, ut prædicatum in inferiora distribui non possit: ut, *Omnes planetæ sunt septem, Omnes Apostoli fuerint duodecim.* *Collectivè.*

Signum [*Omnis*] *Collectivum*, ut & *Distributivum* in genere singulorum imperfectè & secundariò universalem propositionem facit. *Regula.*

Particu-

Particularis. Particularis Propositio est quæ notam particularem subjecto addit; ut, *aliquid in hoc libro est difficile.*

Singularis. Singularis propositio est, cujus subjectum est singulare seu individuum; sive proprio nomine expressum, seu pronomine demonstrativo assignatum; ut *Socrates fuit insignis Philosophus, hic homo est egregius Poeta.*

Hæc à particulari propositione, differt, quod particularis semper notat Vagum, hæc determinatum individuum.

Reg. Nota universalis singulari subjecto addita, nihil significat præter individuorum collectionem; ut, *Omnes Herodes fuerunt crudeles.*

Indefinita. Indefinita propositio est, quæ nullum signum subjecto expressè additum habet, ut, *Homo est animal, lapis non sentit.*

Reg. Hæc in materia necessaria æquipollet Universali, in contingenti Particulari; ut, *Homo est animal, idem sonat quod omnis homo est animal. Homo est doctus, idem quod aliquis homo est doctus.*

Hactenus de triplici propositionum divisione, tres ejus affectiones proximè sequuntur.

CAP.

CAP. IX.

De Oppositione Enuntiationis.

TRes sunt propositionum affectiones, Oppositio, Æquipollentia, Conversio. *Oppositio.*

Oppositio est duarum propositionum pugna quæ ex eodem subjecto & prædicato constant.

Tribus modis fit hæc pugna, vel secundùm
- Qualitatem solùm, ut, *Contrariæ & Subcontrariæ.*
- Quantitate solùm, ut, *Subalternæ.*
- Utramq; simul, ut, *Contradictoriæ.*

Tribus modis fit.

Contrariæ sunt duæ enuntiationes universales, quarum altera affirmat, altera negat; ut, *Omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.* *Contrariæ.*

Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; ut, *Quidam homo est justus, Quidam homo non est justus.* *Subcontrariæ.*

Subalternæ sunt duæ propositiones, universalis scilicet, & particularis paritèr aientes, aut paritèr negantes; ut, *Omnis amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.* *Subalternæ.*

Contradictoriæ constant ex universali

sali & particulari, quarum altera affirmat; altera negat; ut, *Omnia amicorum sunt communia; Quædam amicorum non sunt communia:* vel sunt duæ singulares: ut, *Cæsar fuit tyrannus, Cæsar non fuit tyrannus.*

Regulæ.

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, ut, *in materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoque in materia contingenti; ut, *Aliquis homo est doctus, aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si universalis propositio sit vera; vera etiam est ejus particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In totâ hac propositionum discordia diligenter videndum, ut iidem termini eodem modo significent. Primò enim cavendum, ne termini sint ambigui, *unde ex nihilo nihil fit, & ex nihilo aliquid fit, non repugnant, quia* fieri *in priori propositione sumitur pro generari, in posteriori pro produci*: secundò, adnitendum, ut subjectum & prædicatum intelligantur κατὰ τὸ αὐτό, secundùm eandem partem: unde non opponuntur;

nuntur; *Minerva est glauca, Minerva non est glauca; glauca enim est secundùm oculos, sed non reliquis corporis partes.* Tertiò oppositio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, secundùm eundem respectum; *unde Sol obscuratur, Sol non obscuratur, non sunt oppositæ propositiones, qui obscuratur respectu nostri, non suiipsius.* Quartò ut opponantur propositiones ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ratione ejusdem temporis, ut, *Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia utrumque verum est alio atque alio tempore.*

Hactenûs de oppositione propositionum; nam de terminorum oppositione priori libro tractavimus; quæ inter se differunt, quòd una simplex, altera complexa oppositio dicitur.

CAP. X.

De æquipollentia propositionum.

ÆQuipollentia est propositionum verbis discrepantium convenientia in sensu; ut, *Semper nocuit differre paratis, & nunquam non nocuit differre paratis.* *Æquipollentia.*

Tribus

Tribus modis fit. Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis. *Non.* Nam *Præ. contradict: post: contrar: præ, postque subaltern.*

1 *Præ contradict* hoc est, si dentur duæ propositiones contradictoriæ, *v.g. Omnis homo est animal, Aliquis homo non est animal*: statim æquipollent, si notam negativam signo universali præponamus; ut, *Non omnis homo est animal, aliquis homo non est animal.*

2 *Post contrar.* id est, si pronunci. entur duæ contrariæ: ut, *Omne animal sentit, Nullum animal sentit*: fiant æquipollentes, si post signum universale, nota *Non ponatur*, ut *Omne animal sentit, Nullum non animal sentit.*

3 *Præ postque subaltern.* hoc est, si duæ subalternæ proferuntur; ut, *aliquis amor nescit modum. Omnis amor nescit modum*: statim æquivalebunt, notam negativam ponendo ante & post signum; ut, *Non omnis non amor nescit modum, Aliquis amor nescit modum.*

Has æquipollentias hisce versibus exprimere conati sunt logici.

Nota. *Non omnis quidam; non omnis non, quasi nullus.*
Nonnullus quidam: sed nullus non, valet omnis:

Non

Non aliquis nullus: non quidam non, valet omnis.

Non alter, neuter. neuter non præſtat utérque.

In æquipollentiæ præcipuè obſervandum, ut ſubjectum & prædicatum ſi non verbis, te tamen & ſenſu ſemper ſint eadem. *Nota.*

CAP. XI.

De converſione propoſitionum.

Converſio

COnverſio propoſitionis eſt permutatio ſubjecti in locum prædicati, & prædicati in locum ſubjecti, eâdem ſemper remanente qualitate utriuſque propoſitionis.

Nota;

In converſione duæ propoſitiones occurrunt conſiderandæ, Prior Converſa, poſterior convertens appellatur, ut, *Nulla ambitio eſt virtus, Nulla virtus eſt ambitio,* illa *converſa,* hæc *convertens* nuncupatur.

Converſio duplex.

Converſio eſt duplex, { Inæqualis, ſeu per accidens in qua quántitas mutatur. Simplex. / Æqualis, in qua eadem utráq; propoſitione manet Quantitas éſtque Per contrapoſitionem. }

Conver-

Simplex. Conversio simplex est, quando extremis commutatis eadem servatur Quantitas. Sic vertuntur *E. I.* universalis negativa & particularis affirmativa; ut, *Nullus lapis est homo, Nullus homo est lapis: Aliqua largitio est vitium, aliquod vitium est largitio.*

Per contrapositionem. Conversio per contrapositionem est, quando eâdem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutantur, ita convertuntur *A. O.* universalis affirmativa, & particularis negativa; ut, *Omne honestum est laudabile, Omne non honestum est non laudabile. Aliquod bellum non est utile, Aliquod non bellum non est non utile.*

Per Accidens. Conversio inæqualis, seu per accidens, est quando transpositis terminis minuitur quantitas, ita transponuntur *A. E.* universalis affirmans & negans, ut, *Omnis homo est animal, aliquod animal est homo, Nulla perseverantia est pertinacia, Aliqua pertinacia non est perseverantia.*

Triplex hæc conversio hoc distichо comprehenditur.

E. I. Simpliciter convertitur, E. A. per acci.
A. O. per contrà; sic fit conversio tota.

Quatuor hæc vocales *A. E. I. O.* qualitatem

litatem & Quantitatem propositionum indicant juxta hos versiculos:

Asserit A. negat E. sed universaliter ambæ.

Asserit I. negat O. sed particulariter ambæ.

In conversione hæc summoperè observanda. Primò, ut nulla sit ambiguitas terminorum, *Ideò Christus est vitis, & homo est species*, non convertuntur, quia illa est figurata, hæc à vocibus primæ ad voces secundæ notionis procedit. Secundò, ut totum subjectum convertendæ fiat prædicatum convertentis. Ex cujus defectu non sequitur, *Mus rodit panem*, ergò *Pavis rodit murem*, *sed aliquid rolens panem est mus.* Tertiò ut nominum casus & verborũ tempora obliqua rectificentur, Unde *aliqua arbor est in agro*, non sic convertitur, *Ergo aliquis ager est in arbore*, *sed aliquid existens in agro est arbor*, ita non sequitur, *Senex fuit puer*, ergo *puer fuit senex*, *sed quidam qui fuit puer est senex.* *Observatio.*

Verùm satis à me dictum puto de essentia, divisionibus & affectionibus enuntiationis: ultimò restat Discursus postremo libro pertractandus.

LIBER

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De natura & Divisione Discursûs, cujus ratione hic Liber in varias partes secatur.

IN primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis agemus, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat jam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens, quæ vocatur discursus.

Discursus. Discursus est actus humanæ mentis, per quem à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Estq; duplex, Inferens, & Ordinans.

Ordinans. Ordinans est cum intellectus humanus ab una parte doctrinæ ad aliam procedit,

procedit, adminiculo præceptorum Ordinis & Methodi.

Inferens. Inferens est quando una propositio ex aliâ probatur; & vocatur argumentatio.

Argumentationis duplex consideratio. Argumentatio verò ista duobus modis consideratur à Logico, vel quoad formam seu optimam singularum partium connexionem, ut inde fiat bona consequentia, atque ita in quatuor species dividitur, *Syllogismum*, *Inductionem*, *Enthymema*, & *Exemplum*, vel quoad materiam quæ concluditur; & sic in tres partes distribuitur: *Apodicticam* cujus materia est necessaria, *Topicam* quæ concludit ex probabilibus, *Sophisticam* quæ ex materia fallaci & captiosa argumentatur.

Generalis divisio huius libri. Hinc est quod tertium hunc librum in tres partes distribuimur, prima agit secunda de argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine totidem à nobis sectionibus suo quæque loco pertractanda.

CAP.

CAP. II.

De Argumentatione & ejus formali divisione.

Argumentatio. ARgumentatio est oratio qua quis rei de qua loquitur fidem facere conatur, ut *Homo futilis tacere nequit*, ergò *non est ad concilium vocandus.*

Tria in argumentatione notanda. Tria sunt in argumentatione consideranda. *Antecedens*, *Nota illativa*, *Consequens.*

Antecedens notam illationis præcedit, & quandoq; ex duabus propositionibus constat, ut in *Syllogismo*, quandoque ex una, ut *in Enthymemate.*

Consequens est posterior pars Argumentationis notam subsequens, & vocatur Conclusio.

Nota illationis est nodus quidam ut áque partes conjungens. Hujusmodi sunt, *Ergò, igitur, proinde, itaque*, quæ propter concinniorem orationis structuram nonnunquam reticentur, ut *Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit* [*Miloni Clodium*] *occidere licuit*, Hîc *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit*, sunt duæ propositiones, quæ unum antecedens

constituunt,

constituunt, *Miloni Clodium occidere licet*, est consequens & sequitur, *Ergo*, illationis notam subauditam. Sect. 1.

Quatuor ut jam-jam diximus, sunt argumentandi formulæ { Syllogismus. Enchymema. Inductio. Exemplum. } *Divisio argumentationis.*

His addunt alii Soritem, Dilemma, Violentum, quæ licet argumentationes propriè non dicantur, quia medio carent, quoniam tamen multùm suadent non sunt omnimodò negligendæ; & proinde quatuor perfectioribus argumentandi formulis peractis, in fine hujus Sectionis de istis paucula dicemus.

Harum omnium Argumentationis ſpecierum, perfectiſſima eſt *Syllogiſmus: Enthymema* verò perfectius *Inductione, Inductio Exemplo.* De iſtis omnibus ſuo ordine.

CAP. III.

De Syllogiſmi partibus, & Diviſione.

SYllogiſmus eſt Oratio, in qua quibuſdam ritè poſitis, & conceſſis aliquid diverſum ab iis quæ poſita ſunt neceſſariò ſequitur, propter ea quæ fuerunt poſita. *Syllogiſmus.*

Sect. 1. Ita his duabus præmissis positis, { *Omne turpe est fugiendum.* / *Omnis voluptas est turpis.*

Necessariò sequitur concludendum Ergò *quædam voluptas est fugienda.*

In Syllogismo primò principia ex quibus formetur, inde divisionem ejus considerabimus.

Principia Syllogismi. Principia Syllogismi sunt vel { Interna, ut Termini & Propositiones. / Externa, ut Dictum de Omni & de Nullo.

Terminus. Termini sunt ex quibus propositiones syllogisticæ conficiuntur, & in quos Syllogismus ultimò resolvitur.

Tres verò sunt termini { Duo extremi, quorum unus Major, alter Minor dicitur. / Unus Medius, qui vulgò Medium appellatur.

Major. Major terminus est Prædicatum conclusionis, & in Majore propositione cum medio ponitur.

Minor. Minor terminus est subjectum conclusionis; & in Minori unà cum Medio collocatur.

Medius. Medius terminus in utráque præmissâ capitur, & nunquam ingreditur Conclusionem.

Sin-

Sine medio nihil potest concludi: cum enim omnis quæstio duabus partibus constat, re de qua quæritur, quæ *Subjectum* quæstionis vocatur, & re quæ de subjecto quæritur, quæ appellatur *Prædicatum* quæstionis; & cùm nihil seipsum probare possit, hinc est quòd tertio opus est termino, qui utrósque priores conjungat & copulet: ideóque à Logicis medium nuncupatur, v. g. *Ad probandum omnem libidinem esse malam*, medium aliquod sumerem, putà *ingratum esse Deo*, quod primò cum prædicato quæstionis conjungerem, dicendo *Omne ingratum Deo est malum*; deinde cum subjecto, addendo *Omnis libido est ingrata Deo*, quæ ita secú concordantia facilè hanc conclusionem elicerent, *Ergò, libido est mala.* *Sect.* 1. *Quare medium necessariò requeritur.*

In terminis Syllogismorum inprimis observandum, ut nec plures, nec pauciores sint quàm tres; non pauciores, quia sic nulla foret connexio, quum extrema non possint per semetipsa disponi, nec plures, quia quartus necessariò perturbat dispositionem; medium enim quâ medium semper refertur ad duo. *Cautio prima.*

Sunt autem quatuor termini vel ex-

Sect. 1.

preſſè, quum totidem ſuo ordine in ſyllogiſmo diſponantur; vel implicitè, quando unus trium terminorum eſt ambiguus.

Cautio ſecunda.

Secundò cavendum ne iſti termini manci ſint aut mutilati, ſed ut eodem modo inferantur in Concluſione; quo ſumpti fuerunt in præmiſſis; non igitur termini abſtracti cum concretis, obliqui caſus cum rectis, notiones ſecundæ cum primis confundi debent. Unde hæ Concluſiones non rectè ſequuntur, *Juſtitia eſt qualitas*, *homo eſt juſtus*, ergo *homo eſt qualitas*. *Animal eſt genus*, *homo eſt animal*, ergo *homo eſt genus*.

Propoſitio.

Propoſitio ſyllogiſtica eſt Oratio affirmans, aut negans aliquid de aliquo; in ratiocinatione.

Differt ab Enuntiatione priori libro explicatâ, non re ſed ratione, quòd hæc eſt oratio extra argumentationem, illa in argumentatione aliquid affirmat aut negat.

Tres ſunt ſyllogiſmi propoſitiones Major, Minor, Concluſio.

Major.

Major propoſitio eſt prima ſyllogiſmi propoſitio; orta ex connexione Medii cum majori extremo, appellatus κατ' ἐξοχὴν *Propoſitio* à proponendo

do, quoniam in argumentatione primò proponitur, & præ cæteris præfigitur. Sect. 1.

Minor est secunda Propositio, orta ex connexione medii cum Minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumtio*, quia ad Majorem in probando assumitur. *Minor.*

Conclusio est ultima propositio syllogismum concludens, orta ex connexione maioris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia utraque extrema complectitur. *Conclusio.*

Hæc si probetur, appellatur *Conclusio*, si probanda proponatur, *Quæstio*, seu *Problema* dicitur.

In his propositionibus, primò observandum, ut omnes non sint negantes: secundò, ut non sint simul particulares: tertiò, ut si altera præmissarum particularis sit aut negativa, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens, colligatur: quartò, ut Medium nunquam conclusionem ingrediatur, quas leges Logici his versibus complexi sunt. *Observatio*

Syllogizari non est ex particulari.
Nève negativis rectè concludere si vis.
Si qua præit partis, sequitur conclusio partis.

Sect. 1. *Si qua negata præit, Conclusio sitque negata.*

Lex generalis erit, Melium concludere nescit.

Principia externa. Principia externa Syllogismi sunt duo Canones certitudinis, quorum alter respicit Syllogismos affirmantes, & vocatur *Dictum de omni*; alter negantes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo.*

Dictum de Omni. *Dictum de Omni* est quando quicquid de aliquo subjecto universaliter affirmatur, etiam ei de quo illud subjectum dicitur, attribui potest; ut, *Omne animal est substantia, Omnis homo est animal*, ergò, *Omnis homo est substantia*, est syllogismus in quo *Dictum de Omni* evidenter cernitur, quia *Substantia*, quæ attribuitur *animali*, *de homine* quoque prædicatur, propterea quòd *animal* sub se *hominem* comprehendit.

Dictum de Nullo. *Dictum de Nullo* est, quando prædicatum universaliter de subjecto negatur, & ita removetur ab omnibus iis quæ subjectum in sua latitudine comprehendit. Sic iste Syllogismus, *Nullus lapis est animal, Omnis adamas est lapis*, ergò, *Nullus adamas est animal*, habet manifestum *Dictum de Nullo*, nam

nam prædicatum majoris *Animal*, universaliter à subjecto removetur, subjectum vero, *scilicet lapis*, in se *adamantem* continet, *ergo* de illo quoque *Animal rectè negatur.* Sect. 1.

Syllogismi divisio.

Syllogismus { Categoricum. dividitur in { Hypotheticum.

Categoricus.

Categoricus est, qui ex utráque propositione Categoricâ constat.

Hypotheticus.

Hypotheticus consistit ex altera, vel utráque propositione Hypotheticâ.

His aliæ syllogismi divisiones possunt addi in *affirmativum & negativum*, *universalem & expositionem*, *directum & indirectum*: sed prima illa divisio quam adduximus est maximi momenti, scilicet in *Categoricum* & *Hypotheticum*; cæteris igitur divisionibus omissis de *Categorico & Hypothetico* syllogismo loquemur, & primo de *Categorico*, quia ex illo Syllogismi fiunt Hypothetici.

CAP. IV.

De Modis & Figuris Syllogismi.

SYllogismus Categoricus formaliter consideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quosdam cancellos

Sect. 1. & classes redigitur.

Figuræ. Figura est debita medii dispositio cum extremis.

Modus. Modus est index Qualitatis & Quantitatis propositionum. A Figura differt, quòd Figura notat terminorum, modus propositionum dispositionem.

Figuræ tres. Tres sunt Figuræ quæ oriuntur ex triplici medii dispositione: vel enim medium est subjectum majoris, & prædicatum minoris propositionis & fit *Prima Figura*; vel in utraque præmissâ prædicatum, & fit *secunda*, vel in utraque subjectum, & oritur *tertia*, juxta istos versiculos.

Sub præ prima,
Bis præ secunda,
Tertia bis sub.

Modi. 14. Modi verò sunt quatuordecim, quatuor primæ figuræ, & totidem secundæ, sex autem tertiæ, qui omnes his versibus comprehenduntur.

Barbara, Celarent, Primæ, *Darii, Ferióque.*

Cæsare, Camestres, Festino, Baroco, Secundæ.

Tertia *grande sonans*; *edit Darapti, Felapton.*

Adjungens Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

In

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales totidem propositionibus in syllogismo respondentes, earum qualitatem & quantitatem propalàm ostendentes, juxta versus priùs habitos: *Asserit A. negat E, &c.* Sic *A.* in omni syllaba in *Barbara* reperta, notat quamlibet propositionem in illo modo universaliter affirmare. *Sect. 1.*

Prima Figura est, quando medius terminus medio loco collocatur, ut subjectum sit majoris, & minoris prædicatum. Hujus quatuor sunt modi directè concludentes. *Prima Figura.*

Bar- *Omne animal sentit:*
ba- *Omnis homo est animal,* Ergò,
ra. *Omnis homo sentit.*
Ce- *Nullum animal est lapis,*
li. *Omnis homo est animal,* Ergo,
rent. *Nullus homo est lapis.*
Da- *Omne turpe est fugiendum,*
ri- *Aliqua voluptas est turpis,* Ergo,
i. *Aliqua voluptas est fugienda.*
Fe- *Nulli lascivi sunt legendi,*
ri- *Aliquis Poeta est lascivus,* Ergo,
o. *Aliquis Poeta non est legendus.*

Hujus Figuræ major semper est universalis, minor ubique affirmans. *Regula.*

Secunda Figura est in qua medius terminus *Secunda.*

Sect. 1. terminus in utráque præmissa prædicatur. Ejus quatuor sunt modi.

Ce- *Nemo liberalis cupit aliena.*
sa- *Omnis avarus cupit aliena;* Ergo,
re. *Nullus avarus est liberalis*
Ca- *Omnis prudens est temperans.*
mes- *Nullus lascivus est tẽperans.* Ergo,
tres. *Nullus lascivus est prudens.*
Fe- *Nullum scelus est excusabile.*
sti- *Aliqua culpa est excusabilis.* Ergo,
no. *Aliqua culpa non est scelus.*
Ba- *Omnis fraus est prohibita.*
ro- *Quædam mercatura non prohibetur.*
Ergo.
co. *Quædam mercatura non est fraus.*

Major hujus Figuræ semper est universalis; major aut minor semper affirmans.

Tertia. Tertia figura habet medium in utráque præmissa subjectum. Ejus sex sunt modi.

Da- *Omnis homo est rationalis.*
rap- *Omnis homo est animal.* Ergo,
ti. *Quoddam animal est rationale.*
Fe- *Nulli electi damnantur.*
lap- *Omnes electi peccant,* Ergo,
ton. *Quidam peccatores non damnantur.*
Bo- *Aliquod bellum non est fugiendum.*

Omne

Bar- Omne bellum est cruentum. Ergo, Sect. 1.
do. Quoddam cruentum non est fugiendum.
Di- Quidam vocati salvantur.
sa- Omnes vocati peccant. Ergo.
mis. Quidam peccatores salvantur.
Da- Omnis sapiens est beatus.
ti- Quidam sapiens cruciatur dolore. Ergo,
si. Quidam cruciatus dolore est beatus.
Fe- Nulla severitas placet.
ri- Aliqua severitas est bona. Ergo.
son. Aliquod bonum non placet.

Minor hujus Figuræ semper est affirmans, Conclusio semper particularis.

Modales Syllogismi eodem modo conficiuntur quo isti puri, si *Necesse* pro *Omnis*, *impossibile* pro *Nullus*, *Contingens* pro *Aliquis* in concludendo substituatur.

Cap. V.
De Reductione.

Quoniam inter Syllogismos jam enumeratos alii aliis sunt imperfectiores, & propterea reductione egent

Sect. 1.

gent, de istis & istorum reductione paucula addemus.

Reductio.

Reductio est mutatio syllogismi, secundæ aut tertiæ figuræ in syllogismum primæ.

Duplex est.

Duplex est reductio, Ostensiva, & Reductio per impossibile.

Reductio per impossibile.

Ostensiva est, quando vel conversione tantum, vel conversione & transmutatione simul præmissarum, syllogismus aliquis secundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad syllogismum primæ, eâdem conclusione vel ejus Conversâ remanente.

Reductio per impossibile est ostendere valorem syllogismi, cogendo adversarium ad absurdum; sumptâ conclusionis contradictione cum altera præmissarum.

Modum reductionis literæ initiales, & intermediæ ostendunt, nam B.C.D. F. in modorum initio indicant ad quem modum primæ Figuræ quilibet imperfectus modus est reducendus. C. M. P. S. in medio & fine monstrant, quomodo hæc reductio sit perficienda, C. enim reductionem per impossibile, M. propositionum transmutationem, P. attenuatam, & S. simplicē conversionem designant juxta hos versiculos

S. vult

S. vult simpliciter verti. P. verò per Sect. 1. acci.

M. vult transponi. C. per impossibile duci.

Exempli gratiâ, B. in *Baroco* & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* esse reducendos; eandémque reductionem per impossibile fieri, C. in medio monstrat; & proinde necesse est, ut alicujus propositionis contradictio substituatur. Exempli gratiâ formetur hic syllogismus in

Ba. *Omnis homo est animal.*
ro. *Aliqua planta non est animal.*
Ergò,
co. *Aliqua planta non est homo.*

Hujus syllogismi major maneat, & conclusionis contradictio fiat Minor, & Minoris Conclusio, ad hunc modum,

Bar. *Omnis homo est animal.*
ba. *Omnis planta est homo,* Ergo
ra. *Omnis planta est animal.*

Bocardo eodem modo est reducendus, nisi quòd in hoc Minor, ut in superiore Major propositio semper est servanda, & proinde contradictio conclusionis fiat Major, & Majoris conclusio.

Hi duo modi solum per *impossibile*, redu-

Sect. 1. reducuntur, reliqui omnes *per oſtenſivam reductionem.* Reductio vero per impoſſibile ideo fit, ut eorum ignorantia omnibus patefiat, qui concluſionem probabilem in his modis non admittunt; ut ſi protervus quiſquam non admiſerit, *Aliquam plantam non eſſe hominem* illud quod, eſt omnium abſurdiſſimum, reductione factâ, neceſſe eſt ut admittat, dum ejus contradictiorium concedat, nimirum *omnem plantam eſſe hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictioriis neceſſario verum eſt.

Reliqui Syllogiſmi *per reductionem oſtenſivam* juxta literarum ordinem ſunt reducendi.

Ita in *Ca-me-ſtres* C. notat ipſum reduci debere ad *Celarent.* M. indicat propoſitionum tranſpoſitionem: S. in medio oſtendit fieri debere ſimplicem converſionem, ut in hoc exemplo patet.

Ca- *Omnis homo eſt animal.*
me- *Nullus lapis eſt animal.* Ergo,
ſtres. *Nullus lapis eſt homo.*
Ce- *Nullam animal eſt lapis.*
la- *Omnis homo eſt lapis.* Ergo,
rent. *Nullus homo eſt lapis.*

Ita in converſione *Darapti* D. notat ipſum

ipsum ad Darii esse reducendum. P. in medio designat minoris conversionem per accidens, ut, *Sect. 3.*

Da-*Omnis pius est felix.*
rap-*Omnis pius est exosus*, Ergo.
ti. *Aliquis exosus est felix.*
Da-*Omnis pius est felix.*
ri- *Quidam exosus est pius.* Ergo.
i. *Quidam exosus est felix.*

Ex his quæ diximus facile patet, quomodo reliqui modi secundæ & tertiæ figuræ ad primam possunt reduci, modò discentes id fideliter in memoria teneant, quod prius in propositionum Conversione didicerunt.

CAP. VI.

De Syllogismo Hypothetico.

HActenus de Syllogismi Categorici modis & Figuris loquuti sumus, proximè ad Hypotheticum deveniendum, qui ita à Categorico dependet, ut nisi ad eum reducatur omnino vitiosus est habendus.

Syllogismus hypotheticus est duplex vel { *Purè Hypotheticus.* / *Hypotheticus ex parte.* } *Syllogismus Hypotheticus duplex.*

Syllogis-

Sect. 1.

Syllogismus merè hypotheticus est, qui habet omnes propositiones hypotheticas, ut { *Si Animal sit, est etiam substantia.* / *Si Leo sit, est Animal*, Ergo, / *Si Leo sit, est substantia.*

Syllogismus ex parte hypotheticus est, qui constat ex majori propositione Hypothetica, & minore Categorica.

Estque { Conditionalis / vel Disjunctivus.

Conditionalis. Conditionalis est qui constat majori propositione conditionali, ut, *si sol lucet dies est, sed lucet*, ergò *dies est.*

Tota vis hujus syllogismi dependet à connexione antecedentis & consequentis.

Notandum igitur est, quod ab assumptione antecedentis ad assumptionem consequenti valet illatio; sed non

Nota. à positione consequentis ad positionem antecedentis nisi termini sunt reciproci; unde non valet, *Si homo est, animal est; sed animal est*, ergo *homo est.* Sed potiùs dicendum, *homo est*, ergò *animal est.*

Reg. A remotione consequentis ad remotionem antecedentis valet illatio; non

non autem à remotione antecedentis ad remotionem consequentis, nisi in terminis reciprocis: unde invalidus est iste syllogismus. *Si homo sit, animal est, sed non est homo*, ergo *non est animal*: valet autem iste, *Si homo sit, rationalis est, sed est rationalis*, ergo *est homo*, hujus enim Syllogismi termini sunt reciproci & convertibiles. Sect. 1.

Reductio ejus ad Categoricum.

Hic Syllogismus ad Categoricum reduci potest, si vis consequentiæ loco majoris ponatur, ut, *si animal est, sentit*, in Categoricum resolvitur, dicendo, *Omne animal sentit, homo est animal*, ergo *homo sentit*.

Quod si in Majore plures termini se offerant ad pauciores sunt reducendi; ut, *si Deus irascatur peccatis, Gentiles non sunt justi*: sic reducitur. *Quibus Deus irascitur, ii non sunt justi, at Gentilibus propter peccata irascitur*, ergo, *Gentiles non sunt justi*.

Disjunctivus.

Hypotheticus disjunctivus est qui loco Majoris Propositionem disjunctivum habet, ut, *Aut dies est aut nox, sed dies est*, ergo *non nox est*.

Nota.

Tota ejus vis consistit in membrorum disjunctione & oppositione; non enim possunt esse subordinata nec mutilata, sed plena esset eorum repetitio.

Valet

Sect. 1.

Valet hic Syllogiſmus quatuor modis.

Quando valet.

1 Quando ponitur Antecedens, ut tollatur conſequens: ut, *juſtus eſt aut injuſtus*, ſed *juſtus eſt*, ergo *non injuſtus*.

2 Quando conſequens tollitur, ut ponatur antecedens, ut, *Dies aut nox, non eſt nox* Ergo, *eſt dies*.

3 Quando negatur antecedens, ut ponatur conſequens: ut, *aut dies aut nox eſt, non eſt dies*, ergo *eſt nox*.

4 Quando ponitur conſequens, ut negetur antecedens: ut, *Aut homo eſt, aut brutum: ſed eſt brutum*, ergo *non eſt homo*.

Reductio Syllogiſmi diſjunctivi ad Categoricum.

Hi Syllogiſmi diſjunctivi in conditionales reſolvuntur, & ipſi demum in Categoricos, ſic, *aut nox eſt aut dies*, reſolvitur in hanc propoſitionem. *Si dies eſt, nox non eſt*, unde rurſus Categoricè concludimus.

Nullum tempus nocturnum eſt diurnum.

ocrem pus eſt nocturnum. Ergo.

Hoc tempus non eſt diurnum.

His addi poteſt conjunctivus ſyllogiſmus, ubi major eſt propoſitio hypothetica conjunctiva; ſed quia in affirmantibus mera eſt nugatio, ut, *ſiquis dicat, Socrates eſt Philoſophus, & bonus*

bonus vir, quid subsumendum? *num hoc quòd sit Philosophus, vel illud quòd sit bonus vir*? quorum utrumque antea concessum est, & obinde copulativi syllogismi tantum sunt negativi. Sed quia negativa argumentatio ex copulativis constans, idem infert quod disjunctiva, potiùs ad disjunctivam ipsam retulimus, quam distinctam tractationem extrueremus. *Sect.* 1.

CAP. VII.

De Enthymemate.

Secunda argumentationis species est Enthymema, quod est Syllogismus imperfectus, in quo alterutra præmissarum reticetur, ut *Homo est animal*, ergò *est corpus*. In Enthymemate prior propositio dicitur Antecedens, posterior consequens. *Enthymema.* *Ejus partes*

Quæ vero præmissarum sit adjungenda, ex antecedentis & consequentis terminorum inspectione cognoscatur: si enim in antecedente & consequente idem sit subjectum, deest major, si idem prædicatum, minor abest; ut *Temeritas est vitium*, ergo *temeritas est fugienda*, major caret, quia idem *Quomodo perficietur.*

Sect. 1.

dem est subjectum utriusq; præmissæ: quod si propositionem addamus illam, *Omne vitium est fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet Syllogismus. Ita, *Homo est animal*, ergo, *Socrates est animal*, est Enthymema, in quo minor deest, scilicet, *Socrates est homo*.

Unde Enthymema falsum fit.

Si Enthymema sit falsum accidit vel quoniam una præmissarum est falsa, vel quòd consequens non rectè ab antecedente dependet, sic si quispiam argumentaretur, *homo est animal*, ergo, *homo volat*: argumentum ejus est negandum, quia consequens non rectè ab antecedente dependet, nisi concederemus *Omne animal volare*.

CAP. VIII.

De Inductione.

Inductio.

TErtia species est Inductio, quæ ficum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio.

Nota.

Per singularia verò hic intelligo & Individua, & partes, unde evenit, quòd Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad universale, vel à partibus ad totum.

Quod

Quod si singularium aut partium enumeratio sit valde prolixa, addenda est aliqua forma solennis, ut sunt, *sic in aliis, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.* Sect. 1.

A singularibus ad universale.

Malè periit Dionysus, male Phalaris, malè Nero, male Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni malè perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optimè de Milone sentit, equestris ordo optimè sentit, Senatus optimè sentit, idem de cæteris civibus est dicendum, Ergo totus populus Romanus optimè de Milone sentit.

In hac argumentatione summoperè cavendum, ut enumeratio singulorum plena sit & perfecta, & ne qua partium dissimilitudo reperiatur, unde hæc Inductio non valet, *Socrates, Plato & Themistius fuerint docti,* Ergo *omnes homines sunt docti*; Secus enim res se habet in Coridone, & Gryllo. *Cautio.*

Inductio ad Syllogismum primæ figuræ reducitur posita loco maioris tali propositione, in qua prædicatum conclusionis de particularibus seu singularibus omnibus, sive enumeratis, sive intellectis tanquam de medio dicatur; *Quomodo ad Syllogismum reducitur.*

&

Sect. 1. & addetur minor in qua de subjecto conclusionis eadem singularia dicantur, ut, *Dionysius, Phalaris, Nero, Caligula malè pericrunt.*

Sed isti omnes fuerunt Tyranni,
Omnes Tyranni malè pericrunt.

CAP. IX.

De Exemplo.

Exemplum Quarta ratiocinandi forma est exemplum, quando unum singulare per aliud probatur, ut *Catilina dedit pœnam motæ seditionis*, ergo *iste seditiosus puniri debet.*

Differt ab Inductione & Syllogismo, quòd Syllogismus ab universalibus ad particulare, Inductio à particulari ad universale, exemplum ab uno particulari ad aliud ejusdem naturæ procedit.

Quomodo ab inductione & syllogismo differt.

Quomodo dissolvendum.

Dissolvimus exemplum ostendendo partium dissimilitudinem, sic *Laterensis fuit accusatus quia consulatum affectavit*, ergo *Cicero est accusandus*; non valet, quia alter per ambitum, alter citra ambitum affectavit.

Exemplum ad unum syllogismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis

terminis constat; v. g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere, adferendo simile exemplum de Thebanis & Atheniensibus qui finitimi erant, & infeliciter bellum gesserunt*; necesse est si syllogistice concluderetur, ut quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem syllogismum extrueremus. *Sect.* 1. *Reductio exempli ad Syllogismū.*

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus. *Periculi plenum*, major. Minor est *bellum Anglorum cum Scotis*. Quartus terminus est similis, tertio & est *bellum Thebanorum cum Atheniensibus*. Ex istis terminis duo efficiuntur syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, posterior Syllogismus principalis. v. g.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit contra vicinos. Ergo.

Bellum contra vicinos est malum.

Syllogismus principalis.

Bellum contra vicinos est malum.

Bellum Scotorum contra Anglos est bellum contra vicinos. Ergo.

Bellum Scotorum contra Anglos est malum.

Sect. 1. Hi duo Syllogismi ad hunc modum in unum Enthymema rediguntur. *Bellum Thebanorum contra Athenienses fuit malum*, ergo *etiam Scotorum contra Anglos*: huius consequentiæ ratio est, quia utrûmq; fuit contra finitimos qualia bella solent esse mala.

CAP. X.

De aliis minùs perfectis argumentandi formulis.

Quatuor istæ de quibus egimus argumentandi formulæ sunt magis principales: restant iam aliæ imperfectæ quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt.

Inter has primo occurrit Sorites, quæ est concatenatio propositionum & series coacervata, quâ Prædicatum prioris propositionis fit subiectum sequentis, donec primum subiectum cum postremo prædicato componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognovit, prædestinavit; quos prædestinavit; vocavit quos vocavit; iustificavit; quos iustificavit, glorificavit*; ergo *quos præcognovit, glorificavit.*

Hæc

Hæc argumentatio ex paucioribus quam quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab ima specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ. *Sect.* 1. *Nota.*

Vitiosa est, quando termini diversarum categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel una propositio sit negativa, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra unam limitationem primæ regulæ antepræd icamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur. *Quando vitiosa.*

In Sorite multi latent Syllogismi, quorum unus principalis dicatur, cujus major terminus est prædicatum, minor est subjectum conclusionis in Sorite; medium verò est subjectum propositionis conclusionem antecedentis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini, tot media reperiuntur ad syllogismos minùs principales conficiendos, ut in prædicta Sorite principalis syllogismus est. *Quomodo ad syllogismum reducitur.*

Qui justificantur glorificantur.

Sect. 1. *Qui præcognoscuntur justificantur,*
Ergò, *etiam glorificantur.*

Prosyllogismi verò ex intermediis terminis ad hunc modum colliguntur.

Qui vocantur iustificantur.
Omnes præsciti vocantur, ergo,
Omnes præsciti iustificantur,

Item.

Omnes prædestinati vocantur;
Omnes præsciti sunt prædestinati.
Ergò,
Omnes præsciti vocantur.

In Sorite observandum, ut Syllogismi in quos resolvitur sint in prima figura, quòd in illa eius consequentiæ ratio potissimè demonstretur.

Post Soritem adiungamus Dilemma, quæ est argumentandi forma, in
Dilemma. qua sic confirmamus nostra, aut impugnamus aliena, ut quamcunque interrogationis partem adversarius accipit, causâ cadit; ut, *si animus est corporeus, quomodo percipit incorporea? si incorporeus, cur senio contabescit.*

Optimum est Dilemma quod constat ex contrariis inter quæ nullum est medium.

Quando vitiosum. Vitiosum est, si disjuncto non sit plena, sed detur tertium, aut quartum, membrum, vel si utráque aut omnes partes

partes adversarium non fuerint, vel si idem Dilemma contorqueri possit in adversarium. *Sect.* 1.

Dilemma in unum syllogismum Hypotheticum, & duos Categoricos resolvitur, in illum propter maiorem, quæ constat ex propositione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam, exempli gratiâ. *Si detur animus, tum est corporeus vel incorporeus; sed non est corporeus, nec incorporeus, ergo, non datur animus.* *Quomodo reducitur.*

Huius syllogismi minor, quoniam bimembris est, in duos categoricos ita resolvitur.

Quod percipit incorporea non est corporeum.

Animus percipit incorporea.

Ergo, *Animus non est corporeus.*

Item:

Nullum incorporeum senio contabescit.

Omnis animus senio contabescit,

Ergo,

Nullus animus est incorporeus.

His adjiciamus Violentum, quod est concludendi modus, in quo ex adversariorum ratione, non quod ipsi volunt, sed quod nobiscum facit sequi demonstramus, ut, *Nolo Philoso-* *Violentum.*

Sect. 2. *phiæ operam dare, quia sum filius Regis:* retorqueri potest, *Imò eo magis Philosophiæ insudendum, quoniam ex regali stirpe natus.*

Hactenus formali considerationè argumentationis, sequitur materialis sequenti sectioni enucleanda.

SECTIO SECUNDA LIBRI TERTII.

CAP. I.

De Divisione argumentationis.

Argumentationis divisio.

Argumentatio quoad materiã dividitur in
- Necessariã seu Apodicticã, Probabilẽ, seu Dialecticã
- Fallacem seu Sophisticam.

quæ concludit ex materia
- Necessaria.
- Probabili.
- Captiosa.

Inter

Sect. 2.

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primò dicemus.

Argumentatio necessaria quid, quotuplex.

Argumentatio necessaria est, quæ in scientiis & artibus ex propriis earum principiis conclusionem probat.

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ; quæ in cognitione veritatis consistunt, aliæ practicæ quæ in rerum actione aut effectione versantur; utræque autem probandi ac docendi ea quæ ipsis subjiciuntur, ex propriis principiis, vim facultatémque habeant; hinc fit quod duplex oritur Argumentatio necessaria; unam Demonstrativam, alteram Didascalicam appellamus.

Demonstrativa.

Demonstrativa est, quam ad scientiam comparandam accommodamus, ut, *si probemus in naturali Philosophia hominem esse risibilem, quia est rationalis; aut lunam pati Eclipsin, quia terra interponitur.*

Didascalica.

Didascalica est, quâ in arte aliquâ utimur ad certum aliquid confirmandum, ut si concludamus in Medicina, *dulcia calidis naturis non competere, quia citò vertuntur in bilem.*

Quomodo inter se differunt.

Et licet hæ duæ argumentationes quâlam generali materiâ.

Sect. 2. fiunt ex propositionibus necessariis & propriis: & fine generali, quia simul firmam cognitionem pariunt consentire videantur; si tamen impensius consideremus, videbimus easdem δι' ἃ πασῶν dissentire; nam principia propria scientiarum ex quibus demonstrativè concludimus, sunt res necessariæ; artium verò principia vel hominis industriâ generantur, aut si sunt necessaria in sua natura, ratione tamen usûs & applicationis in artificia manu sunt posita; præterea, finis Demonstrationis est certa cognitio in qua mens acquiescit, at Didascalicæ argumentationis finis ad actionem aut effectionem dirigitur. Medicus enim non acquiescit in morbi cognitione per suas causas & symptomata, sed procedit ad expulsionem morbi cum suâ causâ.

Nos priori loco de argumentatione demonstrativâ, & in illa primò de eius definitone, secundò de illius divisione, ultimò de affectionibus breviter, & quantum res patitur apertè agemus.

CAP.

CAP. II. *Sect. 2.*

De Definitione prima Demonstrationis.

DEmonstrationis Definitio petitur aut à fine ejus ad quem collimat, vel à materia ex qua constituitur.

Finis ejus est Scientia: unde Demonstratio ab *Aristotele* dicitur Syllogismus, qui scientiam parit.

Prima definitio Demonstrationis.

In qua definitione, primò quid Scientia est, inde quomodo acquiritur, ostendemus.

Scire quid.

Scire est causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa sit, & quòd aliter se habere nequit.

Ejus conditiones.

Ad scientiam igitur quatuor requiruntur, primò, ut causa cognoscatur, secundò, ut illa causa sit proxima, tertiò, ut cognoscatur, quatenus est illius rei causa, id est, ut connexionem causæ cum effectu cognitam habeamus, quartò, ut certus sit animus rem aliter se habere non posse.

Duplex certitudo;

Ex his colligimus duplicem esse Scientiæ certitudinem, unam ratione *objecti, seu rei scibilis*, quando causam ejus proximam apprehendimus; alteram ratione *subjecti, seu animi scientis*, ut scilicet certus sit, rem aliter se habere non posse, certus autem est,

Sect. 2.

quia causam cognoscit, quâ cognitâ necessariò cognoscitur effectus.

Tria ad scientiam necessaria.

Præterea quod ad scientiæ acquisitionem attinet cognoscendum est, tria ad omnem scientiam necessariò requiri. { Subjectum. Principia. Affectiones

Subjecti conditiones. 4.

Subjectum cujusllibet scientiæ quatuor conditiones requirit: primò, ut sit ens per se, secundò, ut sit præcognitum: tertiò, ut affectiones & propria principia habeat: quartò, ut ejus consideratio nulla alia sit, quam ut his omnibus substernatur, *sic corpus naturale est subjectum Physiologiæ, & in eo omnes hæ conditiones simul concurrunt.*

Nota.

Per subjectum autem scientiæ substantiam solam non intelligo, sæpenumerò enim accidentia sunt variarum scientiarum subjecta, ut, *numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ*, quæ licèt in alia scientia possunt demonstrari, ut in Physica; propriis tamen scientiis nunquam demonstrantur, sed præcognoscuntur & *quod* sint, & *quid significant.*

In quolibet subjecto duo occurunt consideranda { Res cõsiderata. Modus considerandi.

Una

Una res considerata pluribus scientiis potest communicari, at modus considerandi in iisdem alius est atque alius, sic *in scientia naturali naturale corpus est subjectum, & res considerata, modus verò ipsum considerandi est qua naturale; idem etiam est res considerata in Medicina, non autem qua naturale, sed qua sanabile.* Sect. 2. Reg. 1.

Scientia subalternans & subalternata habent eandem rem consideratam, & eundem modum considerandi; in hoc solùm differunt, quòd scientia subalternans subjectum considerat ab omni materia & sensibili qualitate abstractum, sed subalternata idem contrahit ad materiam sensibilem; ut *Arithmetica de numero agit nullam habente sensibilem qualitatem, Musica in eodem sonis adjuncto versatur, quare Musica subalternata dicitur & veluti filia, Arithmetica subalternans & tanquam mater.* Hoc autem, si ita se habet, talem subalternationem in solis Mathematicis reperire necesse est, quod in iis tantùm res cum sensibili materiâ, nonnunquam existunt; nonnunquam mente & cognitione separantur. Reg. 2.

Principia qua.

Principia scientiæ sunt ea quibus

Sect. 2. in aliqua disciplina nihil est prius.

Sunt duplicia, Essendi vel cognoscendi.

Essendi. Essendi principia sunt, quæ dant esse rei, sic *materia & forma sunt principia essendi in corpore naturali.*

Cognoscendi. Cognoscendi principia sunt, quæ non ad essentiam, sed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt. Differunt quod principia essendi sunt principia cognoscendi, sed non contra. Præterea, essendi principia sunt res simplices, neque semper cognoscuntur, sed aliquando demonstrantur à posteriori; ut *hominem rationalem esse demonstramus, eo quod est risibilis.*

Cognoscendi verò principia sunt voces complexæ, seu propositiones, quæ sine ulla probatione in sua scientia accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientia probantur.

Cognoscẽdi principia duplicia. Hæc cognoscendi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Cõmunia. Principia communia sunt quæ omnibus aut pluribus artibus & scientiis communicantur: sic principium illud contradictionis, *Quidlibet est vel non est*, ubique veritatem obtinet, & omnibus disciplinis accomodatur; item, *si ab æqualibus æqualia demas ea quæ rema-*

nmanent erunt æqualia, est principium cum Arithmeticum tum Geometricum magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgo ἀξιώματα & dignitates appellantur. *Sect.* 2.

Principia propria sunt, quæ ad unam duntaxat scientiam spectant, ut sunt in Geometria, *A quolibet puncto ad quodlibet punctum lineam rectam duci posse*: in Medicina, *contraria contrariis sanantur*: in Physica, *ex nihilo nihil generatur*. Hæc pro diversa ratione Hypotheses, Postulata, & Definitiones vocantur. *Propria.*

Principia communia ad Topicam, non Demonstrativam argumentationem spectant, nisi quatenus extra demonstrantibus inserviant ad principia propria confirmanda. *Nota.*

Affectio est accidens proprium, quod per se & essentialiter subjecto scientiæ inhæret.

Tres sunt ejus conditiones, primò, ut inhæreat; secundò, ut per se inhæreat; i.e. ut naturam & essentiam propriam subjecti consequatur: tertiò, ut præcognoscatur, *quid* ejus nomen significat, *Quod* autem & *Cur sit* per demonstrationem innotescat. *Affectio.*

Quod in una scientia est affectio, in *Nota.*

alia

Sect. 2. alia poteſt eſſe ſubjectum; ſic *Magnitudines & numeri accidentia ſunt in Phyſiologia, ſed in Mathematicis ſubjecti locum tenent.*

His tribus partibus ſcientiæ reſpondent totidem partes demonſtrationis, Subjectum de quo demonſtratur; Principia per quæ fit demonſtratio, & Affectio quæ demonſtratur; ut, *ſi demonſtremus riſibilitatem eſſe affectionem quæ homini ut primo ſubjecto inhæret per rationalitatem tanquam per cauſam proximam:* tum enim veram riſibilitatis ſcientiam acquiſivimus: & hâc ratione Demonſtratio dicitur Syllogiſmus ſcientificus.

Cap. III.
De ſecunda definitione Demonſtrationis.

FIne Demonſtrationis expoſito, dicendum eſt de mediis, quæ ad finem conducunt, ſeu de materia ex qua demonſtratio conficitur, ut ſcientiam pariat.

Materia ſyllogiſmi quinque notis conſtat.

Materia ejus quinque notis inſignitur, quas omnes Ariſtoteles in hac ſecunda definitione ſigillatim enumerat.

De-

Demonstratio est Syllogismus scientificus, qui constat ex veris, primis, immediatis, notioribus, prioribus, & causis conclusionis. Sect. 2.

Prima conditio est, ut constet ex veris, seu, *ut alii addunt*, necessariò veris. Veræ autem propositiones dicuntur, quorũ prædicata verè dicantur de subjecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum subjecto unitur, eò magis elucescit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summoperè veræ, inde est, quod haberentur apprimè necessariæ. Hinc est quòd Aristoteles tres necessitatis gradus enumerat. *Prima conditio.* *Tres gradus necessitatis.*

κατὰ παντὸς, seu de Omni.
καθ' αὑτὸ, seu per se.
καθόλου πρώτων, seu quatenus ipsum.

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni sempérque convenit: duæ igitur requiruntur conditiones, ut propositio sit de omni; Universalitas subjecti, ut prdicetur deæ omnibus subjecto contentis, *ut in vere verum est quòd omnis arbor viret.* Universalitas temporis, ut prædicatũ subjecto attribuatur sine ulla temporis aut loci acceptione, ut *Omnis homo est animal*, si prior conditio solùm adsit, vocatur *De omni Prioristicum*, si addatur posterior, dicitur *Primus gradus.* *Ejus conditiones.*

De

Sect. 2.

De omni Posterioristicum. Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de omni in syllogismi regulis, quod istud ad unam propositionem, sed *Dictum de Omni* ad totum syllogismum refertur, præterea, *Dictum de Omni* solùm subjecti universalitatem requirit, sed κατὰ παντὸς universalitati subjecti perpetuitatem temporis addit.

Secundus Gradus. Primus & secundus modus dicendi per se.

Καθ' αὐτὸ seu per se quadrifariam dicitur. Primus modus est quando prædicatum est de subjecti definitione; ut *homo est rationalis.* Hujus quinque statuuntur prædicata, Genus, 1 Remotum, & 2 Proximum, differentia, 3 Remota, & 4 Proxima, & denique 5 Definitio.

Secundus modus est, quando subjectum est de definitione prædicati; ut, *Homo est risibilis.* Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt proprie affectiones.

Duæ conditiones.

Utrique modi duas conditiones requirunt, prima utrisque communis est, ut scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subjectum; secunda facit ipsos à se mutuò differre; nam ad primum modum requiritur, ut prædicatum sit de essentia subjecti, ad secundum, ut subjectum sit de essentia prædicati.

His

His duobus modis *per se* apponitur unus modus dicendi *per accidens*, quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subjectum : ut, *Omnis Corvus est niger.* *Sect. 2.* *Primus modus dicendi per accidens.*

Hæc enim propositio est κατὰ πάντος, non autem καθ' αὑτό, seu per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur, ut *Socrates est.* *Tertius modus dicendi per se.*

Huic opponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de accidente enunciatur; ut, *Albedo est.* *Secundus modus per accidens.*

Sed iste tertius modus ad demonstrandum est inutilis, quòd illius termini non sint realiter distincti. *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale, sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est; cum causa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de iisdem causis prædicatur; ut, *Jugulatus interiit.* Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo causa fortuita vel valdè remota, de effectu prædicatur, ut *me ambulante corruscavit.* *Quartus modus dicendi per se, & tertius per accidens.*

Καθόλω τρόπον, quatenus ipsum est, in quâ attributum de subjecto non tantùm universaliter, & per se, sed etiam *Tertius Gradus necessitatis.*

Sect. 2. etiam primo immediatè & reciprocè prædicatur, ut *Omne vivens nutritur.*

Hæc necessitas tum reperitur cùm prædicatum subjecto conveniat quatenus subjectum est tale, seu cum reduplicatione subjecti; sic *corvo simul conveniunt volatus, & crocitatio, sed volatus, ut est avis, crocitatio ut est corvus*: Quocirca, *corvus crocitat*, est quatenus ipsum, non autem *corvus volat.*

Quæ sunt in tertio necessitatis gradu.

Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, ut *homo est risibilis*; secundum est, specificarum differentiarum, ut *homo est rationalis*: tertium est proximum causarum, ut *quod vivit nutritur.*

Reg. 1. Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior: primus enim solùm subjecti universalitatem notat, cum perpetuitate temporis: secundus addit nexum essentialem; tertius reciprocationem. Quum autem Aristoteles dicat quod *per se, & quatenus ipsum* idem sunt, illud intelligendum est de *per se* strictè sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differentia proxima, aut tota definitio sit prædicatum: in secundo verò

vero modo semper veritatem obtinet, quod ibidem affectio de proprio subjecto dicitur: nonnúquam etiam in quarto reperitur, si modò sit nexus definitivus inter causam & causatum, ut *inter eclypsin & terræ obiectionem*, cùm eclypsis, sine terræ obiectionis mentione causaliter definire nequeat. *Sect.* 2.

Primus gradus necessitatis in omni propositione cuiuslibet demonstrationis cernitur. *Reg.* 1.

Secundus & tertius ubique reperitur, si medium demonstrationis sit causa utriusque extremi: ut, *Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis*, ergo *omnis homo est risibilis*: ubi *rationale*, non *risibilitatis* solùm, sed etiam *hominis* causa est: quod si medium sit causa solius maioris extremi, & non minoris, Propositio & Conclusio sunt *Quatenus ipsum*: minor vero tantùm abest, ut *Quatenus ipsum* habeatur, ut aliquando non sit *per se*, v. g. *Omne corpus sphæricum recipit lumen per incrementum*: *sed luna est corpus sphæricum*, ergo *Luna recipit lumen per incrementum*. Hîc *Luna est sphærica*, est de *Omni*, non autem *per se*, nec *quatenus ipsum*, vera tamen est demonstratio. *Reg.* 2.

Se-

Sect. 2. Secunda conditio.

Secunda conditio demonstrationis est, ut constet ex primis & immediatis. Prima autem seu immediata propositio dicitur, quando inter ejus prædicatum & subjectum nullum intercedit medium, quod sit causa inhærentiæ prædicati in subjecto; ut, *Omnis homo est risibilis.*

Immediatas duplex.

Propositio duobus modis dicitur prima seu immediata, vel ratione causæ, quæ nullam habet mediam causam, per quam demonstrari potest; vel ratione subjecti, quando prædicatum non inest alteri subjecto priori.

Nota.

Potest autem propositio esse prima ratione subjecti, quæ non est prima ratione causæ, sic *homo est risibilis*, est prima ratione subjecti, quia *risibilitas* primò *homini* inest, non autem ratione causæ, quia *risibilitas homini inest per rationalitatem*: nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior; sed *homo est rationalis*, utroque modo est propositio prima, non solùm ratione subjecti, sed etiam causæ.

Reg.

In omni demonstratione major est immediata ratione causæ, quod in illa medius terminus cum majore extremo (cujus causa est) conjungitur: conclusio autem immediata est immedie-

tate

tate subjecti, quoniam in illâ affectio de subjecto dicitur cui primariò convenit. Minor verò immediata est, si medius terminus utriusque extremi sit causa, aliàs mediata est actu, licet immediata sit potentiâ, quatenus scilicet resolvi potest in unam immediatam, quæ est definitio subjecti, & indemonstrabilis, ut postea patebit. Hæc clariùs eluceſcent, si exemplum subjungamus. Sect. 2.

Omne rationale est risibile. Est immediata ratione causæ.

Omnis homo est rationalis, { Est immediata ratione causæ & subjecti, quia *rationale* est utriusq; extremi, *hominis*, scilicet, & *risibilitatis*, causa.

Ergò, *Omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subjecti, quia *risibilitas hominis primò inest.*

Quòd si *receptio luminis per incrementum*, de luna probetur, *per sphæricam figuram*, ut superius demonstravimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quæ neutro modo est immediata, nec ratione causæ, nec respectu subjecti.

Tertia conditio est, ut constet ex notioribus. Ignotum enim per notius semper demonstratur; quocirca necesse est, ut termini sint præcogniti: *Tertia conditio.*

quod

Sect. 2. Quod ut melius intelligatur, notandum est; quod quatuor apud Aristotelem recensentur quæsita, duo simplicia, *An sit*, & *Quid sit*? duo complexa, *Quod sit*, & *Cur sit*?

Quatuor quæstiones.

An sit? Quæstio, *An sit*, inquirit, τὸ ἔστι, vel subjecti, vel prædicati, ut, *An sit Luna, An sit Eclypsis.*

Quid sit? Quæstio Quid sit, naturam Prædicati aut subjecti seorsim investigat; ut *Quid est Luna, quid est Eclypsis.* Estque vel *Quid nominis*, vel *Quid rei.* Quid nominis declarat, *Quid nomen* importat, ut *Quid significat Eclypsis?* Quid rei naturam & essentiam quæsiti investigat, ut, *Quid est Luna? Quid est Eclypsis?*

Hæ duæ vocantur Quæstiones simplices, quia de terminis simplicibus quærunt.

Quod sit. Quæstio *Quod*, seu *utrum sit* investigat, utrum prædicatum subjecto insit: ut *utrum luna eclypsin patiatur?*

Cur sit. Quæstio *propter quid*, seu, *Cur sit*, inquirit ob quam causam prædicatum subjecto tribuitur, ut *Cur luna eclypsin patiatur?*

Hæ duæ vocantur complexæ, quia de integris propositionibus quærunt.

Quatuor istæ quæstiones ad duas reduci

reduci possunt nam sub *quid sit*, continetur, *An sit*: sub *Cur sit*, *Quid sit*: proinde *Quid sit*, & *Cur sit*, sunt perfectæ quæstiones, *An sit*, & *quid sit* imperfectæ. *Sect. 2.* *Quomodo sunt duæ tantùm.*

Subjectum & Principia in omni demonstratione præcognoscenda sunt, & *quid nomen significat, & quod sint.* Affectio solùm præcognoscitur, *Quid nomen significat*: *Quid enim & Cur sit* demonstratione probantur. Atque hinc est quod Aristoteles dicit demonstrationem à notioribus procedere: non solùm quod propositiones sunt conclusione notiores, sed quia subjectum de quo demonstratur, & principia per quæ demonstratur simul sunt affectione notiora. *Reg.*

Quarta conditio cum tertia concurrit, & ex illa consequitur, quia enim principia sive causæ sunt notiores, ideo priores sunt conclusione. *Quarta conditio.*

Prius autem & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, ut sunt omnia singularia, quæ sensibus objiciantur; *vel naturâ*, ut universalia, quæ intellectui solùm sunt obvia, *sic causæ naturâ*, sed *effectus nobis sunt notiores.* *Prius dicitur duplicitèr.*

Demonstratio primario & præcipuè ex notioribus naturâ procedit quia

Sect. 2. quia conclusionis proximam causam ostendit, & ex consequenti à notioribus nobis: quia omnis demonstratio ob nostram cognitionem fit: quando enim causa semel nobis innotescit, meliùs apprehendimus effecta. Hinc est quod demonstrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ servantibus, aliæ ex notioribus nobis ordine naturæ contrario utentibus; illæ procedunt à causis ad effecta, hæ ab effectis ad causas, illæ sunt διότι, hæ autem ὅτι,

Quinta conditio. Ultima conditio est, ut constet ex causis conclusionis, id est, ut medius terminus sit causa affectionis, quæ in conclusione de subjecto prædicatur.

Quatuor causarum genera.

Causarũ verò quatuor sunt genera; duo sũt	Interna	Materia	quæ rem intrinsecus cõstituunt.
		Forma	
	Externa	Efficiens,	quæ extrinsecus ad subjecti naturam conducunt.
		Finis,	

Materialis. Causa materialis est ex qua aliquid fit.

Formalis. Formalis est, quæ dat intrinsecam essentiam substantiis & accidentibus *Sic quando ranæ fiunt ex terræ putredine,*

line, putredo terræ materialis, & ranæ forma formalis causa dicitur. Sect. 2.

Causa efficiens est quæ suâ actione aliquem producit effectum; Estque vel externa, quæ semper cum actione aut passione agit, ut, *quando ignis aquam calefacit*, vel interna, quæ solâ emanatione effectum producit, ut, *rationalitas risibilitatem*. *Efficiens.*

Finis est cujus gratiâ res fit. *Finis.*

Omnia hæc quatuor causarum genera demonstrationem ingrediuntur, sed duo externa primariò, & eorum natione interna. Materia demonstrationem illam ingreditur, in qua accidens per causam internam demonstratur, quia medium tale est, quale requirat materialem necessitatem cum forma unitam, unde affectio emanaret; unde materia dicatur *conditio sine qua non*, formam concomitans. Forma verò est medium, quatenus est causa efficiens interna, quæ per fluxionem efficit aliquid. Restat igitur quòd efficiens & finis propriè & primariò sint media demonstrationis: utriusque nos exempla ponemus. *Quomodo omnes causæ demonstrationem ingrediuntur.*

Inter quod, & solem terra interponitur, id lumine deficit.

Inter lunam & solem terra interponitur,

Sect. 2. ponitur, *lumine*, igitur *luna deficit.*

Item. *Qui vult esse sanus, is non vult cibum ad os ventriculi fluitare.*

Ambulans post cœnam vult esse sanus, non vult igitur fluitare cibum.

Prior demonstratio pro suo medio habet causam efficientiam, posterior finalem.

Corollaria. Ex his quæ de utraque definitione diximus, hæc colligenda sunt corollaria.

Primo quod ad terminos attinet. Subiectum in demonstratione semper est minor terminus, & aliquando est substantia, ut *homo*, aliquando accidens, ut *numerus.*

2 Affectio seu propria passio semper est major terminus, & accidens aut ab interna, aut ab externa causa constitutum: nunquam vero substantia potest demonstrari: ut enim res demonstretur, requiritur primo: ut causam extra essentiam habeat: secundo, ut per se & necessario substantiæ insit. per utrámque conditionem excluditur substantia, & per secundam accidens commune: solùm igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonstrabile.

Quid est demonstrabile.

3 Principium in demonstratione potis-

portissimâ est proxima causa affectionis, & nonnunquam minoris extremi est causa quando nimirùm affectio demonstranda ab interna causa per emanationem fluit; semper verò majoris, qualiscunque fuerit affectio. *Sect. 2.*

4 Quod autem ad propositiones quæ demonstrationem ingrediuntur spectat, hoc solùm in iis observandum, majorem & conclusionem semper esse immediatam, illam primitate causæ, hanc primitate subjecti; minorē verò tunc temporis reperiri immediatam cùm medium est subjecti forma, & utriusque extremi causa; aliàs semper esse mediatam.

Cap. IV.

De divisione Demonstrationis.

Demonstrationis prima divisio.

Demonstratio, non ut univocum, sed ut analogum genus primo dividitur in Demonstrationem propter Quid, & Demonstrationem Quod.

Demõstratio propter Quid.

Demonstratio propter Quid, est prima & principalis species, quam superiore capite definivimus.

Demõstratio Quod.

Demonstratio Quod, est quâ res quidem esse ostenditur, causa tamen

Sect. 2.

ejus non indicatur, sed effectus.

Quomodo differunt.

Hæ duæ species conveniunt, quòd ambæ fiunt à propositionibus veris, prioribus & notioribus conclusione: sed differunt quòd διότι procedit à prioribus secundùm naturam, & causis proximis conclusionis: at ὅτι vel ab effectu procedit, & sic non erit à causa; vel si à causa procedat, erit remota, non proxima, & sic non constabit ex immediatis.

Demonstratio propter quid duplex.

Demonstratio propter { Simplicem. quid subdividitur in { Compositam.

Simplex.

Simplex demonstratio est, cujus ambæ propositiones sunt indemonstrabiles: ut sunt omnes illæ demonstrationes, quarum medium est pars essentialis subjecti: ut, *cum risibile de homine per rationale demonstretur.*

Composita.

Composita est cujus minor propositio est mediata, ideoque egit prosyllogisticâ demonstratione, donec ad ambas propositiones indemonstrabiles pervenimus, ut *si quis probaret ignem tendere sursum, propter summam ejus levitatem, tanquam per causam proximam*, hujusmodi essent ejus demonstratio.

Quodcúnque leve est, tendit sursum!
Ignis levis est, Ergo, *tendit sursum.*

Sed

Sed quia hæc minor propositio, non est per se immediata, ideò priori aliquâ probatione opus est, quam vocant prosyllogisticam, quâ *levitatem de igne* demonstremus: ut, *quod summè calidum est, est summè leve, Ignis est summè calidus*, Ergo *est summè levis*. Atqui cum ad primam causam adhuc non sit perventum, ulterior probatio est introducenda, in qua caliditatem de igne per suam formam nobis ignotam demonstremus: ut, *Quod formam ignis habet est summè calidum, Elementum ignis habet formam ignis*, Ergo, *Elementum ignis est summè calidum*. Cujus demonstrationis minor cùm sit immediata, ulteriùs demonstrari non potest, ac proinde acquiescendum est in ipsa, tanquam in prima causa jam inventâ. *Sect. 2.*

Inter hos Syllogismos, primus vocatur Syllogismus principalis; reliqui dicantur Prosyllogismi seu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem syllogismum ritè intelligendum. Atque hinc apparet, quomodo omnes demonstrationes ex immediatis constant, vel scilicet actu, ut Simplex; vel potestate, ut Composita, cujus minor per multas resolutiones *Nota.*

Sect. 2. tandem evadit immediata.

Demonstratio quòd duplex. Demonstratio *quod* duplex est, vel enim procedit à
- Causâ remotâ ad effectum.
- Effectu ad causam.

A causa remota. Demonstratio à causa remota, plerúmque negativa est, & extruitur in secunda figura in *Camestres*, cujus ratio est, quoniam causa remota, ut plurimùm, est amplior suo effectu, quare eâ positâ non necessariò ponitur effectus, sed ablatâ tollitur.

In hac Demonstratione, effectus est major extremitas, qui cum causâ remotâ in majori propositione conjungitur; subjectum est minor, qui in minori à causa remota amovetur, ut ab ipsa non constituimus. v. g. si probandum esset *Parietem non respirare*, quia *non est animal*, ad hunc modum extrueretur Syllogismus.

Camestres. *Omne animal est respirans,*
Nullus paries est animal, ergò,
Nullus paries respirat.

Fieri tamen potest, ut affirmativè in prima figura concludatur, nempè si contingat causam remotam cum effectu reciprocari, ut *Quæcunque animam habent nutriuntur, Planta habet animam,*

animam, Ergò, *Planta nutritur*. Anima enim non est causa proxima nutritionis, sed potentia vegetativa ab anima dimanans. Sed quia hoc rarò contingit, hujusmodi Syllogismos Aristoteles non respexit. Sect. 2.

Demonstratio ab effectu ad causam locum habet, quando effectus est notior, & causa ignotior: tunc enim ostendemus inesse alicui causam, eò quòd eidem inest effectus, ut *in naturali corpore probamus materiam inesse, quia eidem inest generatio; & naturale corpus motorem habere æternum, quòd æterno cietur motu.* *Quando demonstratio ab effectu locum habet.*

Hæc Demonstratio potest extrui in prima figura & affirmativa, quia posito effectu ponitur causa; potest etiam fieri negativa, & in secunda, si alicui subjecto causam non inesse ostendimus, eò quòd eidem non inest effectus. *Quomodo extruitur.*

Ex his quæ de prima divisione demonstrationis secundùm materiã diximus, jampridem eluceſcat quid de secunda hujus divisione quoad formam dicendum sit.

Bifariàm enim dividitur, vel { Secundùm Qualitatem in { Affirmantem. Negantem. *Secunda divisio demonstrationis.*

Sect. 2.

Secundùm Quantitatem in { Universalem. Particularem.

Universalis demonstratio.

Universalis Demonstratio est, quæ affectionem ostendit de universo subjecto cui primo inest.

Particularis.

Particularis demonstratio est, quâ ostenditur prædicatum non de toto subjecto, sed de aliqua ejus parte. Hinc patet, quòd universalis & particularis demonstratio longè differunt ab universali & particulari syllogismo, in prioribus Analyticis. Demonstratio enim universalis dicitur non à subjecto, sed à prædicato universali, quando scilicet prædicatum inest primo & immediato subjecto: quòd si affectio quæ demonstratur toti generi competat, & demonstretur de specie, aut speciei conveniat, & demonstretur de individuo, vocatur particularis, quia affectio de parte sui subjecti demonstratur, & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Quomodo à particulari Syllogismo differt.

Omne quod habet in se principium motûs est mobile.

Omne corpus naturale habet in se principium motûs. Ergo.

Omne corpus naturale est mobile.

Hæc demonstratio est universalis quia

quia *mobile* de *corpore naturali* demonstratur, tanquam de subiecto proprio & immediato. Sect. 2.

Quod si dicam.

Quod habet in se principium motûs est mobile,

Omnis homo habet in se principium motûs. Ergo.

Omnis homo est mobilis.

Hic Syllogismus licet in prioribus Analyticis pro universali habeatur, quoniam conclusionis subiectum est universale, cuilibet enim homini competit ut sit mobilis; tamen posterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini competit, ut primo subiecto; *non enim homo quâ homo, sed quâ corpus movetur.*

Demonstrationes particulares primo falsæ sunt, quia propria affectio primo subiecto in illis non attribuitur; secundò sunt supervacaneæ, qui enim novit affectionem suo primo subiecto convenire, novit etiam ipsam omnibus illius subiecti speciebus attribui posse; & proinde demonstrationes particulares sub universalibus continentur. Reg.

Affirmans demonstratio est, in qua

propria affectio affirmatur de suo primo subjecto.

Negans. Negans est, in qua propria affectio removetur ab eo, quod neque est proprium subjectum, nec illius species.

Reg. 1. Affirmativæ demonstrationes præstantiores sunt negativis: non enim propriæ affectiones de iis rebus quibus non insunt, sed potiùs quibus insunt, demonstrari solent & debent.

Reg. 2. Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset universalis & affirmativa, & proindè aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa, quatenus causa, semper respicit effectum cum quo prædicationem non faciat, nisi universalem affirmativam.

Nota. Fiat etiam demonstratio propter Quid in secunda figura & in *Camestres* quando effectum non inesse ostendimus, quia ejus causa non inest, ut *bestiam non esse risibilem, quia non est rationalis*, sed hæc minùs in usu est & cadit à perfectione demonstrationis: sic enim distrahitur accidens à proprio subjecto, & alii opponitur, cui neque per se inest, nec ullo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* à causa remota est negativa; ab effectu vel affirmativa

tiva esse potest, vel negativa. Hæc ex iis quæ prius statuimus sat manifestò apparent. *Sect.* 2.

CAP. V.

De Affectionibus Demonstrationis.

Duæ sunt affectiones demonstrationis { Regressus. / Conversio in definitionem. } *Affectiones duæ.*

Regressus est illa demonstrandi ratio, quâ priùs causam ignotam ex effectu notiore colligimus; posteà verò regredientes ex eadem causa eundem effectum demonstramus. *Regressus.*

Quum enim semper à notioribus sit progrediendum, effectus verò sæpenumerò elucescit, quando causa est incognita, ideò eum quandoque sumimus, ut levem cognitionem causæ habeamus, causâ autem semel inventâ, de ea discurrit intellectus, ut exquisitam ejus notitiam haberet, quâ partâ regredimur rursus ad effectum per eam causam demonstrandum.

Tria igitur in regressu sunt ordine reconsideranda; primò demonstratio causæ ab effectu: secundo, inventæ causæ accurata consideratio; tertiò, de- *Tria in regressu considerranda,*

Sect. 2. demonstratio effectûs ex illa causa, ut, *cùm demonstretur materiam esse in corporibus naturalibus, quia in iisdem reperitur generatio; per Generationem* quæ est materiæ effectus, ad materiam *cognoscendam* pervenimus; sed quia *materia confusè* tantùm adhuc cognoscitur, ideò secundo loco in eius consideratione paulùm insistimus investigando *quid illa materia sit? num à privatione differt? quomodo nulli formæ particulari sit addicta.* Ultimò, quidditate eius cognitâ, exploramus tàndem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, que primo aspectu confuso quodammodo fuerunt cognita, hoc progressu & regressu distinctè nobis innotescunt.

Exempli gratiâ.

Ab effectu ad causam.

Quod non scintillat id propè est,
Planetæ non scintillant, Ergo,
Propè sunt.

A Causa ad Effectum.

Quod

Quòd propè est id non scintillat. Sect. 2.
Planetæ propè sunt, ergo,
Non scintillant.

Ubi notandum, quod in hoc regressu, sicut in quolibet alio, maior propositio simpliciter convertitur, unde necesse est mediam quandam intervenire considerationem causæ, utrùm nimirum proxima sit & immediata: nam si effectu latiùs pateret, cum ipso non converteretur; minor vero prioris syllogismi est posterioris conclusio, & conclusio eius minor: atqui ita perficitur regressus. Regressus enim propriè cernitur in posteriori demonstratione, quando à causa ad effectum regredimus, sed quia regredi non possumus, nisi priori modo progressum faceremus, utriusque demonstrationis respectu Regressus dicitur. *Quomodo regressus extruitur.*

Conversio Demonstrationis in definitionem est transpositio terminorum syllogismi demonstrativi in veram causalem definitionem accidentis. Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ est demonstratio positione differens non est *Substantiæ*, siquidem eius nulla habetur demonstratio, sed *Accidentis tantùm*: *Conversio demonstrationis in definitionem.*

idcircò

Sect. 2. idcircò de ejus definitione dicendum est.

Triplex definitio. Definitio verò accidentis est triplex.

Nominalis. Nominalis, quæ genere & subjecto constat, ut *Eclypsis est defectus luminis in luna; tonitrus est sonus in nubibus.* Vocatur nominalis, quia causam rei non continet, licèt alio sensu appelletur essentialis, quatenus subjectum differentiæ, seu formæ locum tenet, quod cum genere adjunctum essentialem definitionem constituit.

Causalis. Causalis, quæ accidentis causam declarat, ut *Eclypsis est interpositio terræ*; & hæc impropriè dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio est, quæ ex nominalis & causalis unione oritur, ut, *Eclypsis est defectus luminis in luna, ortus ex terræ interpositione. Tonitrus est sonus in nubibus propter ignis extinctionem.*

Ex utrisq; conflata.

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda est ejus principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens, v.g.

Inter quod & Solem terra interponitur, illud deficit lumine.

Inter Lunam & Solem terra interponitur, Ergo. *Luna*

Luna deficit lumine. Sect. 2.

Hujus demonstrationis Conclusio est definitio nominalis Eclypseos. Medius terminus est ejusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta ejus definitio ex utrísque conflata. *Circulus quid.*

His duabus affectionibus alii Circulum addunt. Syllogismus verò circularis est quando ex majore conversâ & conclusione minorem colligimus, & similiter ex minore conversâ & eâdem conclusione, majorem; sic enim ex propositionibus conclusionem, & vicissim ex conclusione propositiones ostendimus: ut,

Omnes illi quos Deus absolvit, sunt absoluti à peccato.

Omnes eos quiisunt in Christo, Deus absolvit, Ergo.

Omnes qui sunt in Christo, sunt absoluti à peccato.

Iste Syllogismus ad hunc modum in orbem reducitur.

Quos Deus absolvit, iisunt in Christo.

Qui absoluti sunt à peccato, Deus absolvit, Ergo.

Qui absoluti sunt à peccato, sunt in Christo.

Circulus à regressu differt, quòd in regressu

Sect. 2. Quomodo à Regressu differt.

regressu est processus primo à notioribus secundùm nos, deinde à notioribus secundum naturam; sed Circulus est quando uterque processus est à causa proxima, quod impossibile est, propterèa quod sequeretur idem respectu eiusdem causam esse & effectum, notius & ignotius, prius & posterius secundum naturam. Licèt igitur regressum inter affectiones admittimus, Circulum tamen ut idem per idem probantem rejicimus & respuimus.

Cur improbandus.

CAP. VI.
De Inductione Demonstrativa.

FInito Syllogismo Demonstrativo ad Inductionem procedo, tum quia est argumentationis demonstrativæ species, tum quod ad Syllogismum demonstrativum ritè intelligendum maximè confert.

Inductio quid.

Inductio est proprium instrumentum, quo principia scientiarum quæ per se nota dicuntur, nobis innotescunt: ut si quis dubitet *utrum totum sit maius suâ parte*: visibili aliquo objecto ostendimus, *Hoc totum est ma-*

ius

ius suâ parte, itémque aliud, eodémque modo tertium, & proinde omne totum esse suâ parte majus. Sect. 2.

Ad Inductionem tria præcipuè requiruntur, primò, ut materia sit necessaria: secundo, ut sit essentialis connexus subiecti cum prædicato: tertio, ut principia Inductione probanda sint naturaliter nota per se, & levi probatione egeant. *Quæ ad ipsam requiruntur.*

Per duas priores conditiones Inductio demonstrativa distinguuntur à Dialectica, cuius materia non est necessaria, & terminorum nexus est tantùm accidentalis, & probabilis: unde ad principium dialecticum confirmandum multæ Inductiones vix sufficiant, ad Demonstrativum verò una aut altera satis supéque est propter maximum & evidentem terminorum nexum. Per ultimam conditionem Inductio demonstrativa à demonstratione ab effectu differt, cuius officium est demonstrare principia naturaliter ignota, ad quorum inventionem Inductio parùm habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensilis, ut, *materia prima quæ per Generationem invenitur.* Inductione verò inveniuntur ea principia, quæ sunt no- *Quomodo differt ab inductione dialecticâ.* *Quomodo à demonstratione ab effectu.*

ta

Sect. 2. ta secundùm naturam, & proinde percipiuntur, ut primùm ostenduntur.

CAP. VII.
De Syllogismo Didascalico.

Quis est usus Syllogismi didascalici.

UT Syllogismo Demonstrativo utimur in scientiis, ita Didascalico in artibus & practicis disciplinis, quando in ipsis aliquid probamus ex propria rei, de qua agitur, naturâ, & per causam; in iis enim, sicut in scientiis, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licèt ars res singulares efficit, utitur tamen principiis universalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina, quæ est ars factiva, probo hæc dulcia huic febricitanti non convenire, quia omnia dulcia vertuntur in bilem; item in Ethicis, probo fœlicitatem esse in numeri honorabilium, quia principium est cujus gratiâ omnes omnia agunt; item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.*

Quomodo differt à Demonstrativo: quomodo à Dialectico.

Differt à Syllogismo Dialectico, quia didascalici principia sunt propria, Dialectici verò communia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter

ter circa scientias versatur: aliàs, Demonstrativus & Didascalicus per omnia conveniunt, & proindè ab uberiori tractatione abstineo, quoniam quæ de Didascalico sunt dicenda, dilucidò satis apparent in iis quæ de Demonstratione jampridem diximus. Sect. 2.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum divisione, inprimis verò de locis Personarum.

ARgumentatio πιθανὴ, seu probabilis est, quæ in utrámque contradictionis partem ex principiis communibus opinionem parit. *Argumentatio probabilis.*

Communia principia voco, vel axiomata Topica, quæ per omnes disciplinas se expandunt: ut, *Cui convenit unum conjugatorum, eidem convenit alterum: Cui competit definitio, eidem competit definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum judiciis consentiunt, quæ ideo dicuntur Cõmunia principia, quia non ex ipsarum rerum de quibus agitur naturâ, sed ex communi opinione trahuntur, vel denique sunt *Communia principia quæ dicantur.*

Sect. 2.

sunt propositiones, quæ uni quidem disciplinæ propriæ sunt, sed pluribus quæstionibus in eadem disciplina sunt communes. v. g. *Omne corpus, vi sentiendi præditum, est animal; ad naturalem philosophiam propriè spectat: sed quia probationi plurium quæstionum inservit, ut quando quæratur de homine, leone, equo, an sint animalia*, non injuriâ inter probationes Dialecticas enumeretur.

Opinionem parere.

Opinionem verò parere est producere incertam & debilem cognitionem eorum quæ aliter se habere possunt.

Quomodo argumentatio probabilis differt à necessaria.

Tribus modis argumentatio probabilis à necessaria differt: necessaria unam contradictionis partem statuit, & confirmat; probabilis circa utrámvis ejus partem æqualiter versatur: necessaria constat ex principiis propriis, probabilis ex communibus; necessaria firmam cognitionem parit, probabilis solummodò opinionem.

Hæc autem opinio per certas rationes hominum animis infunditur, quæ vulgò appellantur, τόποι, seu probabilia argumenta.

Argumentum.

Argumentum est quod ad aliquid arguendum est affectum.

Arguere.

Arguere autem est vim quandam habere,

habere, quâ alterum accipiat aliquam lucem, ut appareat quale sit, & quomodo ejus ratio se habeat. *Sect.* 2.

Hæc argumenta ex Locis Topicis depromuntur.

Locus verò Topicus est sedes argumenti, seu index demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio, de qua dubitatur. *Locus Topicus quid?*

Loci sunt duplices, Personarum, aut Rerum. *Quotuplex.*

Loci Personarum sunt, quibus utimur in laudibus aut vituperiis personarum; & licèt hi loci Rhetorici appellentur, & pertinent ad demonstrativum genus, obiter tamen Dialecticis materiis nonnunquam intexuntur, & proinde levi penicillo hic breviter sunt delineandi.

Undecim sunt personarum loci, à quibus ad earum laudem aut vituperium argumentemur. *Loci personarum undecim.*

1 A Nomine, ut *ex Verris nomine Cicero ostendit ejus rapacitatem; à Chrysogoni ejus avaritiam.*

2 A natura, in qua primò spectamus ejus nationem, ut, *Germanus est*, ergo, *ferox*: *Pœnus*, ergo *fœdifragus*. Secundò sexum, *A natura enim comparata*

Sect. 2. *parata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad foreusem.* Tertiò ætatem, *ætatem enim aliam aliud factum decet*; ut inquit *Plautus*: *Temerè eum fecisse non est mirandum, Puer enim est.*

3 A victu, in quo considerimus primo, parentes, *quorum mores plerúmque in sobolem propagantur*; post à præceptores, *Magna est enim vis disciplinæ & studiorum*: ultimo socios, *nam bonus vir bonorum consuetudine gaudet.*

4 A fortuna, sub qua comprehenditur tum vitæ genus, *utrùm in ocio an in negotio vixit*, tum mors ipsa, nam *qualis vita, finis ita.*

5 Ab habitu corporis consuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, utrùm in literis progressum fecit.

7 A studiis: in quibus maximè versatus est.

8 A consiliis, utrùm nullam inhonestam rem voluit.

9 A Factis, quæ plerúmque cum vitæ genere conveniunt.

10. A Casu, Honestæ enim causæ ornantur secundis eventibus.

11 Ab oratione, quæ studiorum & consi-

consiliorum est index, ut si dicamus; *Sect. 2. Optime sensit & loquutus est de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi est pertimescendum.*

Loci rerum ostendunt, quid in rebus ipsis sit considerandum, súntque *tres.* *Loci rerum*

tium generum.

1 Interni, qui argumenta submi- *Interni.*
nistrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipsam comitantur pertinentia.

Loci à substantia rei desumpti sunt. A Definitione, A Genere, A Differentia, A Materia, A Forma, A Toto & Parte.

Loci subsantiam concomitantes sunt quinque, à Generatione, à Corruptione, ab Usu, à Proprio, à communibus accidentibus.

2 Externi, qui continent argumen- *Externi,*
ta quæ à natura rei, de qua quæritur, omninò separata sunt, súntque undecem. 1 A Causa efficiente. 2 à Causa finali. 3. ab Oppositis. 4. à Disparatis, 5 à Comparatis 6. à Circumstantiis. 7 à Signis. 8 ab Antecedentibus & Consequentibus. 9. A Necessario & Impossibili. 10. ab Exemplis. 11 ab Auctoritate.

3 Medii, qui continent argumen- *Medii,*
ta

Sect. 2. ta, quæ partim conveniunt cum re de qua quæstio est, partim differunt: sunt que duo, à Conjugatis, à Divisione. Loci igitur viginti quatuor sunt; undecim interni, & totidem externi, duo autem medii, inter quos Exemplum & Authoritas Inartificiales habentur, quia in sua arte vim arguendi non habent, sed extra ipsam in testantis auctoritate omnes eorum vires sitæ sunt; cæteri omnes artificiales quia ex insita vi & propriâ quasi arte arguunt.

Observatio. Denique ubique hoc observandum, quòd Locus Topicus nonnunquam sumitur pro notatione seu titulo axiomatis, sic alius est locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto: quandoque pro præcepto, Maximâ, seu problemate dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: ut, *Cui convenit definitio, eidem convenit definitum. Posito proprio ponitur ejus subjectum,* sunt duo axiomata, quorum alterum petitur à Loco seu titulo definitionis, alterum à loco proprii.

Nos in hac tractatiuncula primò titulum proponemus, inde ostendemus quæ Maximæ, seu problemata,

ex

ex eodem titulo sunt exhaurienda; à locis internis exordium sumentes, per medios transibimus, & tandem in externis terminabitur hæc tractatio. *Sect.* 2.

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet a Definitione, Genere, & Specie, Differentiâ, Materiâ, Formâ, Toto & Parte.

1. *A Definitione.*

LOco à definitione utimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subjecti aut prædicati quæstionis; quæ inventa ponitur loco medii, ut cognoscatur, utrùm extrema illa conjungi an separari debent; sic, *Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.*

Hujus Maxima est.

A Definitione ad Definitum, & viciſſim, à Definito ad Definitionem argumentamur & affirmativè & negativè, [nam] cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, ut, *Homo est corpus animatum sensile*, ergo *est animal*: *Simia non est animal rationale*; ergo, *non est homo.*

Defini-

Sect. 2.

Descriptio.

Definitioni affinis est Descriptio, quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minervâ accidentali aliquâ delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto ad descriptionem tum affirmativè, tum negativè concludi potest: ut, *Manſuetudo est habitus laudabilis, est igitur virtus. Nullus habitus laudabilis vilescere facit possidentem*, Ergo *non virtus.*

Definitioni & Descriptioni addamus Notationem nominis seu Etymologiam, quæ ut in omni verbo non reperitur (plurima enim sunt vocabula primitiva) item eodem modo non semper deducitur, sed aliquando à causa, ut *homo ab humo*, aliquando ab effectu, ut *terra dicitur Vesta, quia stat*, aliquando à dissentaneis, ut *lucus à non lucendo*; nonnunquam à comparatis, ut *Pyropus quia flammas immitatur.*

Maxima.

A notatione affirmativè, aut negativè concludimus; nam, cum quocunq; convenit notatio, cum eodem convenit notatum, & cum quocunque non convenit, nec istud conveniet; ut *Studio*

dio sapientiæ non incumbit, ergo, *non est Philosophus, incumbit*, ergo, *est Philosophus.* Sect. 2.

A Genere argumentamur & à specie, quando probamus aliquid generi non competere, quia speciei non competit; aut speciei non convenire, quia Generi non convenit.

Maximæ.

1 Quicquid removetur à Genere removetur à Specie: ut, *Nullum animal est incorporeum*, ergo, *nec homo est incorporeus*; quod autem de specie negatur, non necessariò de Genere negatur, ut, *homo non latrat*, non sequitur, ergo, *Nullum animal latrat*, quia species est Genere angustior. 2. *A Genere.*

2 Quodcunque attribuitur generi non statim attribuitur speciei, nisi universale signum sit appositum: ut, *Datur animal rationale*, ergo, *datur brutum rationale*, non rectè sequitur, quia, *Omne animal non est rationale*. Quod si nota universalis addatur, statim sequitur argumentum; ut, *Omne animal est sensibile*, ergo, *brutum sentit*; *Sensibilitas enim cuilibet animali convenit.*

3 Quod non alicui speciei convenit, illud generi non competit; ut, *nec*

Sect. 2. *ruta nec salvia, nec aliqua alia species plantarum videt*, Ergò *nulla Planta videt.*

4 Quod uni aut alteri speciei convenit, illud etiam generi competit, sed particulariter. *Temperantia versatur circa voluptates moderandas*, ergò, *aliqua virtus circa voluptates moderandas versatur.*

3. *A differentia.* LOcus à Differentia petendus est, quando probaremus speciem de re aliqua affirmari posse, aut negari, quia de eadem verificatur, aut negatur ejus differentia specifica.

Maxima.

Cui tribuitur differentia specifica, eidem attribuitur species, à quo verò separatur, ab eodem separatur species, ut, *rationale est, igitur homo est, Non est homo*, ergò, *non est rationale.*

4. *A Materia.* AMateria Argumentum ducitur, quando probamus aliquid fieri posse, quia præstò est materia ex qua conficiatur.

Maximæ.

1 Posito & affirmato materiato, ponitur, & affirmatur materia.

Notandum autem est, quod duplex est materia, vel Permanens, quæ in re materia-

materiata seu affecta permanet, ut *lapides & ligna sunt materia domûs*, vel Transiens, quæ non manet in re effectâ, sed mutatur, ita, *farina & aqua sunt materia panis*, In permanente causa valet argumentum ab esse materiati ad esse materiæ, ut, *annuli aurei sunt*, ergò, *aurum est*: in transeunte verò valet ab esse materiati ad fuisse materiæ, ut, *Panis est*, ergo, *farina fuit.* Sect. 2.

2 Sublato materiato non tollitur materia: unde non sequitur, *Aurei non reperiuntur annuli*, ergo, *nec Aurum, Panis non est*, ergò, *non est farina.*

5. *A forma.*

RAtio à Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia ejus Forma non potest assignari.

Maximæ.

1 Posita forma substantiali res ipsa ponitur, & sublata tollitur, ut, *Terra non vivit, quia non habet animam vegetativam. Homo est, quia animâ rationali est præditus.*

2. Positâ formâ accidentali ponitur res ipsa quæ denominatur, & sublata tollitur: ut, *hoc lignum habet formam mensæ*, ergo, *est mensa*; *non habet figuram navis*, ergo, *non est navis.*

Sect. 2.

3 Tantum unaquæque res potest, quantum ejus forma permittit; *Ignis enim calefacit, mediante calore, quo cessante definit operatio.*

6. *A Toto & Parte.*

A Toto & parte dicuntur argumenta, quum probaremus aliquid parti inesse, quia toti subjecto idem inest; aut toti non inesse, quia nulli parti communicatur.

Maximæ.

1 Positis omnibus partibus integralibus & essentialibus, totum integrale & essentiale sigillatim ponitur; unâ verò principali parte destructâ, totum concidit; ut, *si fundamenta sint facta, paries sit structus, & tectum impositum, Domus extruitur. Quod si corpori humano semel præcisum sit caput, aut evolavit anima, non amplius est homo.*

2 Quod essentialiter toti subjecto inest, illud partibus inesse dicitur, quod autem nullis partibus insit, nec toti inerit simpliciter, ut, *Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest,* ergo, *cuilibet parti inest. Nec Judæi, nec Gentes justificantur per legem* ergo, *Nullus homo justificatur operibus legis.*

CAP.

Sect. 2.

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, ductis à Generatione, à corruptione, abusu, à proprio, à communiter accidentibus.

A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia ejus ortus bonus erat vel malus. 7. *A generatione.*

Maximæ.

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; ut *Institutio & ordinatio conjugii est bona*, ergo, *ipsum quoque conjugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum*, ergo, *opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.* Intelligenda autem est hæc maxima de ortu per se, non per accidens: ut, *Generatio hominis est per se bona, per accidens tamen fiat mala, si nimirum sit illegitima, vel hominem improbum, Ecclesiæ pestem, aut reipubl. labem producat.* Cautio.

2 Si genita sint bona, ipsorum generatio est bona; sin mala, malus erat ortus: ut, *Eruditio est bona*, ergo, *literis invigilare, doctos præceptores audire,*

Sect. 2. *studiis incumbere est bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8. *A Corruptione.*

A Corruptione pari ratione argumentamur ac à Generatione, quando nimirùm res bonas aut malas fuisse ab earum exitu probemus.

Maximæ.

1 Quorum corruptio vel interitus malus est, ea sunt bona; quorum vero corruptio est bona, ea sunt mala: ut, *Oblivio literarum est mala*, ergò, *literæ sunt bonæ*: *Carnis & veteris hominis crucifixio est bona*, ergo, *vetus homo est quid malum.*

2 Si corrumpenda sint mala, corruptio est bona; sin corrupta sint bona, corruptiones malæ sunt: ut, *Imago Dei in homine fuit quid bonum*, ergo, *corruptio ejus mala est: peccata sunt mala*, ergo, *eorum abolitio est bona.*

9. *De usu.*

AB usu rerum, argumentum frequens est & utile, dum ex uniuscujusque rei usu, ipsius bonitatem aut malitiam inquirimus.

Maxima.

Quod bonum usum habet id ipsum bonum est, è contra, cujus vero malus est usus, id ipsum est malum. *Cognitio.*

nitio *Philosophiæ bonum habet usum*, ergò; *Philosophia bona est*. *Venenorum malus est usus*, ergo, *Venena mala sunt*. Quando vero rerum usus ab utentium voluntate dependet, non semper vera est hæc maxima, *nam miserias & calamitates quidam ad bonum usum vertunt. Philosophiam etiam alii ad errores suos incrustandos pessimè exercent.* Sect. 2. Cautio.

10. A Proprio.

LOco à proprio utimur, quando probaremus rem, quæ in controversia est, non esse hanc aut illam substantiam, quia ejusdem proprietas assignato subjecto non rectè accommodetur.

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoque subjectum tribui vel adimi necesse est, ut, *Christus est ab æterno*, ergo *non est homo.*

11. A communiter accidentibus.

ACommunibus accidentibus argumentamur, probando subjectum illud de quo agitur ita se habere ut dicimus, quoniam iisdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet.

Maxima.

Posito accidente inseparabli ponitur ejus subjectum, & reipsa sublato

Sect. 2. tollitur, separabili autem accidente negato, non tollitur subjectum; nec posito subjecto, ponitur illud accidens: ut, *Carbones isti sunt summè calidi*, ergo, *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergo, *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adjiciamus; ut, *quod in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. XI.
De locis mediis, Conjugatis, & Divisione.

12. *A Conjugatis.* LOco à Conjugatis & Casibus utimur, quando ostenderemus abstractum alicui subjecto non inesse, quia concretum non inest, ut, *nigredinem in nive non inesse, quia nix non denominetur nigra.*

Maximæ.

Limitatio. 2 Posito uno conjugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; ut, *justè agit*, ergo, *est justus*; *ignavè pugnat*, ergo, *est ignavus*: sed limitatio hujus regulæ ex morali Philosophâ est petenda; nisi enim quis scientèr, volentèr, aut constantèr actiones eas edat quæ

quæ ad habitum requiruntur, impro- *Sect.* 2.
priè denominatur secundùm illum habitum agere, ut, *justè agit*, ergo *est justus*, rectè concludit, quia iustè agere est scienter, volenter, & constanter secundùm iustitiam agere: sed, *iusta agit*; ergo, *est iustus*, non sequitur, quia quispiam unam aut aliam actionē temerè & inconsulto agat; idcirco ab eâ actione non est denominandus iustus.

3 Si coniugatorum unum uni conveniat; alterum etiam conveniet alteri: ut, *si album sit coloratum, albedo est color.*

1. Sed hic summoperè cavendum *Limitatio-*
ut prædicatio sit per se, id est, ut prædi- *nes.*
catum & subiectum sint eiusdem naturæ: nam si duo concreta per accidens de se invicem prædicentur: ut, *Album est dulce, & dulce est album*, eorum abstracta de se invicem similiter non prædicantur; non enim dicimus, *Albedo est dulcedo, nec dulcedo est albedo*, quia prædicantur per accidens, nec naturam suam communicant; ut, *color albedini: aut sapor dulcedini.*

2 Secundò observandum, ut vera assignentur denominativa secundùm rem & significationem. Non enim sequitur, *Somnolentus est vitiosus*, ergo,

Sect. 2. *somnus est malus*, somnolentus enim non est somni, sed somnolentiæ denominativum, unde potiùs ratiocinandum est, *Somnus est bonus; igitur dormire est bonum.* Nihil enim refert utrum significatione tantùm, an voce & significatione simul denominatio fiat: quod enim præcipuè hic quæritur est significatio.

13. *A Divisione.*

LOcus à divisione vim obtinet, quando aliquid membris dividentibus competere ostenderemus; quia Divisio convenit, aut diviso non convenire, quoniam nullis membris dividentibus conveniat.

Maximæ.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris dividentibus, id quoque de diviso similiter affirmari aut negari oportet; & contrà, quicquid de diviso materialiter negatur, illud de membris dividentibus affirmari debet aut negari, ut *si omnia gressilia, reptilia, volatilia, natatilia moveantur, animal ipsum movcri necesse est: & si animal ipsum non sit insensile, nec aquatilia, nec volatilia, nec reptilia sunt insensibilia.*

2 Condividentium uno aut alero sublato

sublato manet reliquum, positóque uno aut altero reliquum tollitur, ut, *Animalium aliud sanum est, aliud ægrum, hoc animal sanum est*, ergo *non est ægrum.* *Sect. 2.*

Hujus canonis ratio est, quia membra dividentia non possunt coincidere.

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali, ab oppositis, à comparatis, circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab autoritate.

LOcus ab efficiente principali, & per se, probat effectum actu existere. 14. *A causa efficiente.*

Maximæ.

Positâ causâ efficiente proximâ & sufficiente ponitur effectus; ut, *posito Sole supra horizontem ponitur dies.*

Positâ causâ remotâ non ponitur necessariò effectus, sublatâ verò tollitur.

Quicquid efficit tale est magis tale: ut, *ignis efficit aquam calidam*, ergo, *est magis calidus*, sed requiritur primo, ut

Sect. 2. Conditiones.

ut, *affectio utrique subiecto ineſſet*, unde non ſequitur, *vinum facit hominem ebrium*, ergo, *eſt magis ebrium:* ſecundò ut cauſa ſit per ſe: tertiò, ut ſit ſuſceptibilis graduum, unde non valet, *lutum à ſole calet*, ergo, *Sol magis calet.*

15 *A cauſa finali.*

CAuſa finalis oſtendit & mediorum & deſtinatorum naturam, iuxta finem ad quem præcipuè tendunt, & in quo acquieſcunt.

Maximæ.

1 Qualis eſt finis, talis ſunt quæ tendunt ad finem, & propter finem ſuſcipiuntur: ut, *ſi Princeps florentem omnibus rebus velit eſſe ſuam provinciam, neceſſe eſt ut ſinceros & fideles Eccleſiæ præficiat miniſtros, leges ſanciat bonas, præmia bonis, & improbis ſupplicia decernat.*

2 Poſito fine ponuntur media ad finem; ut, *poſitâ ſcientiâ ponitur demonſtratio*; ſed remoto fine ceſſant media: ut, *qui non cupit eruditionem conſequi, non emet libros.*

16. *Ab Oppoſitis.*

EX Oppoſitis argumentamur, quum probaremus unum oppoſitorum ſubiecto non ineſſe, quia alterum ineſt, aut contrariam eorum rationem eſſe

esse, quia sunt contraria. *Sect. 2.*

Oppositа sunt quadruplicia, ut superiùs demonstravimus; Contraria, Privantia, Relativa, Contradictoria & singula habent suos proprios Canones.

Maximæ.

1 Posito uno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur: ut, *Pater est*, ergo, *habet filium*: *Habet filium*, ergo, *est Pater.*

Sed hæc maxima tenet solummodò in relatis secundùm esse, non secundùm Dici. *Notæ.*

2 Posito uno contrariorum removentur reliqua omnia: ut, *aqua est calida*, ergo, *non est frigida.*

3 Remoto uno contrariorum immediatorum ponitur alterum in subjecto capaci; in mediatis verò posito uno tantùm negatur alterum: ut *hic homō est liberalis*, ergo, *non est avarus*: *Non est sanus*, ergo *est æger.*

4 Posito habitu in subjecto capaci tollitur privatio, & contra: ut, *Socrates cæcus est*, ergo *non videt*: *Videt*, ergo *non est cæcus.*

5 Posito uno contradicentium tollitur alterum: ut, *homo est doctus*, ergo *non potest esse non doctus.*

Locus

Sect. 2.

17. *A Disparatis.*

LOcus à disparatis est petendus, cùm probaremus res non confundi, sed in sua natura dissimiles esse & differentes.

Maxima.

Posito uno disparatorum removentur reliqua, remoto vero uno non statim removentur reliqua: ut, *hæc scientia est Logica*, ergo, *non est Metaphysica*; non autem sequitur, *Bucephalus non est Bos*, ergo *non est Equus*.

Nota. Canon vero iste obtinet suam veritatem, quando in abstracto loquimur, & non in concreto, unde non sequitur, *Petrus est Grammaticus*, ergo, *non est Logicus, cùm utérque esse possit.*

18. *A Comparatis.*

A Comparatis argumentum petimus cùm rerum similitudinem, aut dissimilitudinem, quam habent ad se invicem ostenderemus.

Comparata dicuntur vel ratione.
- Quantitatis, ut, *par* vel *impar*, quæ sub se majus & minus comprehendũt.
- Qualitatis, ut *simile* & *dissimile*, quibus proportio & disproportio referãtur.

Paria. Paria sunt in quibus quantitas quâ comparantur, neque major, neque minor est; sed quanta est in uno, tanta est in alio; ut, *si stultus cùm luna sit*

con-

conferendus in inconstantia, si ea tanta Sect. 2.
est in stulto, quanta est in luna, ratione mē-
suræ illius inconstantiæ, stultus & luna
sunt paria.

Maxima.

Si duo sunt æquè paria & unum erit tale, ulterum erit tale, si unum non erit tale, alterum non erit tale, ut, *si ratio & experientia sint Medico æquè necessaria, experientia verò maximè est necessaria, necessaria etiam erit ratio.*

Imparia sunt, quorum quantitas non est una. *Imparia.*

Maxima.

Si quod minus videtur inesse inest, quod magis videtur inesse magis inest, sin quod magis videtur inesse non inest, nec id quod minùs videtur inesse inerit, ut, *si ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, majori supplicio vindicandus est contumax eorum contemptus.* Item, *Quod Demosthenes non persuasit, multò minùs persuadebit Grillus.*

Similia sunt quæ conveniunt Qualitate. Dissimilia quæ differunt. *Similia & dissimilia.*

Maxima.

1 Quod in uno similium valet aut non valet, illud cæteris convenire, aut non convenire dicatur, ut *Johannis est mortalis,*

Sect. 2.

mortalis, ergo *Petrus est mortalis*, *in utroque enim est eadem verisimilitudo.*

2 Dissimilibus dissimilia conveniunt: ut, *anima rationalis & anima bruti dissimiliter informant*, ergo *hæc mortalis est, illa immortalis.*

Proportio & disproportio.

Sub his contineri videntur loci à proportione & disproportione, qui tamen à prioribus differunt, quod illîc una res uni cuilibet alii comparatur, hîc vero non est rerum similitudo, sed quædam habitudinis comparatio.

Maximæ.

1 De proportionalibus est idem judicium; ut, *Quomodo se habet lumen oculi in corpore, sic rationis lumen in anima, oculus verò corpus dirigit*, ergo, *ratio dirigit animam.*

2 De iis inter quæ non est eadem proportio non idem erit judicium, ut *Anima in homine non est ut nauta in navi, nauta verò non vivificat navem*, ergo, *anima hominem informat.*

19 *A circumstantiis.*

A Circumstantiis ducitur argumentum quando à loco, aut tempore rem ita esse, aut non fuisse colligimus.

Maximæ.

1 Posito corpore, aut alia quacunque re, necesse est ei tempus attribui, &

& remoto tempore universaliter res ipsa removetur: ut, *Pythagoras nondum natus fuit Numæ tempore*, ergo, *Numam non docuit.* Sect. 2.

2 Posito corpore, aut aliquâ alterâ finitâ, necesse est locum poni, neque absentis membra aliquid agunt in eo loco unde absunt: ut, *Cicero non fuit Romæ, cùm interficeretur Julius*, ergo, *Julium non interfecit.*

20 *A Signis.*

A Signis argumentamur quando probamus aliquid esse, quod huic aut illi signo est conjunctum. Signa verò sunt vel necessaria: ut, *Lux astri ortûs, luc conceptionis*; vel non necessaria, sed quæ sæpè veniunt: ut, *Cometa est signum pestis.*

Maxima.

21 *A bantecedentibus & consequentibus.*

A signis necessariis valet consequentia perpetuò & quandoque à non necessariis, præsertim si multa signa simul concurrant.

AB antecedentibus & consequentibus concludimus, quando probamus essentiam posterioris per prioris essentiam.

Maxima.

Posito antecedente ponitur consequens, & sublato tollitur: ut, *Sol est ortus*, ergo, *terra est illuminata*: *Mulier non*

Sect. 2. *Quando valet.*

non fuit gravida, ergo, *non peperit.*

Valet hæc Maxima, si antecedens sit causa proxima, reciproca, perfecta, totalis & immediata, seu cum effectu conjuncta: item si antecedens sit subjectum universale, primum, aut signum necessarium.

22. *A necessario & impossibili.*

A Necessario & impossibili argumentamur, quando rem nullo modo se aliter habere ostendimus.

Maxima.

Cognitâ necessitate, aut impossibilitate in artibus & consiliis, sublatâ dubitatione mens assentitur & obtemperat necessariis, rejicit vero impossibilia: ut, *Flumen non potest ponte aut vado tranſiri, necesse est igitur illud navigio tranare.*

23. *Ab exemplis.*

AB exemplis aliquid confirmamus, quando ex aliorum factis hoc licitum aut illicitum esse declaramus.

Maxima.

Valet consequentia ab exemplis, cùm ratio similis appareat, non autem quando est dissimilis: unde non sequitur, *Moses rectè fecit spoliando Ægyptios, quorum hospitio longè usi fuerunt Israëlitæ*, ergo, *& nobis fas est spoliare*

Dispu-

DIsputatur ex testimonio, quando conclusioni fidem facere conamur ab auctoritate alicujus ponderis. *Sect. 2. 24. Ab auctoritate.*

Testimonia { Divina. / Humana. } vera sunt vel

Maxima.

Testimonia divina valent tum affirmativè tum negativè: unde sequitur, *credo & baptizatus sum*, ergo, *æternâ vitâ fruar. Sacræ literæ nihil tradunt de invocatione Sanctorum*: ergo, *Sancti non sunt invocandi.*

Testimonia humana affirmativè valent, si à doctis, & artificibus procedunt, non autem negativè, ut *Cicero dixit, Sapientiâ est nihil melius*; ergo, *fides est ipsi danda*: non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, ergo, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP. XIII.

De Syllogismi Sophistici seu Fallacis Divisione.

FInitâ tractatione de Syllogismo tam necessario quam probabili; ad sophisticam seu fallacem procedendum est.

Fallax

Sect. 2. Fallax vero seu captiosa argumentatio est, quæ speciem & apparentiam veræ rationis habet, cùm tamen non sit vera.

Et quia contingit nos tribus modis decipi posse, vel cum argumentatio falsò concludatur ratione formæ; vel quando videtur necessariò ratione materiæ concludere, & non concludit; vel quando probabilis apparet cũ sit falsa. Secundùm triplicem hunc errorem, captiosum syllogismum triplicem esse volumus { Paralogismũ. Pseudographum. Sophisticum.

Paralogismus est, qui falsò concludit ratione formæ, ut ex merè negantibus, aut particularibus, aut affirmativè in secunda figura.

Pseudographus est, qui ex propriis alicujus disciplinæ principiis, non autem veris ratiocinatur, ut si quis ita argumentetur: *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, sunt æquales. linea recta & linea curva tendunt ab eodem puncto in idem*, ergo *sunt æquales*; hic Syllogismus est Pseudographus, quoniam malè utitur principio Geometrico, verum enim est illud principium de lineis ductis per idem spatium, sed non per diversum.

Sophi-

Sophisticus Syllogismus est, qui fit ex communibus propositionibus specie probabilitatis animos ferentibus, quando in sua natura non sunt veræ: ut, *Sect.* 2.

Nulla opposita sunt simul vera,
Subcontraria sunt opposita, ergo,
Non sunt simul vera. Major enim videtur vera & probabilis, eò quòd multa opposita, utpotè contraria, & contradictoria non possunt esse simul vera; absolutè tamen vera non est, quia aliter se res habet in subalternis.

Sed quia tyronibus, in cujus usum hanc tractatiunculam conscripsimus, acuta nimis hæc videatur fallaciarum distinctio, ut eorum captui nosmetipsos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes distribuimus, quarum aliæ sunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de utrisque pauca adjiciemus.

CAP. XIV.
De fallaciis in Dictione.

FAllaciæ in Dictione sunt, ubi ambiguitas magis in verbis quàm in rebus hæret.

Earum sunt sex, Æquivocatio, Amphibolia,

Sect. 2.

phibolia, Compositio, Divisio, Prosodia, Figura dictionis.

Fallacia æquivocationis.

Æquivocatio est, quando vocabulum ambiguum diversas significationes habens, aliter in una, aliter in alia syllogismi parte accipitur.

Solutio.

Solvitur per distinctionem vocabuli æquivoci in suas diversas significationes, ut si aliquis ita argumentaretur,

Qui credunt salvantur,
Diaboli credunt & contremiscunt,
Ergo, *Salvantur.*

Neganda esset consequentia, quia in majori propositione verbum illud [*credit*] implicat *fidem salvificam*, in minore includit *fidem historicam*, & proinde quatuor sunt termini in hoc syllogismo.

Fallacia Amphiboliæ.

Fallacia Amphiboliæ est, quando ex orationis non vocis multiplici sensu oritur deceptio.

Hæc bifariam accidit: primò quando oratio plures sensus admittit propios: ut,

Quicquid est Aristotelis possidetur ab Aristotele.
Hic liber est Aristotelis: ergo,
Possidetur ab Aristotele.

Est enim ambiguum & anceps, utrum qui sic loquitur, significat librum hunc

hunc esse Aristotelici ingenii fœtum, *Sect.* 2, an ab eo possideri. Secundò, cùm oratio alium habet sensum proprium, alium Metaphoricum & improprium, ut,

Quisquis arat littus, littus proscindit aratro.

Ast operam perdens littus perhibetur arare.

Ergo, *Operam perdens, littus proscindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter significat, *terram quæ juxta mare est arare*, ut apta fiat suscipiendo semini; Secundariò autem & minùs principaliter significat, *operam perdere, vel frustra laborare*, propter quandam similitudinem, eò quod frustrà fiat labor ille, qui impenditur arando littus.

Solvenda sunt hujusmodi argumenta monstrando diversam totius orationis significationem, & exponendo propriam loquendi formulam. *Solutio.*

Fallacia compositionis est, quando conjunguntur ea quæ non sunt conjungenda, vel ut alii planiùs definiunt. est quando ex propositione vera in sensu diviso, & falsa in sensu composito, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur, nisi sumpta

Sect. 2.

sumpta in sensu diviso. v. g.

Humilis potest esse superbus.

Petrus est humilis, ergo, *Petrus est humilis & superbus.*

Adam fuit justus, & peccator, ergo, *Fuit justus peccator.*

Solutio. Hæc dubitatio solvitur ostendendo perversam compositionem.

Fallacia divisionis Fallacia divisionis est, quando ea quæ disjungenda non sunt, in conclusione separantur: vel, quando ex propositione verâ in sensu composito, & falsâ in sensu diviso, infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non rectè colligitur: ut,

Impossibile est sedentem stare,
Petrus sedet, ergo, *impossibile est ut stet.*

Item.

Duo & tria sunt paria & imparia,
Quinque sunt duo & tria, ergo,
sunt paria & imparia.

Solutio. Monstratur hæc fallacia quando ea quæ dividenda sunt dividuntur, & sensus compositus à diviso distinguitur.

Fallacia Prosodiæ Tribus modis oritur. Fallacia Prosodiæ seu accentûs est, quando ex vocabulis scripturam aut pronuntiationem similem habentibus, oritur deceptio.

Tribus

1 Tribus modis hæc fallacia oritur; vel ratione Quantitatis, ut Quando eadem vox variis scripta aut pronnuciata accentibus, varium efficit sensum: ut, Sect. 2.

Omnia mala sunt detestanda;
Poma sunt mala, ergo,
Poma sunt detestanda.

2 Vel ratione aspirationis; quando in uno loco vocabulum cum tenui spiritu proferatur, in altero cum aspirato: ut,

Omnis ara est in templo.
Porcorum stabulum est hara, ergò.
Porcorum stabulum est in templo.

3 Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cum simplex verbum in duo aut plura dividatur: ut,

Omnis incuria est reprehendenda,
Senatus est in curia, Ergo,
est reprehendendus.

Differt à fallacia æquivocationis, quia æquivoca sunt vocabula omninò una, hæc verò diversum totum habent. *Quomodo differt ab æquivocatione.*

Solvitur hæc fallacia; quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fallacia figuræ dictionis est, quando

Sect. 2. Fallacia figuræ dictionis.

do ex similitudine terminationis, aut generis ejusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, ut si dicam, *penna est primæ declinationis*, ergo, *& pœna. Habeo est secundæ conjugationis*, ergo, *& abeo*, quia eundem finalem terminum habent.

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuum: ut,

Telum est neutrius generis,
Sagitta est telum, ergo,
Sagitta est neutrius generis.

Aut ex variatione prædicamenti; ut,

Quicquid emisti comedisti,
Crudum emisti, ergo,
Crudum comedisti.

Hic enim de una Categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ; ut illam substantiam ederet, quam emerat, secunda qualitatis, ut scilicet ederet, eodem modo quo emerat.

Solutio. Solvenda est hæc fallacia cum distinctione rerum & prædicamentorum cum reductione casuum obliquorum ad rectos.

CAP.

CAP. XV. Sect. 2.

De fallaciis extra dictionem.

FAllaciæ extra dictionem ſunt, quæ non in nudis vocibus, ſed in rebus ipſis extra voces latent; & ſunt ſeptem. Fallacia accidentis, à dictio ſecundùm quid ad dictum ſimpliciter, Secundùm non cauſam ut cauſam, Fallacia conſequentis, Petitio principii, Ignoratio elenchi, à pluribus interrogationibus.

Fallacia accidentis duobus modis committitur, primò quando illud quod ſubſtantiæ ſoli convenit, attribuitur accidenti, aut contrà ut, *Fallacia accidentis.*

Omnis homo eſt ſubſtantia,
Hoc album eſt homo, ergo,
Hoc album eſt ſubſtantia,

Secundò quando procedimus à negatione alicujus ſingularis, quod uni tantùm convenire poteſt, ad negationem alterius, quod commune eſt pluribus: ut,

Quod ego ſum tu non es.
Ego autem ſum homo, ergò,
Tu non es homo.

Solvitur hic decipiendi modus per diſtinctionem, ubi demonſtratur alia per ſe, alia per accidens, alia generali-

Sect. 2. ter, alia specialiter rebus convenire.

Fallacia à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter.

Fallacia à dicto secundùm quid, ad dictum simpliciter committitur, cùm ex propositione vera tantùm aliquo respectu, parte, aut tempore aliquid tanquam simpliciter dictum infertur; ut, *Cadaver est homo mortuus*, ergo, *est homo. Merces ejiciendæ sunt in mare, tempestate urgente*, ergo, *merces in mare sunt ejiciendæ*. Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat. *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratem esse asinum dicit Socratem esse animal*, ergo, *qui dicit Socratem esse asinum verum dicit.* Hujus Syllogismi major est limitanda; nam qui dicit Socratem esse animal non quodvis in specie, sed vel in genere, vel certâ differentiâ, ut rationali limitatum, dicit verum, & sic minor erit falsa.

Solutio.

Solvitur hæc fallacia, ostendendo diversam propositionum acceptionem, nempe quomodo altera absolutè & simpliciter est intelligenda, altera limitatè & respectu loci, temporis, aut alterius certæ considerationis.

Fallacia ex ignoratione Elenchi.

Fallacia ex ignoratione elenchi, seu contradictionis est, quâ quis ex eo fallitur, quòd malè redarguat, sive quod

quod conclusionem Syllogismi contra se pugnantis, suæ quæstioni contradicere falsò existimet. Sect. 2.

Elenchus enim, sive redargutio *ab Elenchus* Aristotele definitur, Syllogismus cum *quid.* contradictione conclusionis, id est, colligens contradictoriam alicujus enunciationis; ut si teneremus, *idem non posse dici æquale & inæquale*, & aliquis hoc redargueret, exemplo à lignis ducto. v. g.

Duo hæc ligna sunt æqualia secundùm longitudinem, & inæqualia secundùm crassitudinem, ergo, *eadem possunt esse æqualia & inæqualia*: committitur falsitia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem nostræ sententiæ contradicere; *duo enim ligna diversâ ratione æqualia possunt esse & inæqualia*, sed non *respectu ejusdem dimensionis*: non enim rectè instituitur contradictio, nisi sit ad idem, secundùm idem & eodem tempore, ut superiùs demonstravimus.

Solvitur hæc fallacia distinguendo *Solutio.* inter unam & alteram rei considerationem, quòd vel tempus non est idem, vel respectus est diversus, vel quòd de eadem parte, utraque conditionis membra non intelliguntur.

Sect. 2. *Fallacia non cauſæ ut cauſæ.*

Fallacia non cauſæ ut cauſæ oritur ex cauſarum inſcitia, quando ſcilicet cauſæ aut falſæ aut per accidens pro veris ponuntur: aut cùm cauſæ non ſufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minùs principales, & quæ ſtolidæ vocantur: item cum à voluntaria cauſa ad neceſſitatem effectûs; denique, cùm à fine improprio, ſeu abuſu, ad cauſæ pravitatem argumentamur, & cùm vitia perſonæ imputantur rei: ut, *Mala ſunt divitiæ, quoniam iis abutuntur mali. Vinum malum eſt, quoniam ebrios facit: Aqua mala eſt, quoniam eâ ſuffocantur multi.*

Solutio. Solvitur negando falſam cauſam, & adducendo veram.

Fallacia conſequentis. Fallacia conſequentis eſt, quando putatur conſequens inferri ex antecedente cùm non infertur; ut, *Flavum eſt, ergò, mel; quia mel eſt flavum.*

Duobus modis infertur mala conſequentia, vel generaliter, quando negliguntur Syllogiſmorum præcepta; vel ſpecialitèr, cùm argumentatio procedat à genere ad ſpeciem affirmativè, ut, *Civitas eſt, igitur Athenæ:* à ſpecie ad genus negativè; ut, *Socrates non eſt brutum,* ergo, *non eſt animal.* A cauſa ad-

adjuvante ad effectum, ut, *Machinas bellicas fecit*, ergò, *ad bellum est paratus*: ab effectu ad causam adjuvantem, ut, *doctus est*, ergo, *Athenis fuit*. A partibus ad totum oratione plenâ non factâ, ut *Alexander Persas & Indos vicit, totum igitur terrarum orbem subegit.* Sect. 2.

Solvitur vel ostendendo, quòd directè Syllogismus non rectè secundùm formam concludit, vel demonstrando quòd consequentia debilis est ratione materiæ secundùm quam concludit. *Solutio.*

Fallacia à petitione principii cernitur, quando id ipsum quod est in quæstione, ad sui ipsius probationē assumitur, verbis forsan ad fraudem paululùm immutatis; vel quando ad quæstionem probandam præmissæ adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quàm res ipsa controversa, ut *Anima est immortalis, quoniam est mortis expers. Omnis homo est risibilis, quia aliquis homo est risibilis.* *Fallacia à petitione principii.*

Solvitur ostensâ propositionum identitate & nugatione. *Solutio.*

Fallacia plurium interrogationum est, quotiescunque duæ aut plures interrogationes, ita indigestæ & confusæ proponuntur, ut speciem unius *Fallacia plurium interrogationum.*

Sect. 2. tantùm præ ſe ferant. Hæc duobus modis committitur, primò, cùm plura ſunt prædicata: ut, *Sítne homo animal rationis particeps, immortale & diſciplinæ capax?* ſecundo, quando plura proferantur ſubjecta, ut, *Nónne Virgilius, Propertius, Ovidius* fuerunt Poëtæ turpiſſimi?

Solutio. In ſolutione hujus fallaciæ diſtinctè ad quamlibet quæſtionis partem reſpondendum eſt; ſic enim ut alios non fallas impediat tua integritas, ita ut ab aliis fallaris non permittet tua ſolertia.

Diſcurſu illativo plenè & perfectè his duabus ſectionibus abſoluto, ad ordinativum procedam, quem hâc poſtremâ Sectione breviter expediam.

SECT.

Sect. 3.

SECTIO TERTIA
LIBRI TERTII,
Uno capite absolvenda.

De Ordine.

SIcut discursus illativus aliud ex alio probare docet, ita ordinativus ostendit quomodo definitiones, divisiones, & reliquæ partes cujusliber artis aut scientiæ, rectè inter se connectantur, ut aliæ præcedant, aliæ consequantur. *Discursus ordinativus.*

Hic vulgò, Ordo aut Methodus vocatur; ambo enim vocabula nos promiscuè usurpamus, quatenus per illa res disponuntur, ut facilius eas cognoscamus.

Quoniam verò contingit, ut aliud alio duobus modis notius & ignotius dicatur, vel naturâ, vel nobis; hinc dubitatio non levis oritur, utrùm iste ordo magis à natura, quàm à nobis, notis

Sect. 3. tis procederet? Hanc controversiam nos duplici hâc distinctione solvemus.

Notius aliud alio duobus modis dicitur.

Quando dicimus quòd aliud alio notius rerum natura est notius, illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel ut est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cognitionem positarum, vel ut res ipsæ ad nos cognoscentes referentur; sic *Principia in Philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundùm naturam: & quia nobis non cogitantibus ex iis composita constituuntur, & quod nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.*

Notius nobis duplex.

Secundò, Notius nobis etiam (ut priùs notavimus) bifariam intelligitur, vel ut servamus naturæ ordinem, vel ut ordine naturæ contrario utimur, ita, *in cognitione nostrâ confusa effectum primò cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causæ*: sed hæc cognitio adhuc est confusa, dum contra naturæ ordinem procedimus: in cognitione verò distinctâ secundùm naturam progreditur intellectus, primò apprehendendo causam, ut per causam tandem in distinctam effectûs cognitionem perveniamus: ita, *generatio materiâ primâ, & prima materia generatione alio atque alio respectu*

respectu nobis notior. Generatio est materiâ primâ notior, confusâ nostrâ cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distinctâ est generatione notior, quia est ejus causa, quâ cognitâ effectum cognoscimus. Sect. 2.

His distinctionibus pro fundamento jactis, hæc extruenda sunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione dependet.

Ratio est, quia ordo instrumentum est ad cognitionem, non ad rerum generationem conferens: Ideoque in ordine commoditas & facilitas cognitionis maximè est quærenda: quod fit si progrediamur ab iis quæ nobis sunt notiora, ad ea quæ nobis sunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, nisi quatenus sunt nobis notiora, ita enim sequeretur nullum alium esse ordinem præter analyticum. Et licèt Aristoteles nonnunquam ab universalibus ad particularia, & proinde à naturâ ad nobis nota procedere quibusdam videatur: ut, *in principio Physicorum, à principiis ad composita*: non tamen

Sect. 3. *tamen ita intelligendus est Aristoteles, quasi naturâ notiora primo ordine sunt collocanda, sed potiùs quia ea quæ sunt notiora naturâ, in sua nuda existentia, nobis etiam ordinem naturæ sequentibus in cognitione distincta priùs se offerunt cognoscenda.* Ita enim Aristoteles *in primo Physicorum* exordium sumpsit à principiis, non quia naturâ priorâ sunt affectis, sed quoniam aliorum cognitionem assequi non possumus, nisi ex principiorum cognitione, itaque ex nostra cognitione rationem illius ordinis accepit, & non ex rerum natura.

Ordo (cum sit cognitionis instrumentum) ex fine diversarum disciplinarum est dividendus; quum enim inter disciplinas aut earum cognitionem propter seipsas quærimus & eam adepti quiescimus, quod evenit in scientiis contemplativis; aut ipsam cognitionem propter se non quærimus, sed ut acquisitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus contingit; pro diversitate harum cognitionum ordo in duas partes diversas di-

Ordo in duas partes dividitur. viditur.

Omnis enim Ordo qualiscunque ille sit, vel est.

Συγθε-

1 Συνθετικὸς, seu compositivus. Sect. 3.
2 Ἀναλυτικὸς, seu resolutivus.

Ordo Syntheticus, seu compositivus est, qui à principiis progreditur ad ea quæ constant ex principiis, ut fiat perfecta rerum cognitio. Iste in scientiis solis solus cernitur: cùm enim resolutivus semper à fine auspiciatur, qui in disciplinis contemplativis nihil est nisi ipsa rerum scientia, quæ à rebus sciendis reipsâ non differt; certè in iisdem nullum habeat locum, unde relinquitur, quòd solus ordo syntheticus, ad quaslibet scientias tradendas est necessarius. *Ita Physica scientia quoniam ad contemplationem solùm inservit, secundùm ordinem syntheticum, primò de communibus rerum naturalium principiis materiâ, formâ, & privatione, una cum communibus rerum naturalium affectionibus agit. Ab his ad magis composita, nimirum ad corpora simplicia progreditur; ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquiescit.* *Ordo Synthetic.* *Ubi observandus.*

Ordo Analyticus est quià proposito ultimo fine, sive agendo, sive à nobis efficiendo progreditur ad prima principia investiganda, quibus finis perficiatur. *Ordo Analyticus.*

Hic

Sect. 2. *Ubi reperiatur.*

Hic in artibus practicis solùm cernitur: licet enim artes operantes ordine compositivo utentes à principiis initium sumunt, & ad compositum procedunt, ut *in arte ædificatoria, à lapidibus & lignis comparandis, ad domum extruendam progredimur*: *in artibus verò docentibus, ordine planè contrario utimur, cum enim in ipsis finis semper proponitur certus, de quo fiat nulla consultatio*, ut *finis exercitûs est victoria*: sequitur quòd tota consultatio esset de mediis ad finem ducentibus, & proinde à fine qui nobis notus est ad ignota media progredi non possumus, nisi ordine resolutivo. Hujus ordinis evidentem instantiam nobis præbet *Ars Ethica seu moralis, qua à fœlicitate, ut à fine ad virtutes, qua sunt media ad fœlicitatem ducentis ἀναλυτικῶς progreditur.*

In utroque tam resolutivo quàm compositivo ordine summoperè videndum, primò ne qua pars desit, secundò, ne qua superfit, tertiò ne qua inutiliter repetatur, ultimò ut omnes partes aptis transitionibus sint connectendæ.

LECTO-

LECTORIBUS DOCTIS & INDOCTIS.

INdocti non damnent, quod ipsi nesciunt; docti non invideant, quod ipsi novum putant; ab utrisque peto, si alicubi erratum sit, illud castigent, non culpent: si quid ab illis merui, ut Deo, non mihi gratias rependerent.

Valete.

FINIS.